

ESKİ YUNAN TRAGEDYALARI

6

Euripides ELEKTRA

Türkçesi
Yılmaz Onay

Mitos
Boyut

TİYATRO / OYUN DİZİSİ 276

EURÍPIDES / ELEKTRA

*Bu kitaptaki oyunun Fikir ve Sanat
Eserleri Yasasından ve yasalardan
kaynaklanan tüm hakları
çevirmenine aittir.*

*Yayınlanan oyunların sahnelenmesi,
oyunanması, herhangi bir amaçla
eserlerden yararlanılması ancak
eser sahibinin iznine bağlı olduğundan,
oyundan yararlanmak isteyen
kişi veya kurumlarla, kuruluşların
çevirmenin temsilcisi olan Yayınevimize
başvurmaları zorunludur.*

Çevirinin Türkiye Yayın Hakları:

© TEM Yapım Yayıncılık Ltd., 2008

Mitos-Boyut Tiyatro Yayınları

Oyun Dizisi 276

Euripides / Elektra

1. Basım: 2008

2. Basım: 2013

Baskı: Yeni Güven Matb.-Topkapı-İstanbul; Tel 212. 567 69 20

www.yeniguvenmatbaasi.com

TEM Yapım Yayıncılık Ltd. Şti.

Osmanlı Sok. Osmanlı İşmerkezi 18/12.Taksim-Beyoğlu, 34437 İstanbul

Tel: 212. 249 87 37-38; Fax: 212. 249 02 18

E.posta:mitosboyut@gmail.com / Web: www.mitosboyut.net

MİTOS-BOYUT Yayınları * OYUN DİZİSİ 276

EURİPİDES

ELEKTRA

Türkçesi
Yılmaz Onay

KİŞİLER

BİR MİKEN KÖYLÜSÜ
ELEKTRA

Elektra ile evli
Agamemnon ile
Klytaimestra'nın kızı
Elektra'nın erkek kardeşi

ORESTES
PÜLADES

Bir dilsiz

KORO

Genç Miken kadınları

BİR İHTİYAR ADAM
BİR HABERCİ

Eskiden Agamemnon'un lalası

KLÜTAİMESTRA
DİOSKURLAR

Argos Kraliçesi

PROLOG (1-111)

Sahne, Argos dağlığında Elektra'nın evli olduğu bir Miken Köylüsü'nün üçra kulübesinde geçer. Yeni bir gün doğmak üzeredir.

Köylü, kulübesinden çıkar ve Argos'un ovasına doğru bakar.

KÖYLÜ

Ey ülkemizin ovası, ey bir zamanlar savaş azgınlığı
Dizgininden boşanıp Kral Agamemnon'un bin gemiyle
Troya ülkesine

Hareket ettiği, İnakhos ırmağı!
Orada Agamemnon, İlion toprağına hükmeden
Priamos'u öldürüp Dardanos'un ünlü kentini ele geçirmiş, 5
Sonra da buraya Argos'a dönüp, yüce tapınağa
Barbarlardan alınma sonsuz sayıda ganimeti asmıştı.

Orada uzakta mutluydu, ama kendi evinde
Eşi Klütaimestra'nın hilesiyle ve
Thüestesoglu Aigisthos'un eliyle öldü. 10

Ölümüyle Tantalos'un ezeli âsâsını bıraktı
Geride; ülkeyi şimdi, yatağını paylaştığı
Tyndaros kızına sahip kral olarak Aigisthos yönetiyor.
Agamemnon, Troya'ya giderken oğlu Orestes ile
Kızı Elektra'yı bıraktı geride bir de: 15

Orestes'e Aigistos'un öldürücü eli uzanınca,
Babasının ihtiyar lalası onu gizlice kaçırdı
Ve Fokisli Strofios'un eğitimine verdi,
Elektra ise baba evinde kaldı.

Gençliğin alıcı güzelliği onu süslemişti ki, 20
Yunanistan'ın en önde gelen bekârları peşindeydi.
Bir prenze Agamemnon'un intikamını alacak
Bir oğul doğurur korkusuyla Aigisthos,

Evde bıraktı Elektra'yı, kimselere vermedi.
 Ama bu kez de kızın soylu birinden gizlice 25
 Çocuk yapıvermesi korkusu sarınca içini,
 Öldürmeyi düşündü onu; ama anne, tüm katılığına karşın
 Kızını Aigisthos'un katil eline bırakmadı.
 Çünkü kocasının ölümü için bir açıklaması vardı,
 Ama çocuk öldürmenin gazabına katlanamazdı. 30
 Bu yüzden Aigisthos, şöyle bir
 Hileye başvurdu: Agamemnon'un ülkeden kaçmış olan
 Oğlunu öldürene altın vaat etti,
 Kızını da benimle evlendirdi,
 Ben ki, Dikenli atalardan gelmeyim 35
 Bu açıdan kimse dil uzatamaz bana;
 Soyum parlaktır benim, ne ki, servetim
 Yok, fakirim, böyle olunca soyluluk da kalmıyor;
 İşte Aigisthos, zayıf birine kızı verince, korkusu da azalır
 Diye düşündü, çünkü eğer kız yüksek birine gitseydi, 40
 Agamemnon cinayetinin kanı onu uykusundan eder,
 Cezasını bulması da hızlanırdı.
 Ama ben de kızcağızı yatakta kirletmedim asla,
 Afrodite tanıgım, hâlâ bakiredir Elektra.
 Çünkü sarayın mutluluğunda yetişmiş bir çocukla evlenip de
 Ona şiddet uygulamak, dengi olmayan biri için şerefsizlik
 olurdu.
 Elbet yalnızca sözde kayın biraderim olan zavallı Orestes'e
 Üzülüyorum, gün gelip de Argos'a geri döndüğünde
 Kız kardeşinin bu bahtsız evliliğini görürse diye.
 Ama evime bakire bir genç kızı alıp da ona 50
 Hiç dokunmadığım için bana budala diyecek varsa,
 Bilsin ki, dürüstlüğü sakat bir akılla ölçüyordur o
 Ve asıl ben kendisine deli derim.

ELEKTRA

(Sırtında ince bir giysi, başında testiyle evden çıkar)

Ey başımda taç gibi tuttuğum şu testi taşıyamama yardım eden

Altın yıldızların besleyicisi kara gece,
 O testiyle ben ırmaktan su getiriyorum
 Ve uzak boşluktaki babama yakınmalarımı yolluyorum.
 Kesinlikle içine düştüğüm sefaletten yakınma değil,
 Hayır, Aigisthos'un haydutluğunu tanrılara göstermek,
 amacım!

Çünkü Tündareos soyundan gelen alçakların alçağı annem,60
 Kocasına yaranmak için beni baba evimden dışladı:
 Çünkü Aigisthos'a başka çocuklar doğurunca, benim
 Ve Orestes'in salt rahatsız edici birer fazlalık olacağımızı gördü

KÖYLÜ

Vah zavallı, nedir benim yüzümden girdiğin
 Bunca sıkıntı, öylesine varlık içinde yetişmişken 65
 Nedir bu çektiklerin, söyletmezsin de bana üstelik.

ELEKTRA

Sen, tanrılara eş bir dostsun bence,
 Çünkü zavalılıca durumumda beni hiç küçümsemedin.
 En zor durumda benim seni bulduğum gibi bir
 Kurtarıcı bulmak, ölümlüler için büyük mutluluk. 70
 Bu yüzden, sen istemeden de, gücüm yettiğince senin
 Bu derdini azaltmam, yüklendiğin angaryayı hafifletmek için
 Onu paylaşmam gerek. Dışarıda senin işin zaten
 Başından aşkın; ev işlerini de benim yapmam
 Gerekir. Çiftçi tarladan eve geldiğinde, 75
 Her şeyi hazır bulmaktan çok memnun olur.

KÖYLÜ

Eh, madem öylesini doğru buluyorsun, git! Zaten su da
 Evimizden fazla uzakta değil. Gün ağardığında
 İnekleri çayıra salmak ve tarlaya tohum atmak istiyorum.
 İşe yaramaz biri, tanrı sözünü ağzından düşürmese de, 80
 Yaşamak için gerekli şeyleri çok çalışmadan elde edemez.

(Elektra ile Köylü çıkarlar; Orestes ve dilsiz Pülades,
 eşyaları taşıyan hizmetkârlarla gelirler.)

ORESTES

Pülades, sen benim gözümde, herkesten daha sadık
 Bir dostsun ve çok da konukseversin.
 Çünkü, aşağılık annemle birlik olup babamı öldüren
 Aigisthos'un başıma getirdiği felaketin sıkıntısı içinde 85
 Sen, arkadaşlar arasında yalnızca bana, Orestes'e
 Değer vermiştin. Tanrının gizli yol göstermesiyle ben
 Kimse fark etmeden babamın katillerinden intikam
 Almak için Argos toprağına girdim. Gece,
 Babamın mezarını ziyaret ettim, gözyaşlarımı 90
 Akıttım ona, sonra da saçımdan bir bukle
 Kesip bıraktım, sunakta bir koyun kurban edip
 Kanını akıttım, bütün bunlar, şu an ülkeyi yöneten
 Zalimlerden gizli yapıldı. Surlardan içeri atmam adımlımı;
 Ama bu memleketin sınırlarına 95
 İki hedefle birden geldim ben: İlkin, bir gözcü beni tanıyacak
 Olursa, hemen tabanları yağlayıp başka memlekete
 Yöneleceğim, ikincisi, kız kardeşimi bulmak istiyorum;
 Söylendiğine göre evlenmiş, bakire değilmiş artık.
 Öldürürken onu yanımda görmek istiyorum, bir de 100
 Argos'taki durumu anlatsın bana güzelce.
 Eh, tan kızartısından sızan ışık yükselmeye başladı bile
 Şu çok çiğnenmiş izden kurtulup yana çekilsek mi?
 Elbet bir çift sürücüyle ya da bir hizmetçiyle
 Karşılaşır sorarız, kız kardeşimin bu yakınlarda 105
 Oturup oturmadığını öğreniriz ondan.
 İşte bir hizmetçi gördüm bile, su testisini
 Saçı kazınmış başının üstünde taşıyor.
 Gel şuraya sinelim de bu köle kadına
 Kulak verelim Pülades, bakalım buraya 110
 Gelmemizin nedeni olan bilgiyi alabilecek miyiz.

(Gizlenirler)

***Elektra'nın monodie'si* (112-166)**

ELEKTRA (Döner)

Güç ver ayaklarına, vakit geldi, [1. Salını*
 Aç adımlarını, aç, haykır acını,
 Ah, yazık bana, yazık!
 Agamemnon ana rahmine 115
 Düşürdü beni, benden nefret eden
 Tündareos kızı Klütaiestra beni doğurdu,
 Yurttaşlar bana hep
 "Zavallı Elektra," derler.
 Ah, ah, acım çok büyük 120
 Hayatım korkunç!
 Hades'te yatıyorsun ey babam,
 Karının eliyle, bir de Aigisthos'un eliyle
 Öldürülmüşsün de ey Agamemnon!
 Haydi, sonsuza giden yakınma hep diri kalsın, 125
 Gözyaşı dolu eğlenceye ayak uydur!

Güç ver ayaklarına, vakit geldi, [1. Karşı Salını
 Aç adımlarını, aç, haykır acını,
 Ah, yazık bana, yazık!
 Hangi kentte hangi eve 130
 Gider yolun, ey talihsiz kardeşim,
 Acınası kız kardeşini, en çekilmez durumlar
 İçinde, baba evinin odalarında
 Bırakıp gittiğinden beri?
 Ah, beni bu ezik zavallı durumdan 135
 Gel kurtar artık
 -ah Zeus, Zeus! -
 Ve babamın rezilce akıtılan kanının intikamı için
 Çevir amaçsız adımlarını Argos'a doğru!

* *Salını* (Strofe): Koro veya oyuncu, oyun alanının bir ucundan öbür ucuna, adımlarını dizelerin ritmine uydurarak, bir dans biçiminde, salınarak gider; sonra bunu bir 'karşı salını' ile yanıtlar. (Yay. N.)

Başındaki kabı koy da yere, [2. Salmı. 140
 İçine döktüğün, gece yakınmasını,
 Sesinin yettiğince haykır: Acının feryadını,
 Kahrın ağıtını ve ölüm tanrısının vahşi üslubunu.
 Ey, yerin altındaki babam, sonsuza dek her gün
 Beni biraz daha ezen, acının şarkısına senin için 145
 Ses veriyorum, bu arada kendi boynumu
 Tırmalıyorum, boynum kan içinde
 Ve elimle saçı kazınmış başıma vurarak
 Dövünüyorum; dayanılmaz oldu ölümün.
 Yazık, yazık, buruşup gidiyor başın 150
 Bir kuğu nasıl ırmağın kıyılarına doğru
 Yürek paralayan bir sesle haykırarak
 Uğursuz ağlara dolanıp ölen,
 İçten sevdiği babasını
 Çağırırsa, ben de senin 155
 Talihsizliğine öyle ağlıyorum baba.

Seni son kez yıkayan suyu, o acılı [2. Karşı Salını
 Ölüm yatağında döktün üstüne.
 Ah yazık bana, ey babam, sana inen
 Baltanın korkunç vuruşu kahrolsun, 160
 Kahrolsun Troya'dan yurda döneni vuran!
 Karın seni kurdelelerle süslenip karşılamadı,
 Çelenklerle taçlandırmaya da yanaşmadı,
 Hayır, kurban etti seni rezilce
 Aigisthos'un ikiye bölen kılıcına; 165
 Bu yolla hilebaz sevgilisini ram etti kendine!

Parodos (167-212)

(Koro girer)

KORO

Agamemnon'un kızı Elektra, senin
 Kırdaki kulübene geldim.

[1. Salmı

Mikenli bir adam çıktı,
 Süt içen ve mekânı dağlar olan biri; 170
 Dediğine bakılırsa, Argoslular şimdi
 Öbür günkü kurban şenliği için
 Çağrı çıkarmışlar ve bütün bakireler
 Hera'nın tapınağına yürümek için donanıyorlarmış.

ELEKTRA

Ne şenlik tantanası için sevgili dostlar, 175
 Ne de altın takılar için çırpınmaz
 Benim gibi acıdan beli bükük olanın yüreği,
 Argoslu delikanlılar halkası içinde
 Halay çekmelere de katılmam,
 Dalga dalga dönen oyunda taban tepmem hiç. 180
 Gecelerim gözyaşları içinde geçer,
 Ben zavallının her günü
 Gözyaşlarıyla anlam kazanır.
 Şu saçımın kirine baksana
 Üstümdeki paçavralara bir bak, 185
 Hiç Agamemnon'un çocuğuna uygun mu,
 Kral kızına benziyor muyum hiç,
 Ve babamın bir zamanlar fethiyle
 Anılarda yer eden Troya'ya yakışıyor mu bu halim?

KORO

Yücedir tanrıça: Haydi kalk, [1. Karşı Salını
 Sıkı dokunmuş giysileri, ödünç olsun, al benden 191
 Al da giyin, altın takıları da vereyim, takın şenlikte bir güzel!
 Tanrıları kutsamaksızın, sırf gözyaşlarıyla,
 Düşmanlarını alt edebileceğini mi
 Sanıyorsun? Asla hıçkırıklarla değil, 195
 Hayır, ancak dualarla, çocuk, ancak
 Tanrı korkusuyla iyi güne kavuşabilirsin.

ELEKTRA

Tanrıların hiçbirisi bahtsızın feryadını

Duymuyor, babamın yıllar önce
 Akıtılmış kanına önem vermiyor. 200
 Ölüp gidene yazık
 Ve kaçak yaşayana da,
 Yaban ellerde yatıp kalkan,
 Sefalet içinde uşakların
 Ocağına sığınan 205
 Öylesine ünlü babanın, oğluna da yazık!
 Ve ben: Bir fakir çatı altında,
 Sararıp soluyor ruhum,
 Atalarımın salonlarından
 Dağların kayalığına sürülmüşüm. 210
 Oysa annem, kanla kirlenmiş yatakta
 Yatıyor, bir yabancıyla evli.

Birinci Epeisodion (213-431)

KORO BAŞI

Yunanlıların ve senin evinin başına gelen
 Bunca belanın sorumlusu, annenin kız kardeşi Helena'dır.

ELEKTRA

Eyvah, kadınlar! Ben yakınmalarımı kesiyorum. 215
 Baksanıza: Evin yanında sunakta birikmiş yabancılar,
 Gizlendikleri yerden çıkmış geliyorlar!
 Şu yoldan aşağı kaçın, ben eve kaçacağım:
 Bu belalılardan böyle kurtuluruz ancak!

ORESTES

Vah zavallı, dur hele! Evimin önünde ne titriyorsun! 220

ELEKTRA

Ah Phoibos Apollon, diz çöküp sana sığındım: Benim ölmeme
 izin verme!

ORESTES

Seni değil, asıl nefret ettiklerimi öldürmek isterim.

ELEKTRA

Uzak dur, dokunmaya hakkın olmayanlara dokunma!

ORESTES

Senden daha fazla dokunmaya hakkım olan kimse yoktur.

ELEKTRA

Öyleyse niye kılıç kuşanmış benim evimin yanında pusudasın?
225

ORESTES

Dur, dinle bak, az sonra benim gibi konuşacaksın!

ELEKTRA

Duruyorum, sen daha kuvvetli olduğun için ister istemez teslim oldum.

ORESTES

Kardeşinden bilgi getirmek üzere geldim.

ELEKTRA

Ah sağ ol! Yaşıyor mu, ölü mü?

ORESTES

Yaşıyor: İyi haberi önce ben vermiş olayım.
230

ELEKTRA

Bu emsalsiz güzel sözlerin için dünyalar senin olsun!

ORESTES

Bu iyi dilekleri ikimiz için birlikte kabul ediyorum.

ELEKTRA

Peki o çilekeş, sürgünün çilesini nerede çekmekte?

ORESTES

Ülke içinde dolaşıp duruyor, bir kentin yasasına bağlı
kalmıyor

ELEKTRA

Günlük yaşamsal ihtiyaçlarında bir eksiklik yok, öyle mi? 235

ORESTES

O sorun yok, ama sürgün sürgündür, onun çaresizliği var.

ELEKTRA

Peki, ondan bana getirdiğin söz nedir?

ORESTES

Hayatta mısın, hayattaysan nasılsın, bunu bilmek istiyor.

ELEKTRA

Nasıl kuruyup kalmışım, görmüyor musun?

ORESTES

Evet, sıkıntıdan erimişsin, üzüntüyle söylemem gerek. 240

ELEKTRA

Ya başımın ve saçlarımın kel gibi kazınmış olması!

ORESTES

Kardeşinin sürgünü ve babanın ölümü acı çektiriyor sana
herhalde?

ELEKTRA

Evet, bana yazık değil mi? O ikisinden daha sevgili kimim
var ki?

ORESTES

Ah ah, ya kardeşin için en sevgilinin kim olduğunu sanıyor-
sun?

ELEKTRA

Benim için o, uzaktaki bir dost, önümdeki biri değil. 245

ORESTES

Sahi niye burada, kentten uzak yaşıyorsun?

ELEKTRA

Bir evlilik yaptım ki, ey yabancı, ölümcül.

ORESTES

Kardeşin adına üzüldüm. Mikenliler'den kimle evlisin?

ELEKTRA

Babamın bir zamanlar beni vermek istediği değil.

ORESTES

Kim olduğunu söyle ki kardeşine iletayım! 250

ELEKTRA

Şehirden kopuk, bu ücra evinde yaşıyorum onun.

ORESTES

Böyle bir ev, toprak kazıcısı ya da sığır çobanı birine yaraşır.

ELEKTRA

Yoksul bir adam, ama soylu, bana saygılı.

ORESTES

Kocanın saygınlığı nasıl belli oluyor ki?

ELEKTRA

Yatağında bana dokunmaya asla yeltenmedi. 255

ORESTES

Bekâretin kutsallığı mı, yoksa senden tiksınmesi mi uzak
tutuyor onu?

ELEKTRA

Annemi babamı kırmak, kötü göründü ona.

ORESTES

Peki bu evliliğin zevkini neden çıkarmıyor?

ELEKTRA

Beni ona verenin buna hakkı olmadığını düşünüyor, ey
yabancı.

ORESTES

Haa, anlaşıldı: Gün gelip Orestes onu cezalandırmasın diye.
260

ELEKTRA

Evet, korkusu tam budur, ama doğasından gelen şiddet yanı
da vardır.

ORESTES

Ah! Soylu bir adamı tanımlıyorsun, ona iyi davranmaya değer
demek ki.

ELEKTRA

Evet, tabii uzaktakinin ne zaman eve döneceğine bakar.

ORESTES

Peki, seni doğuran annen buna razı oldu mu?

ELEKTRA

Kadınlar, erkekleri sever, ey yabancı, çocukları değil. 265

ORESTES

Aigisthos sana niye bu kadar rezilce davrandı?

ELEKTRA

Yalnızca alt tabaka çocuklar doğurabileyim istedi, onun için
beni böyle bir adama verdi.

ORESTES

İntikamcılar doğurmanı önlemek için besbelli.

ELEKTRA

Amacı buydu, bedelini ödemek zorunda bana!

ORESTES

Annenin kocası senin bakire kaldığını biliyor mu? 270

ELEKTRA

Hayır, susarak bunu ondan gizledik.

ORESTES (*Koroyu işaretle*)

Peki konuştuklarımızı işiten bu insanlar dost mudur sana?

ELEKTRA

Evet, senin de benim de söylediklerim onlardan çıkmaz asla

ORESTES

Peki Orestes Argos'a dönse, bu durumda ne yapardı acaba?

ELEKTRA

Hâlâ soruyor musun bunu? Utan utan! Şimdi tam zamanı
değil mi? 275

ORESTES

İyi de, diyelim döndü, babanın katilini nasıl öldürürdü ki?

ELEKTRA

Bir zamanlar babamın düşmanlarının gösterdiği cesaretle.

ORESTES

Peki sen, onunla birlikte, anneni öldürmeyi kaldırabilir misin?

ELEKTRA

Elbette, babamı öldüren aynı baltayla.

ORESTES

Bunu ona iletebilir miyim? Sözünde sağlamca durur musun
sen? 280

ELEKTRA

Annemin kanını dökmeden ölmek istemem.

ORESTES

Ah, Orestes şimdi burada olsaydı da bunu işitseydi!

ELEKTRA

Görsem tanımazdım ki onu, ey yabancı!

ORESTES

Doğrudur, seni delikanlıdan ayırdıklarında küçüktün henüz.

ELEKTRA

Yalnızca dostlarımdan biri onu görünce tanıyabilir herhalde.
285

ORESTES

Anlatılana göre onu kaçırıp ölümden kurtaran mı bu dediğin?

ELEKTRA

Evet, bir zamanlar babamın lalası olmuş, şimdi ihtiyar, çok ihtiyarlamış.

ORESTES

Baban, öldüğünde... mezara konmuş muydu?

ELEKTRA

Evet, konmak denirse eğer: Evden dışarı koymuşlardı onu!

ORESTES

Bu söylediğin, çok acı... çünkü yani, başkasının acısı da 290
İcabında insanın yüreğini parçalar.

Söyle, anlat sen, ben de öğrenip ileteyim kardeşine,
Çok tatsız bilgiler de olsa, onun bilmesi gerek!

Duyarsız yaratıkta acı duyma yetisi hiç yoktur,
Ancak akıllı adamlar duyar; akıllıların aklında 295
Aşırı akıl varsa, o da cezasız kalmaz hani.

KORO

Onun yürekten gelen isteğine ben de katılıyorum:
Merkeze uzak olduğum için kentte yaşanan kötülüğü
Bilmiyorum; ama şimdi be de öğrenmek isterim.

ELEKTRA

Zorunlu oldu, konuşacağım; zorunlu, çünkü sen dostsun! 300
Bana ve babama olanları anlatmam gerek.

Beni konuşmaya zorladığın için, ey yabancı, senden dileğim:
Orestes'e bildir onun ve benim kara talihimizi:

İlkin, burada dışarıda nasıl bir evdeyim,
Nasıl bir pislik içindeyim, hangi çatı 305

Altında yaşıyorum, ben, kral sarayının çocuğu,
Küçücük bir tezgâhta güçlkle kendi giysimi dokuyorum;
Yoksa çıplak kalırdım, başıma neler gelirdi

<>,

Ayrıca ırmaktan kendim su taşımak zorundayım.

Tanrıları kutsamaktan uzak; halay çekmelerden koparılmışım

Kadınlardan kaçınırım bakire olduğum için
 Ve tanrı olmadan önce beni istemiş olan
 Akrabam Kastor'dan utanırım.

Oysa annem, doğudan alınma ganimetlerin ortasına
 Taht kurmuş, çevresinde hizmet için bekleyen 315

Babamın savaşta kazandığı Asyalı kızlar,
 Altın iğne ile ona İda giysisi dikeyorlar.

Babamın kanı kararmış duruyor hâlâ
 Sarayda, onu öldüren ise, babamın
 Bindiği arabaya binip çıkıyor dışarı 320

Ve babamın Yunanlıları cepheye topladığı
 Âsâyı, kan lekeli eline alıp şişiniyor.

Ama Agamemnon'un mezarı bakımsız kalıyor,
 Hiçbir ölü sunusu, hiçbir mersin dalı yok,
 Ocak taşı kurumuş, süs ve adak yokluğundan. 325

Tütsülü kafayla annemin kocası, hani şu
 Pek ünlü dedikleri, bir zıplıyor mezarın üstüne
 Başlıyor babamın mezar taşını taşlamaya,
 Ve şöyle demeye cüret ediyor bize karşı:

"Hani nerede oğlun Orestes? Mezarını güzelce 330
 Koruyor mu gelip?" Uzaktakiyle böyle alay ediyor işte.

Ama ben, yalvarıyorum sana ey yabancı: İlet bunları!
 Pek çok söyleyen vardır sana, ama ben talebimi
 Şöyle toparlıyorum: Ellerim, dilim, acıyla ezilen yüreğim,
 Saçı kazınmış başım ve onu ana rahmine düşüren. 335

Babası bütün Troya'yı yok etmiş bir oğul,
 Genç de olsa ve baba kadar iyi olmasa da,
 Tek bir kişiyi, yani işte onu, öldüremezse ayıp olur.

KORO (*Elektra'ya*)

Görüyorum onu -senin kocanı yani-
 İşini bitirmiş eve dönüyor. 340

KÖYLÜ

Ooo, kapıma gelmiş yabancılar kimlerdir?
 Niçin gelmişlerdir bu çiftliğin kapılarına acaba?

Beni mi isterler? Bir kadının, genç adamlarla
Sohbet etmesi, kötü bir şeydir besbelli!

ELEKTRA

Ah cancağızım, benden kuşkulanmana hiç gerek yok; 345
Gerçeği söylüyorum işte: Bu gördüğün yabancılar
Orestes'in sözlerini bana iletmek için gelmişler.
Siz de ey yabancılar, söylenenlere gücenmeyin sakın.

KÖYLÜ

Ne diyorlar? Adam hayatta mıymış hâlâ ışığı görüyor muymuş?

ELEKTRA

Evet, en azından getirdikleri haber öyle, pek inanılmaz da
görünmüyor. 350

KÖYLÜ

Babasının çektiklerini ve seninkileri de düşünüyor muymuş?

ELEKTRA

Bu, umut dünyasının işi; sürgün bir adamın gücü yoktur ki!

KÖYLÜ

İyi Ama Orestes'ten ne haber getirdiler?

ELEKTRA

Benim çektiklerimi öğrenmek için gönderilmişler.

KÖYLÜ

Eh, birazını onlar görüyor, birazını da sen anlatırsın, ha? 355

ELEKTRA

Her şeyi biliyorlar, bilmedikleri yok.

KÖYLÜ

Sahi, bu kapılar onlara çoktan açılmalıydı!

(Yabancılara)

Buyurun içeri! Paha biçilmez sözleriniz için

Evimde bulunan neyi ikram etsem azdır.

(Orestes'in hizmetkârlarına)

[Hizmetçiler, eşyayı içeri taşıyın, haydi!]

360

(Yine yabancılara)

Hiç itiraz etmeyin, çünkü bir dostun gönderdiği

Dostlarsınız siz; ve ben, yoksul da olsam,

Sefil gibi göstermek istemem kendimi.

(Köylü, eve girer)

ORESTES

Tanrı aşkına, Orestes'e utanç getirmemek adına
Senin evli görünmene yardım eden adam bu mu? 365

ELEKTRA

Evet, bu benim sözde kocam, zavallı Elektra'nın kocası.

ORESTES

Ah, bir erkek olarak belli bir değerlilik işareti yok;
İnsan doğası burada karışık görünüyor.
Çünkü soylu bir babadan olma, beş para etmez
Olanları da çok gördüm, basit bir adamın, esaslı çocuklarını da 370

Ayrıca, kimi zenginin boş kafasını da
Yoksul bir bedenin içindeki yüce ruhu da gördüm.
Burada bu hak nasıl çözümlenip yargılanacak?
Zenginliğe göre mi? Kötü bir yargıcı getirip oturturdu zengin!
Mülkünün azlığına göre mi? Ama yoksulluğun bir hasta yanı
vardır ki, 375

Sefalet yüzünden insanlara kötü olmalarını öğretir.
Silaha göre mi yoksa? Boğuşma içinde gözü mızrakta olan,
Erkekçe cesaretin kimde olduğunun kanıtı mıdır yani?
İyisi mi bırakalım biz bu soruları bir yana.
Çünkü işte şu adam, Argoslular'ın büyüklerinden değil, 380
Soyundan dolayı gururla böbürlenmiyor,
Sıradan biri, ama en yüce soylu olarak görüldü.
Peki, Elektra'ya karşı çılgınca davransa, kof ön yargılarla
Ona karşı saçmalasa, insanların tutumuna ve
Duyumlama tarzına göre soylulardan sayılmayacak mıydı? 385
[Çünkü bu tür adamlar, kenti de evi de iyi
Yönetirler; ama şişkin adaleli akılsızlar, ancak
Panayır süsü olabilirler, kuvveti bir kol, mızrağa karşı,
esnek bir duruştan daha başarılı değildir;
Adamın doğasına bağlı bunlar, yapısına bağlı.] 390
Haydin bakalım, ikisi de değerli insanlar çünkü -yakındaki de,
Uzaktaki Agamemnon'un oğlu da, onun için geldik ya buraya-

Bu eve girmeyi kabul edelim! Siz hizmetkârlar,
 Gidin girin bu eve! Kim ki, yoksuldur ama iyi niyetlidir,
 O, benim için zengin olandan çok daha sevgi dolu bir
 konukseverdir. 395

(Elektra'ya)

Bu adama konuk olmaktan zevk alacağım;
 Elbet kardeşin, kendi mutlu olup, beni de
 Mutlu bir eve gönderseydi daha sevinirdim.
 Ola ki o günler de gelir, çünkü Apollon'un kehanetleri
 Tam tutar, insanların bilicilik sanatından bir şey çıkmaz
 bence. 400

(Pülades ve Hizmetkârlarla birlikte eve girer)

KORO

Elektra, şimdi yüreğimiz sevinçle deminkinden
 Daha sıcak olmalı; belki de ancak güçlkle
 İlerleyen kader, merhamet dolu gelip duracak.

ELEKTRA (Yine evden çıkıp gelmiş olan Köylü'ye)

Seninki de iyi cesaret! Evinin fukaralığını biliyorsun elbet;
 Bu senden üstün yabancıları ne diye içeri alıyorsun ki? 405

KÖYLÜ

Nasıl? Eğer göründükleri gibi soylularsa, üstünden de
 Astından da memnun olmazlar mı yani, hiç fark etmiyor mu?

ELEKTRA

Bir yanlış atak yaptığın için -yoksulsun ya-
 Babamın sevgili eğitmenine git bir danış,
 Kendisi kentten atıldığı için, Argos'la Sparta 410
 Eyaletlerini ayıran sınır ırmağı Tanaos
 Yakınlarında sürülerini otlatır.
 Söyle gelsin, bunlar bizde kaldığı için,
 Gelirken de misafire ikram olarak bir öğünlük bir şeyler
 getirsin.

Sevinç duyacaktır kesin ve tanrılara şükür duaları edecektir
 415

Kurtardığı çocuğun yaşadığını duyunca.

Çünkü baba evimizde, anne tarafından
Bir şey geleceği yok; meğer ki Orestes'in yaşadığını
Bildirip, o kalpsize acı haberiletmiş olalım.

KÖYLÜ

Olur, öyle istiyorsan, dileğini ihtiyara iletirim; 420
Ama sen çabuk içeri gir de içeride
Her şeyi hazırla. Çünkü kadın isterse eğer,
Enfes bir sofraya için çok şey yapabilir.
Kaldı ki gerçekten de evde yeterli erzak var,
Konukları hiç değilse bir gün doyuracak kadar. 425

(*Elektra eve girer*)

Ama böyle durumlarda yine de aklım takılır benim,
Paranın ne kadar güçlü olduğunu görürüm,
Yabancılar için ve hasta vücudun
Bağışlarla iyileşmesi için; tabii her gün ekmek gerek,
Pahalı değildir bu; yediğinde tam doymuş olan, 430
İster zengin, ister fakir, aynı miktar yemiştir.

(*Köylü gider*)

Birinci Stasimon (432-486)

KORO

Geçmişte onları Troya'ya götürmüş olan gemiler, [1. Salını
Sayısız kürek çekimiyle, Nereus Kızları'nın
Dansına ritim tutarak, kara gaga burun çevresinde
Dolanıp duran flüt hayranı 435
Yunus balığının, hızlı eşliğinde,
Thetis'in oğlu, ayağına çabuk
Yetenekli Ahilleus'u ve Agamemnon'u da
Troya ülkesinin Simoeis kıyılarına dek 440
Birlikte götürmüşlerdi.

Nereus Kızları, Euboea'nın son tepelerini geride bırakıp

[1. Karşı Salını

Kalkan ustası Hefaisthos'un örsünde özenle dövülmüş
Silahları, o altın teçhizatı getirdiler.

Ve Pelion üstünden dosdoğru 445
 Sarp Ossa'nın ormanlarla kaplı kutsal vadilerini,
 Nümfa'ların o gözetleme yerlerini aşarak
 Onu aradı kızlar, At yetiştiricisi babanın
 Hellas için özenle büyüttüğü,
 Denizlerde yaşayan Thetis'ten olma oğlunu, 450
 Atreusoğulları için o ayağına çabuk oğlu aradılar.
 Nauplia limanında vakit geçiren [2. Salını
 Bir Troyalı'dan duyduğuma göre,
 Ah Thetis'in oğlu,
 Senin ünlü kalkanının yuvarlağı içine, 455
 Frigler'i ürkütmek için, şöylesi
 Resimler yapılmış sanatlıca:
 Kalkan kenarındaki çepeçevre şerit boyunca
 Perseus, deniz üstünde uçan
 Sandallarda Gorgo'nun kesik başını taşıyormuş, 460
 Beraberinde Hermes, Zeus'un habercisi,
 Maia'nın hilebaz oğlu görünüyormuş.
 Oysa kalkanın ortasında pırıl pırıl [2. Karşı Salını
 Güneş kursu resmi varmış,
 Kanatlı atların çektiği araba içinde; 465
 Ayrıca gökteki yıldızlar,
 Pleüadlar, Hüadlar,
 Halay çekiyormuş,
 Hektor'un gözünü korkutmak için;
 Altın miğferleriyle sfenksler, 470
 Pençelerinde taşıyorlarmış,
 Şarkıyla yakalanmış avlarını;
 Kanatları koruyan göğüs zırhının
 Bombesinde saldırmış alev püsküren dişi aslan, pençeleriyle,
 Görünürde Peirene atı. 475
 Ama öldürücü kılıcın üstüne, dört ayaklı atlar atılmış
 [Son Salını
 Ve bacakları boyunca koyu toz bulutu yükseliyormuş.

İşte böylesi mızrak savaşçıların efendisini
 Öldürdü senin yatak eşin,
 Ey Tündareos kızı, 480
 Ey karanlık ruhlu kadın!
 Bu yüzden göktekiler bir gün
 Sana ölümü gönderip hesap kesecekler.
 Gerçekten, kılıcın kestiği ensenden aşağı
 Akan ölüm kanını 485
 Gözlerimle göreceğim daha.

İkinci Epeisodion (487-698)

(İhtiyar Adam, yiyecekleri yüklenmiş halde güçlüklerle parodos'tan yukarı gelmekte)

İHTİYAR ADAM

Nerede, nerededir o genç kadın, benim efendim,
 Agamemnon'un, bir zamanlar büyütüp yetiştirdiğim kızı?
 Evinin yolu nasıl da yokuş böyle,
 Benim gibi buruşmuş bir ihtiyar bu ayaklarla nasıl çıksın? 490
 Ama yine de kambur sırtımla titrek dizlerimi
 Dostlara götürmek zorundayım.

(Elektra evden dışarı gelir)

Ah sevgili kızım -iyi ki tam zamanında gördüm seni-
 Geldim işte ve benim otlakta otlamış sürüden
 Yeni ayırdığım bir yavru kuzu getirdim, 495
 Teknesinden çıkma peynirle çelenkler de var,
 Ve yıllanmış Dionüsos hazinesi, buram buram
 Kokulu; çok değil ama katık işte,
 Bundan bir kupayı daha zayıf içkiye kattın mı şeker olur.
 Biri gelsin de bunları içeriye konuklara götürsün! 500
 Ben şu giysi tomarımla, gözyaşlarımın
 Islattığı gözlerimi kurulayacağım.

ELEKTRA

Yüzün niye böyle sırlıslıkla ki ihtiyar? Yoksa
 Benim sefaletim, uzun zaman da geçse seninkini mi anımsattı?

Orestes'in acı sürgününe mi, 505
 Bir zamanlar kollarında büyütüp yetiştirdiğin babamın,
 Ne sana, ne de dostlarına yaramadığına mı yanıyorsun?

İHTİYAR ADAM

Yaramadı, ya! Ama dayanamadığım başka bir şey oldu;
 Patikadan sapıp babanın mezarına gittim,
 Diz çöktüm, mezarın bakımsızlığına ağladım, 510
 Dostlara getirdiğim tulumun ağzını açtım,
 Biraz şarap sundum, mezarı mersin dallarıyla çevirdim.
 Sonra tam da sunakta kesilmiş bir kurban gördüm,
 Kara tüylü bir koyun, kanı taze akmış,
 Bir de sarı saçlardan kesilmiş bukleler. 515
 Şaşkınlık içinde sordum kendime, şu dünyada kim
 Bu mezara gelmeye cüret edebilir; bir Argoslu, asla.
 Ama belki senin kardeşin gelmiştir gizlice
 Ve gidip babasının sefil mezarını ziyaret etmiştir.
 Şu bukleyi kendi saçına bir tut da bak bakalım 520
 Kesilen tellerin rengi seninkine uyuyor mu?
 Babayla aynı kandan gelenler, çoğu kez
 Aynı vücut özelliklerini taşırlar.

ELEKTRA

Bu söylediklerin onursuzca şeyler ihtiyar,
 Sanki benim korkusuz kardeşim, Aigisthos'tan 525
 Korkup da ülkeye gizli girermiş gibi.
 İki saçın buklesi birbirine nasıl uyar ki,
 Biri soylu bir adamın savaş alanında oluşmuş,
 Öteki kadınca tarak altında kalmış. Mümkün değil!
 Kaldı ki aynı renkte birçok başka saç bulunur ihtiyar, 530
 Sahipleri hiç de aynı kandan gelmiyor da olsalar.

İHTİYAR ADAM

Öyleyse onun ayakkabı izine bir bas, çocuk,
 Bak bakalım senin ayağınla çakışıyor mu?

ELEKTRA

Bu memleketin sert kayalık zemininde

Ayaklar nasıl iz bıraksın ki? Hem izler olsa bile, 535
İki kardeşin ayak izleri birbirin tutar mı hiç,
Biri erkek, biri kızsaa, erkeğinki daha büyüktür.

İHTİYAR ADAM

Peki gelen eğer kardeşinse, onu ben ölümden
Kaçırıp kurtardığımda giydiği, senin elinle
Dokuduğun üstlükten de mi tanıyamazsın? 540

ELEKTRA

Biliyorsun, Orestes'i kovduklarında ben
Daha çocuktum! Hem giysi dokumuş da olsam,
O zamanki çocuğun giydiği şimdiki adama olur mu,
Giysiler de vücutla birlikte büyüyor mu yoksa?
Yok yok! Babamın mezarına acıyan bir yabancı, 545
Saçlarını kesmiştir veya ülkenin gözcülerinden gizli...

İHTİYAR ADAM

Nerede senin konukların? Bir göreyim hele
Kardeşin konusunda onları bir yoklayayım.

ELEKTRA

İşte, hızlı adımlarla evden çıkıyorlar!
(*Orestes ile Pülades ortaya çıkarlar*)

İHTİYAR ADAM

Kendileri soyludur herhalde, ama bu çok kolay aldatır: 550
Çünkü soylu olduğu halde kötü olan pek çok.
Ama ben yine de bu konuklara selamımı sunarım!

ORESTES

Bizden de selam, ihtiyar! (*Elektra'ya gizlice*) Hangi
Dostlarından oluyor Elektra, bu insan kurusu?

ELEKTRA

Ooo, ey yabancı, benim babamı eğitmişti bu 555
ORESTES

Yani, kardeşini dışarı kaçırın mı?

ELEKTRA

Elbette, eğer kardeşim yaşıyorsa onu kurtaran bu ihtiyar.
(*İhtiyar Adam, Orestes'e daha yakından bakmaya baş-*

lamıştır)

ORESTES

Aaa, bana niye böyle gözünü dikmiş, gümüş paranın parlaklığını

Yoklar gibi bakıyor? Biriyle mi karşılaştırıyor acaba?

ELEKTRA

Orestes'in gençlik arkadaşı olduğun için sana bakmak hoşuna
gidiyor olmalı. 560

ORESTES

Tabii, Orestes'i severim! Ama ne diye dönüyor ki çevremde?

ELEKTRA

İnan ki ben de hayret içindeyim ey yabancı.

İHTİYAR ADAM

Ah efendim, çocuğum Elektra, tanrılara dua et!

ELEKTRA

Bir eksikimiz için mi? Bizim olan bir şey için mi?

İHTİYAR ADAM

Tanrının sana gösterdiği bir hazineye sahip çıkman için. 565

ELEKTRA

Bak, ben tanrılara zaten seslenirim! Ama senin istediğin ne,
ihtiyar!

İHTİYAR ADAM

Oradakine bir baksana çocuk, en sevdiğine!

ELEKTRA

Eyvah, korktuğum başıma geldi: Sen artık kendinde değilsin!

İHTİYAR ADAM

Senin kardeşini gördüğüm için kendimde değilim, öyle mi?

ELEKTRA

Bu beklenmedik sözün nedir, ey ihtiyar? 570

İHTİYAR ADAM

Orestes'i, Agamemnon'un oğlunu gördüğümü söylüyorum!

ELEKTRA

Nesinden tanıdın ki ben de güveneyim?

İHTİYAR ADAM

Kaşındaki yara izinden, hani baba evinde ikiniz

Karaca kovalarken, o düşüp kaşını patlatmıştı ya?

ELEKTRA

Ne diyorsun? Evet, o düşmenin izini görüyorum.

575

İHTİYAR ADAM

En sevdiğine sarılmak için bekle daha sen!

ELEKTRA

Yoo, bekler miyim artık ihtiyar? O bellilikle

Yürekten inandım! (*Orestes'e sarılır*) Nihayet çıktın ortaya

Tam umut kesmişken yine buldum!

ORESTES

Ben de sana kavuştum nice zaman sonra!

ELEKTRA

Asla inanamazdım.

ORESTES

Ben de, umut bile edemezdim.

580

ELEKTRA

Bu sensin şimdi, öyle mi?

ORESTES

Evet ya, bir tek ben, senin kavga yoldaşın!

Ama ben, peşinde olduğum avı araziye çekiyorum,

Orada güvenim tam. Yoksa eğer hak, haksızlığın

Önünde eğilirse, tanrılara inanan kalmazdı.

KORO

Geldin demek, geldin, nicedir özlenen gün geldi,

585

Alev gibi parladın ve kente pırıl pırıl

Bir yangın gibi kurtarıcıyı gösterdin, o kurtarıcı ki

Uzun süredir baba sarayından sürgün, acıyla

Ülkeyi boydan boya dolaşıyordu.

Bir tanrı şimdi nihayet bizim zaferimiz

590

Getiriyor, sevgili dost!

Kaldır ellerini, yükselt sesini,

Tanrılara seslen ki ne mutlu,

Ne mutlu sana

Erkek kardeşin kente ayak bastı!

595

ORESTES

Güzel, güzel! İçten bir kucaklamanın
Tadını çıkarıyorum, ama bunu sonra da yaparız daha.
Ama sen, ey ihtiyar, tam zamanında geldin,
Söyle bana, babamın katilinden ve onunla canice
Evlilik bağına giren annemden nasıl intikam alırım?
Argos'ta hâlâ güvenilir dostlarım var mı acaba?
Evet mi, yoksa kaderim gibi ben de mi mahvoldum?
Kimle ilişki kursam, gündüz mü, yoksa gece mi?
Düşmanlarımın üstüne hangi yoldan yürüsem?

600

İHTİYAR ADAM

Ah çocuk, zorda olanın dostu yoktur.
Eğer bir tek kişi bizimle kötü günü de
İyi gün gibi paylaşırsa, nadir bir mutluluk olurdu.
Oysa sen, dostların için temelden ölüsün,
Onlara hiç umut veremezdin. İnan bana:
Yalnızca kendi bileğine güveneceksin ve kentinle
Baba sarayını yanına çekmen, yalnız sana bağlı.

605

610

ORESTES

Peki bu amaca ulaşmak için ne yapayım?

İHTİYAR ADAM

Thüestes'in oğlu ile anneni öldür!

ORESTES

Bu zaferin çelengi için geldim zaten, ama nasıl?

İHTİYAR ADAM

İstesen de asla kentin surları içinde değil.

615

ORESTES

Çokça bekçileri, muhafızları mı vardır?

İHTİYAR ADAM

Evet, çünkü senden korkuyor ve uykuları kaçıyor.

ORESTES

Öyle demek! Adım adım ne yapacağımı söyler misin bana?

İHTİYAR ADAM

Şu anda aklıma bir şey geldi, planımı dinle öyleyse!

ORESTES

Planın isabetliyse kulağım sende!

620

İHTİYAR ADAM

Buraya gelirken Aigisthos'u görmüştüm.

ORESTES

Bu söylediğin hoşuma gitti. Nerede gördün onu?

İHTİYAR ADAM

Şu tarlaların yakınında, at meydanında.

ORESTES

Ne yapıyordu orada? Bir umut ışığı görür oldum.

İHTİYAR ADAM

Sanıyorum, Nümfalar'a şölen hazırlıyordu.

625

ORESTES

Çocuklar için mi, yoksa yakın bir doğum için mi?

İHTİYAR ADAM

Bildiğim tek şey: Bir sığır kurban etmek üzereydi.

ORESTES

Ne kadar adamı vardı? Yalnızca uşaklarıyla mıydı?

İHTİYAR ADAM

Bir tek Argoslu bile yoktu yanında, salt hizmetkârları.

ORESTES

Peki beni gören hiçbiri tanımaz mı dersin ihtiyar?

630

İHTİYAR ADAM

Saray köleleri bunlar, seni daha önce gören yoktur.

ORESTES

Biz başarısak bizden yana da olurlar mı ki?

İHTİYAR ADAM

Elbette, köleliğin özü budur, senin de işine yarar.

ORESTES

Nasıl yaklaşısam ona acaba?

İHTİYAR ADAM

Kurban keserken seni göreceği bir yere git!

635

ORESTES

Arazisi tam da yol üstünde galiba.

İHTİYAR ADAM

Seni görünce yemeğe davet edecektir.

ORESTES

Acı bir ziyafet yoldaşı olarak ha, tanrı bilir!

İHTİYAR ADAM

Ötesi sana kalıyor, zararın iyi gelirse!

ORESTES

Tavsiyen iyi. Peki annem nerelerdedir şimdi?

640

İHTİYAR ADAM

Argos'ta. Kısa süre sonra o da kocasının ziyafetine katılır.

ORESTES

Annem niye Aigisthos'la birlikte çıkmadı acaba?

İHTİYAR ADAM

Ahalinin suçlamasından ürktüğü için geri duruyor.

ORESTES

Evet ya, anlıyorum: Kentin ona kötü baktığını biliyor.

İHTİYAR ADAM

Elbette, uçurum gibi kötü bir kadından nefret edilir.

645

ORESTES

Peki, aynı yerde ikisini birlikte nasıl öldürmeli?

ELEKTRA

Annemin ölümü, benim işim olsun.

ORESTES

Evet, o zaman ötekini de kader başarıya ulaştırır.

ELEKTRA (İhtiyar Adamı işaretleyerek)

Her ikisinde de o bize yardım eder!

ORESTES

Peki! Annemizi nasıl öldürmeyi tasarlıyorsun?

650

ELEKTRA

Ey ihtiyar, sen git, Klütaimestra'ya de ki ...

< >

Benim doğum yaptığımı söyle, loğusa, de!

İHTİYAR ADAM

Doğuralı epey olsun mu, yoksa yeni mi?

ELEKTRA

On gün olmuş, loğusanın temiz olma süresi.

İHTİYAR ADAM

Peki bu plan anneni kanlı ölüme nasıl getirecek?

655

ELEKTRA

Loğusa yatağında ağrı çektiğimi duyunca gelir.

İHTİYAR ADAM

Niye ki? Seni hâlâ düşünür mü sanıyorsun çocuk?

ELEKTRA

Kesin, çocuğumun konumuna ağlayacaktır hatta.

İHTİYAR ADAM

Olabilir. Neyse, esas noktaya getir sözü!

ELEKTRA

O bir gelsin, ölümü sorgusuz sualsiz kesindir.

660

İHTİYAR ADAM

Peki, tam evinin kapısına kadar gelecek.

ELEKTRA

O zaman Hades sapağına az bir şey kalacak demek ki.

İHTİYAR ADAM

Bunu görmek için ölmeye razıyım.

ELEKTRA

Şimdi önce ona yolu gösteriver ihtiyar!

İHTİYAR ADAM

Orada, Aigisthos'un şu sıra tanrılara kurban kestiği yer. 665

ELEKTRA

Öyleyse anneme git, söylediğimi ilet.

İHTİYAR ADAM

Aynen senin ağzından çıkmış gibi olacak

ELEKTRA (Orestes'e)

Haydi iş başına! İlk öldürme sana düşüyor!

ORESTES

Bir yolu gösterdiği anda hemen giderim.

İHTİYAR ADAM

Sahi mi, sana zevkle göstereyim yolu!

670

ORESTES (*Dua eder*)

Ey atalarımın tanrısı, düşmanları kovansın sen ...

ELEKTRA

... Bize merhamet et, çünkü acımız merhamet ister!

İHTİYAR ADAM

Evet, merhamet, kendi kanından gelenlere, merhamet et!

ORESTES

Ve ey Hera, Miken sunaklarının efendisi sen ...

ELEKTRA

... Sen bizi zafere kavuştur, çünkü hak bizde!

675

İHTİYAR ADAM

Evet, baba katilinin intikamını lütfet bunlara!

ORESTES

(*Üçü diz çöküp toprağa elleriyle vururlar*)

Ey, tanrısız bir eylem sonu yer altında kalan babam, sen ...

ELEKTRA

... Ve sen de ey ellerimle vurduğum toprak ana, sen de ...

İHTİYAR ADAM

... yardım et bu sevgili çocuklara ah, yardım!

ORESTES

Haydi, tüm ölüleri mücadele yoldaşı yap, gel ...

680

ELEKTRA

... onlar, ey seninle birlik, Frigleri mızrakla yok edenler ...

İHTİYAR ADAM

... Ve ey tüm kahrolası canilerden nefret edenler!

683

ORESTES

Annemin elinden ölmüş olan sen, işitiyor musun?

682

İHTİYAR ADAM

Biliyorum ben, bütün bunları baban işitiyor; haydi, gitme

vakti! 684

ELEKTRA

Hepsini, biliyorum; şimdi erkekliğini kanıtlamalısın! 693

[Ve yüksek sesle söylüyorum işte sana: Aigisthos ölmeli! 685

Çünkü eğer sen kavgada yenilip ölümle düşersen,

Ben de ölüyüm o zaman, diri demem hiç kendime artık:

İki yanı keskin kılıçla karaciğerimi delerim.

Şimdi içeri girip her şeyi hazırlayayım ben.]

Eğer senden iyi haber gelirse, evde bir

690

Sevinç çılgılığı kopacak; yok eğer sen ölürsen,

Tam tersi olacak; benden sana bu kadar.

(*Orestes, Pülades ve İhtiyar Adam, parodos'tan dışarı
çıkarlarken, Elektra Koro'ya döner*)

Size gelince, ey kadınlar, siz, çılgılla haber verin bana

694

Onun kavgasından. Nöbet bekleyeceğim ben,

Kılıcım elimde hazır. Çünkü eğer

Yenilirim, hiçbir zaman düşmanlarıma

Benim vücudumdan intikam alma izni vermem.

(*Elektra eve girer*)

İkinci Stasimon (699-746)

KORO

Argos dağlarında kendisini emziren anasından

[1. Salını

Koparıp –böyle anlatılıyor hikâye çok çok

700

Eski söylencede– bir zamanlar

Birbirine bitişik borulara üfleyerek

Harika sesler çıkaran, kırların hükümdarı

Pan, almış götürmüş altın postlu

Kuzuyu. Demir basamaklara

705

Çıkmış çığırtkan, ünlemiş:

“Pazar yerine gelin, Pazar yerine

Ey Mikenliler, acele edin

Gelin de görün, muhterem efendilerimize

Nasıl bir işaret ve mucize nasip olmuştur!”

710

Atreus soyunun sarayında

Halaylarla kutlanmış bu.

Altın kaplamalı kurban tavaları girmiş sıraya;

[2. salını

Argoslular'ın kentinde boydan boya

Sunaklarda alevler parlar olmuş;

715

Sanat perilerinin yardımcısı Lotus flütü
 En güzel seslerini çalmış ünlemiş;
 Ne var ki şarkılar hep Thüestes'e
 Methiye yapıyormuş; çünkü Thüyestes,
 Gizlice yattığı Atreus'un karısını 720
 Kandırıp, mucize kuzuyu
 Kendi evine götürmüş, sonra da
 Çıkmış halk meclisinin önüne:
 Boynuzlu, altın postlu hayvanın
 Kendi evinde olduğunu, 725
 Haykırmış yüksek sesle.
 İşte o zaman Zeus, tersine çevirmiş [2. Salını
 Yıldızların aydınlatan yollarını,
 Güneşinkini de çevirmiş tersine,
 Tan kızılığının süzülen yüzünü de 730
 Batıdaki memleketleri mahvetmiş
 Tanrısız ateşin kavurucu sığıyla;
 Yağmur bulutları kuzeye gider olmuş,
 Amon'un kutsal mekânı kurumuş,
 Suyun nemini göremiyormuş artık, 735
 Bereketli yağmurlardan mahrum bırakınca Zeus.
 Söylence böyle, gerçi ben pek inanacak [2. Karşı Salını
 Bir şey bulamıyorum, ama söylenceye göre,
 Altın yüzlü güneş
 Kor halindeki yerini değiştirmiş, onu 740
 İnsanların felaketine dönüştürmüş,
 Sırf bir ölümlünün suçu yüzünden.
 Ama insanlara korku salan söylenceler,
 Tanrılara saygıyı destekler.
 Onların öğretisini gözetmeyip 745
 Kocanı öldürdün, sen, ünlülerin kız kardeşi, sen.

Üçüncü Epeisodion (747-1146)

(Uzaktan çığlık sesi)

KORO BAŞI

Ah! Ah!

Bir çığlık duyduunuz mu dostlar –yoksa bana mı

Öyle geldi?– Zeus gümbürtüsü gibi derin bir çığlık!

İşte, buraya esintiyle gelen ses iyice belli şimdi!

Ah, fendim, Elektra, gel, terk et bu evi!

750

ELEKTRA (Hızla dışarı gelir)

Ne var, dostlar? Kavgamız ne durumda?

KORO BAŞI

Tek bildiğim var: Öldürülen birinin feryadını duyuyorum.

ELEKTRA

Uzaktan geldiği halde ben de duydum.

KORO BAŞI

Ne kadar uzaktan bir ses, ama açıkça işitiliyor.

ELEKTRA

Bu feryat Argos'ça mı? Benim dostlarımdan mı geliyor? 755

KORO BAŞI

Bilmem: Çığlığın ezgisi çok karışık.

ELEKTRA

Kendimi öldürmem gerek, diyorsun yani. Ne duruyorum ki?

KORO BAŞI

Dur! Önce olanı tam öğren de öyle karar ver!

ELEKTRA

Hayır, hayır, kaybettik! Yoksa haberciler çoktan gelirdi.

KORO BAŞI

Gelirler daha. Kral öldürmek çocuk oyuncağı değil.

760

HABERCİ

Ah Miken'in genç kızları, zaferle onurlandınız:

Orestes'in zaferi! Tüm dostlara yetiştiriyorum

Agamemnon'un katili Aigisthos'un cesedinin

Yerde yattığını; ama şimdi acilen tanrılara dua gerek.

ELEKTRA

Sen kimsin? Söylediklerine güvenebilir miyim?

765

HABERCİ

Gördün, nasıl tanımazsın, kardeşinin hizmetkârıyım.

ELEKTRA

Ah sevgili dost, büyük dehşet içinde

Yüzünü çıkaramadım birden; ama tanıdım şimdi.

Nasıl? Babamın nefretlik katili ölü, ha?

HABERCİ

770

Evet, ölü. Duymaktan hoşlandığına göre iki kez söylüyorum.

ELEKTRA

Ey tanrılar! Ve sen, her şeyi gören Dike,

Geldin nihayet! Peki, nasıl öldürdü Orestes,

Thüestes oğlunu? Bilmek isterim.

HABERCİ

Buradan hareket ettiğimizde

Oraya, Miken'in yeni hükümdarının

775

Olduğu yere giden çift izli yolu tutturduk.

Tam da sulak bir bahçede gezintiye çıkmıştı,

Aşı için ince Mersin dalından kesiyordu.

Bizi görünce seslendi: "Selam ey yabancılar!

Kimsiniz? Nereden gelirsiniz? Nerelisiniz?"

780

Orestes: "Tesalyalı'yız", dedi, "Alfeios'a

Gidiyoruz, Olimpia'da Zeus'a kurban kesmek için".

Aigisthos bunu duyunca şöyle dedi:

"Bugün bizim masamıza katılın,

Bizim kurban etine buyrun. Tam da şimdi Nümfa'lara

785

Bir sığır kurban ediyordum. Yarın erken kalkıp

Yine zaman kazanırsınız. Haydin gelin içeri"

–Bunu derken bizi de elimizden tutup

Yoldan çekti– "Hayır, demek yok!"

Biz eve girer girmez de şöyle devam etti:

790

"Yabancılarla su getirin, günahlardan arınsınlar,

Sunakta kutsanmış olarak ıslak durabilirler o zaman!"

Ama Orestes: “Daha şimdi bir ırmağın temiz
 Suyuyla arındık günahlardan,” dedi, “Ne güzel
 Ey Aigisthos, yabancıyla kurban paylaşmak, 795
 Biz de hazırız, hayır demeyiz.”
 Böyle güzel güzel konuşuldu işte.
 Uşaklar, efendilerini korudukları mızrakları
 Kenara bırakıp dört elle işe koyuldular.
 Bir kısmı kurban leğenlerini getiriyor, ötekiler 800
 Sepetleri koşturuyor, yine bir kısmı ateşi tazeliyor ve
 Ocağın çevresine kazanları diziyordu; bir gürültüdür
 gidiyordu yani.
 Derken annenin sevgilisi, kurbanın arpalığını aldı,
 Şu duayla birlikte arpayı sunağa serpti:
 “Sizler ey kayalıkların Nümfalar’ı, yardım edin ki, 805
 Ben ve Tündareos kızı karım sık sık kurban adayalım,
 Huzurumuz sürsün, düşmanlarımız kahrolsun!”
 Kastı, Orestes ve sendin. Benim efendimse,
 İçinden sessizce tam tersini diliyordu,
 Baba evini yeniden kazanma duası ediyordu. 810
 Aigisthos sepetten aldı bıçağı, hayvandan
 Tüy kesti, alevlerin içine attı o tüyleri,
 Uşakların omuz hizasına kaldırdıkları kurbanlığı
 Boğazladı ve şunları söyledi kardeşine:
 “Derler ki, Tesalyalılar bir konuda özellikle 815
 Ustadır: Boğayı organlarına ayırmakta
 Ve at tımar etmekte; al şu bıçağı yabancı,
 Göster bakalım Tesalyalılar ünlerini hak ediyor mu!”
 Orestes iyi sert çekiçlenmiş Dor bıçağını aldı,
 Güzelim mantosunu attı omuzundan, 820
 Pülades’i yardımcı yapıp kendisine,
 Uşakları itti; hayvanın ayağını yakaladığı gibi
 Gergin koluyla beyaz etini soyup çıkardı
 Ve bir binicinin at yarışı pistini çift dolaşmasından da
 Daha kısa sürede derisini yüzdü hayvanın, 825

Organlarını serdi ortaya. Aigisthos kutsal parçaları
Aldı eline, bir bir gözden geçirdi, eksik vardı
Karaciğer loblarında ve dalağa yakın damarlar
Kötü işaretler veriyordu inceleyene.

Aigisthos'un bakışı karardı, ama efendim sordu: 830

"Keyfini kaçırın nedir?" "Ey yabancı, dışarıdan gelecek
Bir tuzaktan korkarım! Agamemnon'un oğlu
Benim can düşmanım ve evimle savaş halinde."

Orestes: "Bir kaçağın hilesi mi korkutuyor yani seni?"
Dedi, "Sen ki bu kente hükmedensin. Birisi bana 835

Dor bıçağı yerine bir Fthia bıçağı getirsin de
Kaburgayı onunla ayırıp tatlıya bağlayalım."

Bıçağı aldı ve işini yaptı. Aigisthos, organları aldı,
Yaydı onları, incelemeye geçti. Ama eğildiği anda
Kardeşin ayak parmaklarının ucuna dikildi, onun 840

Ense köküne vurup omurgasını parçaladı; tüm beden
Bir kıvrandı, feryatlar içinde can çekişe çekişe öldü.

Uşaklar bunu görünce hemen mızraklarına sarıldılar,
Hepsi bir olup iki kişiyle savaşacaklar; ama cesaretle
Silahlarını onlara doğrultup sallayarak karşı durdu 845

Orestes ile Pülades. Orestes şöyle dedi: "Ben bu kente
Düşman olarak gelmedim, hizmetkârlarım da öyle.

Ben, babamın katilinin intikamını aldım, ben, acılı
Orestes! Beni öldürmenizin anlamı yok, sizler ki
Bir zamanlar babama hizmet ederdiniz!" 850

Bu sözleri duyan Uşaklar, mızraklarını indirdiler,
İçlerinden uzun yıllar saraya hizmet etmiş bir ihtiyar,
Orestes'i tanıdı, o anda kardeşinin başını
Çelenklerle donattılar sevinç çığlıkları atarak.

Kendisi gelecek ve sana onun başını 855

Gösterecek, Gorgo'nun değil, hayır,
Nefret ettiğin Aigisthos'un! O ölü, böylece
Kanı kanla, hatta faiziyle ödemiş oldu.

(Haberci gider.

Koro şarkı söyler, Elektra, yanıtını dile getirir)

KORO

Ah kız kardeşim at ayağını dansa,
Karaca gibi hafif adımlara zıpla 860
Şenlik havasında sevinçle göklere!
Kardeşin bir zafer çelengi kazandı,
Alfeios ırmağında kazanılan çelenklerden
Değil kardeşininki! Gel, güzel
Bir zafer şarkısıyla katıl dansıma! 865

ELEKTRA

Ey ışık, ey Helios'un dört atlı parlak arabası,
Ey toprak, ey önceleri baktığım gece,
Gözlerim nihayet şimdi özgürce açıldı,
Çünkü babamın katili Aigisthos öldü.
Haydin, evimde saç süsleyecek ne varsa 870
Hepsiyle dışarıya dostlar, kardeşimin
Muzaffer başına çelenk yapmaya.

(Eve girer)

KORO

Tüm süsleri getir sen, kardeşinin başı için.
Ama biz sanat perilerinin sevdiği
Dansımızın adımlarını sürdürürüz. 875
Artık ülkemizi önceki sevgili yöneticileri yönetecek,
Caniler yok edildikleri için adalet gelecek.
Çınla ey sevinç haykırışı, flüt sesleriyle!

*(Orestes ile Pülades, Aigisthos'un cesedini getirip evin
önüne koyan hizmetkârlarıyla birlikte dönerler; Elektra,
elinde çelenklerle evden çıkar)*

ELEKTRA

Ey İlion önündeki savaşın galibi bir babanın 880
Oğlu, zafer kazanmış ünlü Orestes,
Bukleli saçların için şu çelenkleri kabul et!
Faydasız bir stadyum koşusundan geliyor değilsin,
Hayır, düşmanımızı yenip yok ettin sen,

Benim senin babanı öldüren Aigisthos'u. 885
 Sen de Orestes'in kavga yoldaşı, en dindar babanın
 Oğlu Pülades, sen de çelengini elimden kabul et,
 Kavgada senin de katkın aynen onun kadar
 Olmuştur. Sizleri hep böyle mutlu göreyim!

ORESTES

Önce bize destek olan tanrıları gözet 890
 Elektra, sonra öv beni de, tanrılara
 Ve kaderin buyruğuna hizmet ettiğim için.
 Çünkü yalnızca lafta değil, hayır, eylemde de öldürdüm
 Aigisthos'u. Ve açıkça bilinmesi için de
 Ekleyeyim ki: Ölüsünü getirdim sana işte. 895
 Onu ister canavarlara yem et,
 İster bir okun ucuna bağlayıp
 Gökteki yırtıcı kuşlara av olarak at, çünkü
 Önce sana efendilik eden, şimdi uşağındır.

ELEKTRA

Utaniyorum aslında, ama yine de söylemem gerek, 900

ORESTES

Nedir? Söylesene! Korkacak bir şey yok çünkü.

ELEKTRA

... Ölüye küfretmek; bana düşmanlık getirecektir.

ORESTES

Bu yüzden seni suçlayacak tek kişi bile yoktur.

ELEKTRA

Bizim kent çok dırdırcıdır, suçlamayı pek sever.

ORESTES

İstediyini söyle kardeşim; çünkü onunla 905
 Aramızdaki kin ve nefretin uzlaşması yoktur!

ELEKTRA (Ölüye seslenir)

İyi peki! Küfürnameye neyle başlayıp neyle
 Bitirsem? Araya da neler koysam acaba?
 Ama hiçbir sabah alacasında ihmal etmezdim
 İçinde bulunduğum dehşetten kurtulunca, senin 910

Suratına söylemek istediklerimi kendimce yinelemeyi.
 Şimdi kurtuldum işte ve sen hayattayken söylemek istediğim
 Rezilliklerini şimdi söyleyip içimi boşaltıyorum.
 Sevgili babamı gasp ederek yok ettin beni
 Ve şuradakini –biz sana ne yapmıştık ki– 915
 Sonra da –rezillik!– annemi aldın, kocasını öldürüp,
 Yunanlıların başkomutanını, sen ki Frigya’yı bilmezsin bile.
 Öyle bir aptallık oynadın ki, annemi almakla
 Hiç de kötü olmayan bir kadın aldığını sandın,
 Oysa o babamın yatağına ihanet etmişti. 920
 Bir adam, gizli ilişkiyle bir başka adamın
 Karısını ayartıp da sonra onu almak zorunda kalırsa,
 Bilsin ki, o kadın başkasına ihanet edip de
 Kendisine sadık kalacak zannetmekle, aptal bir delidir.
 Vicdan azabıyla kıvranıyordun, ama iyiymiş gibi yapıyordun. 925
 Çok iyi biliyordunuz: Sen, cani bir kadınla evlendiğini,
 Annem de, seninle bir günahkârı aldığını.
 Sefillikle birbirinizin kaderini paylaştınız:
 Sen onun kötülüğünü, o da seninkini.
 Argos’ta herkes senin için, “kadının kocası” derdi, 930
 Ama onun için, “adamın karısı” demezdi.
 Evde erkeğin değil de kadının sözünün geçmesi
 Utanç verici değil mi? Kent içinde, erkeğin, yani
 Babalarının adıyla değil de annelerinin
 Adıyla anılan çocuklardan da nefret ederim. 935
 Nitekim adamın biri kendinden üstte bir kadınla
 Evlenirse, kadının adı geçer yalnız, adamın değil.
 Seni en çok aldatan neydi, hiç bilmiyordun:
 Paranın gücüne güvenen biri diye ünlenmiştin;
 Oysa paranın hiç hükmü yoktur, çok kısa sürer; 940
 Çünkü doğadır esas kalıcı olan, para değil.
 Bize sadık kalır doğa, acıları kaldırır;
 Ama eğer zenginlik adaletsizce zorlarsa kapıları,
 Kısa bir gönencin ardından uçar gider.

Sen ve kadınlar –bakire olduğum için bu konu 945
 Yakışmaz bana– ama yine de açık ederim böyle.
 Evin efendisi olunca, hiçbir şey kutsal değildi senin için,
 Güzellik de armağandı ya sana. Oysa benim kocam,
 Kız suratlı olmamalı, hayır, erkek olmalı, erkek!
 Böyle babanın çocukları Ares’e yamanırlar, 950
 Güzel oğlanlar ancak dans edenlerin süsüdür.
 Defol! Aptalca ödedin suçunu, zaman açığa
 Çıkardı seni. Bir haydut, yarışın ilk kısmını
 İyi koşmuş olsa da, hedefe ulaşamadıkça ve
 Hayat çizgisinin sonuna erişemedikçe, kendini 955
 Hiç zaferi hak etmiş saymasın bence.

KORO

Tamam! Adamın cesedini
 Evin içine alın hizmetkârlar,
 Karanlığa gizleyin ki,
 Anne geldiğinde, kendisi 960
 Öldürülmeden görmesin ölüyü.

(Buyruk yerine getirilir.

Uzaktan Klütaiestra'nın arabası görünür)

ORESTES

Ama dur! Şimdi başka şeye dikkat etmemiz gerek!

ELEKTRA

Niye? Miken'den yardıma gelenleri mi gördün?

ORESTES

Hayır, ama doğurmuş olan anneyi görüyorum.

ELEKTRA

Güzel, kendi ayağıyla ağımıza düşüyor demek! 965

ORESTES

< >

ELEKTRA

Hem de nasıl görkemli, arabasıyla, giysisiyle!

ORESTES

Anneme ne yapacağız peki? Öldürecek miyiz?

ELEKTRA

Anneni görünce, acıma duygusu mu kapladı içini?

ORESTES

Yazık, yazık!

Beni doğurup emzirmiş olanı nasıl öldürebilirim?

ELEKTRA

O senin ve benim babamı nasıl öldürdüyse öyle!

970

ORESTES

Ah Foibos, bana ilettiğin kehanet öyle saçma ki...

ELEKTRA

Apollon saçmaysa bilge kim ola ki?

ORESTES

...kesin yasak olan anne katilliğini buyuruyorsun!

ELEKTRA

Babanın öcünü almanın ne zararı var?

ORESTES

Tertemizken, bu kez anne katili olarak suçlanacağım.

975

ELEKTRA

Babana yardım etmeyince de tanrısız olacaksın.

ORESTES

Biliyorum, ama anne katili olmanın bedeli yok mu?

ELEKTRA

Ya peki babanın öcünden vazgeçmenin bedeli?

ORESTES

Tanrı kılığında bir intikam cini konuşmuş olamaz mı?

ELEKTRA

Üç ayaklı kutsal taban üstünde ha? Yoo, hiç sanmam.

980

ORESTES

Buna asla iyi bir kehanet demezdim.

ELEKTRA

Tavşan yürekliliği bırak, korkuya kapılma,

Hayır, git, o Aigisthos'la birlik olup kocasını

Nasıl öldürdüyse, sen de onu aynı tuzağa düşür!

ORESTES

Giriyorum içeri. Korkunç adımı atıyorum,

985

Korkunç olanı yapacağım. Tanrılar öyle istiyorsa
Öyle olsun! Ama bu kavga bana tatlı değil acı geliyor!

*(Orestes, arkasında Pülases olduğu halde eve girer;
Klütaiestra, görkemli arabası üstünde tüm şatafatıyla
görünür, Troya'dan köleleştirilmiş kadınlar korusu onu
izliyor. Koro ona bir hoş geldin şarkısı söyler)*

KORO

Ey
Kraliçe, Argos ülkesinin efendisi,
Tündareos'un çocuğu
Ve Zeus'un, alevler içindeki gökte 990
Yıldızlar denizi içinde bulunup, azgın tuzlu
Dalgalarla boğuşan insanların kurtarıcısı olan
İki olağanüstü ikiz oğlunun kız kardeşi,
Hoş geldin! Kutsal tanrılar gibi kutsuyorum seni
Zenginliğin için ve büyük mutluluğun için! 995
Kaderinle yüzleşmenin vaktidir.

Yine de sana hoş geldin diyelim, aziz kraliçe!

KLÜTAİESTRA

İnin arabadan Troya kadınları, elimi tutun,
Arabadan inip ayağımı yere basmama yardım edin!
Tanrıların tapınakları Frigya ganimetleriyle süslendi, 1000
Bunlar, bu Troya ülkesinden seçilmiş olanlar da benim,
Yitirdiğim çocuğuma karşılık ancak çok cılız bir
Teselli, ama evimi süslüyorlar işte.

ELEKTRA

Baba evinden kovulmuş ve bu sefil
Kulübede bir hizmetçi gibi kalan ben 1005
Tutsam olmaz mı mutlu elini anne?

KLÜTAİESTRA

Onlar benim hizmetçilerim; sen kendini yorma!

ELEKTRA

Neden? Sen –gasp edilmiş evimden, onlar gibi
Ganimet alınmış olarak– beni, babamın yetimini

- Kovunca, ben de tutsak oldum burada. 1010
 KLÜTAİMESTRA
 Böylesi planların hepsini senin baban,
 Onu en az hak etmiş yakınları için kurdu.
 Demem şu ki: Eğer bir kadının adı kötüye çıkmışsa,
 Onun üstüne artık iyi konuşulmaz.
 Ama bence bu haksızlık. Ortada bir 1015
 Nefret varsa, o nefreti haklı çıkaran
 Nedenleri bilmek gerek; yoksa nefret niye?
 Tündareos beni babana eş olarak verdiyse, ne ben
 Ne de doğacak çocuklar onun uğruna ölelim diye vermedi.
 Oysa o, Akhilleus'la evlendirilecek diye 1020
 Kızımı aldatıp evden çıkardı,
 Aulis'te liman alanına götürdü, orada
 Sunakta İfigenya'mın ak boynunu eğip boğazını kesti.
 Bunu, kenti düşmekten korumak için, ya da
 Evde öteki çocukları kurtarmak uğruna yapsa, yani çok insan
 için 1025
 Bir tekini kurban etmiş olsa, affedilebilirdi belki.
 Ama o, Helena'nın şehvet düşkünlüğü yüzünden
 Ve kocası da hatunun ihanetini dizginleyemediği için,
 Benim kızımın boğazını kesip kurban etti.
 Yine de, çok kırıldığım halde ve öfkem 1030
 Hiç azalmasa da, öldürmezdim kocamı.
 Ama kocam, kudret çarpmış çılgın gibi bir
 Kızla geldi ve onu yatağımıza aldı:
 Böylece aynı yorgan altında iki kadın olduk.
 Kadınlar densiz olur, bunu inkâr etmiyorum; 1035
 Öyle oldukları için de, eğer koca
 Yatağı unutup da sapıtırsa, kadın da
 Adama aynını yapar, başka bir dost meyleder.
 O zaman suçlama açıkça bize karşı yapılır,
 Asıl suçlu erkeklerse hiç mi hiç suçlanmaz. 1040
 Menelaos gizlice evden kaçırılmış olsaydı,

Kız kardeşimin kocasını kurtaracağım diye
 Benim Orestes'i boğazlamam olur muydu?
 Baban kabullenir miydi bunu? Öyleyse yani,
 Çocuğumun katili ölmemeliydi, ama ben 1045
 <onun yüzünden çekmeliydim, ha?>
 Onu öldürdüm, bunun için gereken yolu tuttum
 Ve onun düşmanlarının safına geçtim. Çünkü aksi halde
 Babanı öldürmem için hangi arkadaşı benimle birlik olurdu?
 Şimdi, istiyorsan konuş, istediğin gibi karşı çık, hangi
 Mantıkla babanın haksız yere öldüğünü düşünüyorsan söyle!
 1050

KORO

Haklı şeyler söyledin, ama bu hak utanç verici.
 Ne de olsa bir kadın, eğer anlayışlıysa
 Erkeğe boyun eğmeli; böyle düşünmeyenin,
 Benim fikrimce hiç mi hiç değeri yoktur.

ELEKTRA

Bak anne, son söylediklerini bir düşün, 1055
 Sana karşı konuşma özgürlüğü tanıdın bana!

KLÜTAİMESTRA

Evet, yineliyorum bunu ve geri almam çocuğum.

ELEKTRA

Yani benden kötü şeyler duyarsan bana kötülük yapmaz mısınız?

KLÜTAİMESTRA

Hayır, senin saçmalıkların eğlendirir beni.

ELEKTRA

Söylüyorum öyleyse; önce bir giriş yapayım: 1060
 Ah, beni doğuran olarak daha anlayışlı olsaymışsın!
 Güzelliğin boşuna övülmüyor, seninki de
 Helena'nınki de; ikiniz öz be öz kız kardeşlersiniz,
 İkiniz de berbatsınız, kardeşiniz Kastor'un değerinde
 Değilsiniz. Helena kaçırılmayı kendi istedi, yıkımını da... 1065
 Sana gelince, Yunanistan'ın en büyük kahramanını yok ettin,
 Şimdi de adamı çocuğun için öldürmüş gibi yapıyorsun.

Eh, halk seni benim kadar iyi tanımaz elbet!
 Kızının öldürülmesi henüz kararlaşılmış değilken
 Kocan daha evden yeni ayrılmıştı ki hızla, 1070
 Senin elin hemen aynada saçının lülelerine gitti.
 Kocası evin dışında olan kadın eğer süsleniyorsa,
 Onu edepli kadınlar listesinden sileceksin!
 Niyeti kötü olmasa bir kadın niye kapı önünde
 Güzel yüz göstermeye gerek duysun ki? 1075
 Tüm Yunan kadınları içinde bir tek sen,
 Savaş Troyalılar'dan yana döndükçe mutluydun,
 Tersine olunca ise bakışın bulutlanıyordu,
 Çünkü Agamemnon'un Troya'dan eve dönmesini
 İstemiyordun! Oysa uslu durman için pekçok neden vardı. 1080
 Kocan hiçbir şeyde Aigisthos'tan aşağı değildi;
 Tüm Hellas onu başkomutan olarak seçmişti.
 Kız kardeşin Helena'nın yaptığı kötü işler
 Sana yaramıştı hep: Kötülük, iyinin
 Ölçüsü olur, onu daha da açık gösterir. Kaldı ki, 1085
 Babam senin dediğin gibi çocuğunu öldürdüyse,
 Ben ne yaptım sana, kardeşim ne yapmıştı?
 Neden kocanı öldürdükten sonra baba evini
 Bize bırakmadın da yatağına yabancı mal getirip
 Para karşılığı evlilik satın almış oldun? 1090
 Oğlunun yerine kocan değil sürgündeki,
 Benim yerime ölmüş de değil: Kız kardeşime
 Olanın iki katı vahşetle beni yaşarken öldürdü.
 Hukukta madem ki ölüm ölümle ödeşiyor, o zaman
 Ben de oğlun Orestes'le bir olup babama karşılık
 Seni öldüreceğim. 1095
 Çünkü eğer o cinayet haklı idiyse, bizimki de haklıdır!
 [Salt servete veya soyluluğa bakarak kötü bir kadını
 Alan adam aptaldır. Çünkü kadın uslu olsun,
 Aşağı sınıf evlilik, gayet iyi gider evde.

KORO

Bir kadınla evlenmek: Şans oyunu! Çünkü bakıyorum, 1100
İnsanların yarısına zar iyi geliyorsa, yarısına da kötü geliyor.]

KLÜTAİMESTRA

Sen, oldum olası babana meyillisindir zaten çocuk; senin
tabiatın bu.

Hep böyledir: Kimileri için baba önde gelir,
Kimileri anneyi babaya yeğler.

Seni anlayışla yanıtlamak isterim; yaptığımdan 1105

Ben de çok memnun değilim, çocuk! 1106

Zavallı ben, amma kurmuşum içimde, 1109

Çünkü kocama olan öfkem ölçüyü aşmıştı! 1110

ELEKTRA

Yakınmakta geç kaldın, hiçbir şeyi düzeltemezsin çünkü!

Babam ölmüş artık; peki yaban ellerde dolanıp

Duran oğlunu niye eve döndürmüyorsun?

KLÜTAİMESTRA

Korkuyorum! Kendi rahatımı kolluyorum, onunkini değil.

Babasının ölümünden dolayı çok kızgınmış. 1115

ELEKTRA

Peki kocanın bana böyle vahşi davranması neden?

KLÜTAİMESTRA

Yapısı öyle onun; sen de az dik kafalı değilsin hani.

ELEKTRA

Acı çektiğim için öyleyim; ama öfkem yakında geçer.

KLÜTAİMESTRA

O zaman o da sana karşı öyle sert olmaz artık.

ELEKTRA

Ne sanıyor o kendini, benim evimde yaşıyor eni konu. 1120

KLÜTAİMESTRA

Bak işte, yine hır çıkaracak bir laf attın bile!

ELEKTRA

Susuyorum. çünkü ondan korkuyorum... nasıl da
korkuyorum

KLÜTAİMESTRA

Neyse, bırak bunları! Beni niçin çağırmıştın, çocuk?

ELEKTRA

Çocuk doğurduğumu duydun sanıyorum.

Bu nedenle, geleneğe göre çocuğun onuncu ayına 1125

Bir kurban sunar mısın benim için? Hiç anlamam da bu işleri;

Nasıl bilecektim ki, şimdiye dek çocuksuzdum.

KLÜTAİMESTRA

Çocuğun göbeğini kesen ebe yapmalı bu işi.

ELEKTRA

Ben kendim kestim, çocuğu yalnız başıma doğurdum.

KLÜTAİMESTRA

Evin yakınında hiç yardımsever komşu yok muydu? 1130

ELEKTRA

Yoksullarla kimse dostluk kurmak istemiyor. 1131

KLÜTAİMESTRA

Banyo yapmadan bu paçavralarla mı duruyorsun, 1107

Loğusa yatağından yeni çıkmışsın oysa? 1108

Çocuğun dolan günleri için tanrılara kurban adamayı 1132

Ben yaparım. Senin bu ihtiyacını hallettikten sonra da

Kocamın Nümfalar'a kurban kesmek için

Bulunduğu tarlaya gitmek istiyorum.

(Hizmetkârlara)

Siz Hizmetkârlar, 1135

Siz arabayı burada ahıra götürün! Ama tanrılara

Kurban adamayı tamamladığıma inandığınız anda

Hazır olacaksınız! Kocama da sevgi sunmam gerek.

(Hizmetkârlar arabayı alıp uzaklaşırlar. Annesi kulübe-
nin girişine yaklaştığında Elektra bir duraksar)

ELEKTRA

Buyur bizim yoksul kulübemize gir! Aman dikkat,

İsten kararmış bu ev, senin giysine kara bulaştırmasın! 1140

Tanrılara usulünce kurban adayacaksın ya.

(Klütaimestra eve girmiş olduğu için)

Sepet hazır zaten, boğayı yıkan bıçak da
 Bilenmiş hazır, o boğanın yakınına denk
 Gelip sen de düşeceksin. Gün ışığında yattığın
 Adamla Hades'in evlerinde de birleşirsin. Ne büyük 1145
 İyilik yapıyorum bak; sen de babamın bedelini öde bana!
 (*Elektra annesinin ardından eve girer*)

Üçüncü Stasimon (1147-1164)

KORO

Ey belaların döngüsü! Rüzgârlar döndü durd [Salını
 Evin çevresinde kuduran rüzgârlar. Geçmişte benim efendim,
 Evet ya, benim efendim, banyoda göçüp gitmişti,
 Sarayın kemerleri yerinden oynamış, demir çatılar 1150
 Titreyip sarsılmıştı o şöyle haykırırken: "Ah seni
 İnsanlıktan çıkmış seni! On ekin yılı sonra,
 Tam sevgili memleketime döndüğümde,
 Ne diye öldürüyorsun beni?"

<... ..>
>.

Adalet şimdi bunu terse döndürüp yargı önüne koyuyor,
 [Karşı Salını 1155

Çünkü evliliğine ihanet eden kadın, bu kadar zaman sonra
 Nihayet sarayına dönen, üstünde Kükloplar'ın
 Göklere yükseldiği duvarlarına kavuşan talihsiz kocasını,
 Bilenmiş keskin silahı kendi elleriyle vurup,
 İki eliyle tuttuğu baltayla öldürmüştü. Ah acılı koca; 1160
 Hangi çılgınlık kaplamış olursa olsun bu kadının içini!
 Dağdaki ağaçların arasında gezinip duran vahşi
 Dişi aslan gibi, yapıp bitirdi bu işi.

Dördüncü Epeisodion (1165-1176)

KLÜTAİMESTRA (*İçeriden*)

Ey çocuklar, tanrı şahittir öldürmeyin annenizi! 1165

KORO

Evden gelen bir ıgık duyuyor musun?

KLÜTAİMESTRA

Ah, yazık değil mi bana, yazık!

KORO

Çocuklarının ona yaptığından ben de acı çekiyorum.

Elbet tanrı zamanı gelince hükmünü verir.

Korkunç acılar çektin, ah sen zavallı, 1170

Ama kocana yaptığıın da tanrısızcaydı.

(Orestes, Pülades ve Elektra çıkar. Tekerlekli bir platform olan ekküklema üstünde Aigisthos ile klütaimestra'nın cesetleri evden dışarı getirilir. Ama belki de ölüleri hizmet-kârlar taşır dışarıya veya ölüler açık kapıdan görünür)

Şuraya bak! Üstlerine anne öldürmenin

Taze kanı bulaşmış, çıkıyorlar işte,

<... ..>

Vahşi cinayetlerinin zafer işareti gibi.

Tantalos soyundan gelenler kadar acınası 1175

Kişilerin olduğu bir ev daha olmamıştır, olamaz.

Karşılıklı Söyleşme (1177-1232)

ORESTES

Ah! Ey yeryüzü ve ey her şeyi gören Zeus, [1. Salını

Ölümlülerin yaptıkları, işte bu kanlı işlerde görülüyor,

Bu iğrençlikte, bu yan yana ölülerde,

Benim elimin iki darbesinden yere boşanan 1180

Kanda, çektiğim acıların karşılığı

Olarak<... ..>

... ..>.

ELEKTRA

Ah kardeşim, çok üzücü; suçlusu benim!

Anneme duyduğum nefret içimi yakıyordu ah,

Beni, bu zavallı kızı doğuran anneye karşı.

KORO

Bu nasıl kaderdir böyle, ne kötü, ey 1185
 Anne, ne çekilmez çocuklar doğurmuşsun
 Ve şimdi o dayanılmaz olanı, hatta daha beterini de sen,
 Çocuklarından çekiyorsun.
 Ama babalarını öldürmenin bedelini ödemen de gerekiyordu.

ORESTES

Ah, Foibos Apollon! Şarkıda bildirdiğin kehanet,
 [1. Karşı salını 1190

Karanlık, oysa verdiğin acı, çok açık;
 Katilin payına ise, Helenler'den çok uzakta
 Bir sürgün yeri biçmiştin.
 Başka hangi kente gidebilirim ki?
 Hangi konuksever, hangi işini bilir kişi 1195
 Benim yüzüme bakar,
 Bir anne katilinin yüzüne?

ELEKTRA

Ah yazık, yazık bana! Nereye gitsem ki, hangi şenliğe,
 Hangi düğüne alırlar beni? Hangi koca benimle
 Gerdeğe girer? 1200

KORO

Değişti, düşüncen
 Esen rüzgârla değişti:
 Şimdi temiz, yumuşak oldu, oysa o zaman
 Nasıl acımasız, nasıl kötü davranmıştın
 Direnen kardeşine karşı, ah canım. 1205

ORESTES

Darbeyi indirince göğsü nasıl elbiseden dışarı [2. Salını
 Fırladı, gördün değil mi, ölüm halinde nasıl göründü;
 Off, yazık yazık! Bize hayat sunan vücut
 Nasıl yere yuvarlandı? Elim ayağım kesildi.

KORO

Elbette biliyorum, zorla yapmışsındır sen 1210
 Seni doğuran annenin

Yakınmalarını işitince!

ORESTES

Elini çeneme uzatarak şöyle haykırıp [2. Karşı Salını

Feryat ediyordu: "Evladım, yalvarırım sana!" 1215

Ve yanaklarıma öyle yapıştı ki

Kılıç elimden düştü.

KORO

Vah zavallı kadın! Nasıl dayandın sahi,

Annen kanlar içinde can verirken

Onun ölümünü gözlerinle görmeye? 1220

ORESTES

Ben mi? Ben, mantomla gözlerimi kapayıp [3. salını

Kurban kesme işine devam ettim,

Kılıcımı annemin boğazına indirdim.

ELEKTRA

Ya ben: Ben de seni destekledim,

Elim senin kılıcını birlikte tuttu. 1225

En korkunç acıyı sen verdin.

ORESTES

Davran bakalım annenin bedenini bir örtüye sar [3.Karşı Salını

Açık yaralarını kapat!

Kendi katillerini doğurmuşsun demek ki, ey anne!

ELEKTRA

Bak, sevilene de seilmeyene de 1230

Bu örtüyü örteriz,

Evimizin büyük acılarının taçlandırılması!

Eksodos (1233-1359)

(Evin üstünde Dioskurlar – Klütaiestra ile Helena'nın
tanrısal erkek kardeşleri – Kastor ile Polüdeukes görünür)

KORO

Aman aman, yukarıda sarayın üstünde

Pırl pırl görünen birileri var; hayalet mi,

Göksel tanrılar mıdır? Ölümlüler asla böyle 1235

Bir hatta yürümezler çünkü. İyi de, insanların
Gözlerinin önüne niye çıkıyorlar ki böyle?

KASTOR

Agamemnon'un oğlu, dinle: Annenin
Erkek kardeşleri her iki Dioskur, ben Kastor ile
kardeşim Polüdeukes, burada sana sesleniyoruz. 1240

Az önce gemileri sarsan bir fırtınayı dindirdik
Ve kız kardeşimizin, yani annenin öldürüldüğünü
Görünce, hızla Argos'a geldik.

Ona verilen ceza doğru, ama senin yaptığın adil değil.
Foibos'a gelince, Foibos Apollon benim efendimdir, susarım;
1245

Ne kadar akıllı olursa olsun, sana verdiği buyruk akıllıca
değildi

Araya girmek bir zorunluluk olmuştur. Bu yüzden
Moira ve Zeus senin için ne düşündüyse onu yap.
Elektra'yı Pülades'le evlendir, onun eşi olsun,
Ama sen Argos'tan ayrıl: Çünkü anne katili 1250
Olarak bir daha bu kente asla ayak basamazsın.

Dehşet verici Ker'ler, hani şu köpek yüzlü tanrıçalar,
İşte onlar çılgınlık hattında seni kışkırtacaklardır.
Atina'ya git, Pallas Athena'nın kutsal heykeline
Sıkıca sarıl; o seni dehşet saldırılarından koruyacaktır, 1255

Öyle ki, yüzüne gerdiği Gorgon kalkanı sayesinde,
Onların yılanları sana dokunamayacaklar.

Orada bir Ares tepesi vardır, o tepede ilk kez
Tanrılar, bir kanlı eylem davası yargılamışlardı,
Olay, öfkesine kapılan Ares'in, denizler kralının oğlu 1260

Halirrhotos'u öldürmesiydi, çünkü oğlan, Ares'in kızını
Tanrısızca iğfal etmişti. O mahkemede baştan beri oy taşları
Tam vicdan muhasebesiyle atılır, güvenilir bir yargıdır.

Orada sen de cinayetten yargılat kendini.
Yargılama sonunda eşit oylar seni ölümden kurtaracak; 1265
Çünkü Apollon, anne öldürmeyi kendisi
Buyurduğu için suçu üstlenecek.

- Ve gelecekte de, oyların eşit çıkması halinde
 Sanığın davayı kazanması içtihat olacak.
- Dehşet tanrıçaları bu yenilginin acısıyla, tepenin tam 1270
 Yanındaki uçuruma gömülecekler, orası
 Sofu ahali için yüce bir kehanet merkezi olacak.
 Sen, Arkadia'nın, Alfeios ırmağı kıyısındaki
 Lükaios tapınağı yakınında bir kente yerleşeceksin.
 Bu kente senin adın verilecek. 1275
- Sana diyeceklerim bu kadar. Aigisthos'un mezarını
 Argos kentinin yurттаşları yapıp ölüsünü gömerler.
 Annenin mezarını ise, Troya'nın düşüşünden
 Bunca zaman sonra ancak Nauplia'ya dönebilmiş olan
 Menelaos ile Helena yapacaklar: Helena, Mısır'dan, 1280
 Proteus'un sarayından geliyor, Troya'ya hiç gitmedi!
 Zeus, sırf yeryüzünde savaş ve ölümler olsun diye
 İlion'a Helena'nın bir hayaletini göndermişti!
 Ve Pülades: Bakire eşini Akhalar ülkesinden
 Alıp evine götürsün, Elektra da eş olarak 1285
 Senin eniştenle birlikte Fokis'e
 Yerleşip kocasını servete boğsun.
 (*Orestes'e*)
- Ama sen, İsthmos kıstağından geç
 Ve tanrının sevdiği Kekropeia kentine git!
 Cinayetden dolayı sırtındaki yükün gereğini 1290
 Yaptıysan, sıkıntısızca mutlulukla yaşar gidersin.
- KORO
- Ey Zeus'un oğulları, size yanaşıp
 Sizinle konuşmamıza izin var mıdır?
- KASTOR
- Elbette. Bu cinayet size bulaşmadı ki. 1294
- KORO
- Sizler mademki tanrısınız ve öldürülmüş olarak 1298
 Şurada yatan kadının kardeşisiniz, öyleyse neden
 O ölüm güçlerini binadan uzak tutmuyorsunuz? 1300

KASTOR

Kader ve zorunluluktur kaçınılmaza sürükleyen,
Bir de Foibos Apollon'un akıllıca olmayan dili. 1302

ELEKTRA

Ben de söze girebilir miyim, ey Tündareos'un oğulları? 1295

KASTOR

Girebilirsin; bu kanlı olayı Foibos 1296

Apollon'a yüklüyorum ben. 1297

ELEKTRA

Hangi Apollon, hangi kehanet sözü, benim yazgımı 1303

Anne katili olarak çizmiş ki?

KASTOR

Ortak eylemleriniz, ortak kaderiniz, 1305

Babanızın tek bir suçu

İkinizi de ezip geçmiştir.

ORESTES

Ah kardeşçğim, bu kadar uzun zaman sonra ancak

Görebilmişken seni, yine hemen sevginden yoksun

Kalacağım, ayrılmak zorundayım, senden ayrılmak. 1310

KASTOR

Bir kocası var, evi var, ayrıca çok da fazla acı

Çekmiş değil, yalnızca Argoslular'ın kentinden

Ayrılıyor, o kadar.

ELEKTRA

Vatan sınırını geride bırakmaktan daha fazla

Yakınacak bir neden var mıdır peki? 1315

ORESTES

Var. Ben, baba sarayından çıkıp

Yabancı bir mahkeme önünde, annemi

Öldürmekten yargılanacağım.

KASTOR

Aman, cesaret! Pallas Athena'nın adaleti kutsayan

Kentine varacaksın; yüreğini sağlam tut! 1320

ELEKTRA

Göğsünü bastır göğsüme, sarıl bana
 Ah kardeşim, en içten sevdiğim!
 Çünkü bizi baba evinden ayıran,
 Annemin öldürücü bedduaları.

ORESTES

Kollarıma at kendini! Bir ölünün
 1325
 Mezarı başındaymış gibi aksın gözyaşların!

KASTOR

Yazık, yazık! Korkunç şeyler söylüyorsun,
 Tanrılar için bile, çok acı!
 Çünkü ben de ve göktekiler de
 1330
 Sıkıntıdaki insanlar için acı çekeriz.

ORESTES

Bir daha hiç göremeyeceğim seni!

ELEKTRA

Ve ben senin gözlerine asla daha yakın olamayacağım!

ORESTES

Senden duyduğum son sözler bunlar!

ELEKTRA

Elveda benim kentim!
 Sizlere de ey yurttaşlarım, elveda!
 1335

ORESTES

Ah en sadık dostum,
 Hemen mi gidiyorsun?

ELEKTRA

Gidiyorum evet, acılı gözlerimi
 Buğulayan yaşla.

ORESTES

İyi yolculuklar Pülades, Elektra'yla
 1340
 Bir yastıkta kocayın!

(Pülades ile Elektra giderler)

KASTOR

Onları evlilik bekliyor. Sense kaç,

Kaç o dişi köpeklerden, Atina'ya ulaş!
 Korkunç adımlarla sana saldırırlar;
 Kolları yilandır, vücutları kara karanlık,
 Korkunç acı vermeden gitmezler. 1345

(*Orestes, çıldırmış gibi kaçar*)

Bizim de aceleyle Sicilya denizine gitmemiz
 Gerek, gemilerin burnunu kurtarmak için.
 Havanın eterinde giderken
 Suçla kirlenmişlere değil de 1350
 Hayatta kutsal ve adil yaşayıp
 Sevilmişlere yardım edeceğiz,
 İşkence sancısından kurtaracağız onları.

Kimse yasağa el uzatmasın,
 Yemin bozanlarla güverteye çıkmasın: 1355
 Tanrı olarak benim ölümlülere diyeceğim bu.

(*Dioskurlar kaybolur.*

Koro Başı'nın son sözleriyle Koro çıkar)

KORO

Elveda, keyfinize bakın! Sevinmesini bilen
 Ve felakete uğramayan ölümlü,
 Güzel bir yaşam sürer.

SON

DİZELERE İLİŞKİN AÇIKLAMALAR

- 3 *İnakhos*] Argos ovasının esas ırmağı.
- 2 Homeros, İliada'daki gemi katalogunda 1186 gemiden söz eder, Thuküdides bu sayıyı 200 olarak verir, ama genel kabul gören sayı 1000'dir (Euripides-*Andromache*, dize 106; *İfigenia Tauris'te*, dize 10 ve 141; *Orestes*, dize 352; vb.)
- 4 *İlion*] Troya. Kenti, Tros ile Kallirhoe'nin oğlu İlos kurmuştur.
- 5 *Dardanos*] Troya'nın Poseidon ve Apollon tarafından surla çevrilmesini sağlayan Laomedon'un büyük büyük büyük babası. Priamos ise Laomedon'un oğullarından biridir.
- 6 *Argos*] Kuzeydoğu Peloponez'deki Argolis arazisinin başkenti (İnakhos ırmağının düzlüğündedir). Bu bölgede Yunan erken döneminin kraliyet kentleri olan eski Trüns ve Miken kentleri bulunurdu, öyle ki Homeros Argeioi (Latince: Archivi) deyimini bütünüyle Yunanlılar için kullanmıştır. Elimizdeki oyunda Argos, çoklukla Argolis'i göstermektedir, çok seyrek olarak yalnızca kent kastedilir. Tragedya yazarları, Argos ile Miken adlarını ayırmaksızın kullanırlar. Bu dizeler – 86. 123. ve 165. dizelerle birlikte – açıkça gösteriyor ki Euripides, Aiskhülos'tan farklı olarak Aigisthos'u Agamemnon'un öldürülüşünde suç ortağı halinde göstermektedir. Öldürücü darbeyi Klütaimestra indirir, Aigisthos da cesedi "ikiye böler" (dize 164). Buranın zannettirdiğinden farklı olarak Klütaimestra cinayete kendi eliyle de katılmıştır (dize 84, 123, 1046-48). Thüestes ile Pelopeia'nın oğlu olan Aigisthos, Agamemnon'un Troya'ya sefere çıkması üzerine Klütaimestra'yı ayartmış ve kraliyeti paylaşmaya razı etmiştir. Miken'de yedi yıl hüküm sürmüş, sekizinci yılı Orestes'in kanlı intikamıyla kesilmiştir.
- 11 *Tantalos*] Zeus'un oğlu, Atreusoğulları Agamemnon ile Menelaos'un atası (soyağacına bakınız).
- 13 *Klütaimestra*] Tündareos ile Leda'nın kızıdır, Helena'nın ve Dioskurlar Kastor ile Polüdeukes'in kız kardeşidir (bkz. dize 990-993 için not).

18 *Strofios*] Fokis'in güneybatısında bugünkü İtea körfezi kıyısında bulunan Krisa kentinin kralı; Pülades'in babası. Euripides'ten itibaren (Tauris'te dize 918, Orestes dize 1233) Agamemnon'un bir kız kardeşinin kocası olarak Pelops soyu ile akraba yapılmıştır; elimizdeki oyunda bundan söz edilmez.

Zeus(Tmolos) ∞ Pluto

Tantalos ∞ Dione

I

Pelops ∞ Hippodameia

I

Atreus ∞ Aerope

I

I

I

Menelaos ∞ Helena Agamemnon ∞ Klütaimestra

I

I

I

I

Orestes Elektra Khrüsothemis

Atreusoğullarının Soyağacı (Bkz. Dize 11 için not)

29. Klütaimestra, Agamemnon'u öldürmeyi ve evliliğine Aigisthos ile ihanet etmesini daha sonra İfigenya'nın kurban edilmiş olması gerekçesiyle haklı çıkaracaktır. Ayrıca kocasının da evliliğe Kasandra ile ihanet etmesi kendisine mazeret sağlar. 1011-1050, 1060-1096 ve 1067 devamı dizelerle karşılaştırınız.

83. Aslında konuksever olan, Pülades'in babası Strofios'tur, ama burada genç prenze de pay düşer.

87. *tanrının*] Apollon.

108. *Saçı kazınmış başının*] Kölelerin saçları kısa kesilmiş olurdu. Elektra da bu saç biçimiyle köle gibi görünüyor. Ama burada saçını kazıtması yas tutma nedeniyle. (Bu, yas tutma biçimi olarak saçların kazınması *Troyalı Kadımlar*'da "İskit usulü" olarak niteleniyor. ÇN)

140 *Başındaki kabı koy da yere*] Elektra'nın kendi kendine öneri

yapmasından (bkz. 112-166. dizeler) farklı olarak buradaki söz bir hizmetçiye yönelik olabilir. Ama araştırmaların bir kısmı, burada da Elektra'nın kendi kendine yönelik konuştuğu kabulünü yapmakta.

- 153 Uğursuz ağlara dolanıp ölen,: Agamemnon'un banyoda üstüne bir şey atılarak öldürülüşünü anımsatıyor - Kasandra kendi görüşünce ona "ağ" diyor (Aiskhülos, *Agamemnon*, 1115 vd.)
- 160 *vuruşu*] Agamemnon banyoda otururken Klütaimestra üstüne bir ağ atıp baltayla vurarak öldürürken Aigisthos da ona kılıcıyla destek olmuştu. Hemen adından da Kasandra öldürüldü.
- 167 Koro, genç kızlardan oluşmakta, muhtemelen bunlar Argos'lu bakire kızlardır. Olaylar dizisine oranla bu Koro, çok yan bir işlev görüyor (tüm metin içinde Koro'ya ayrılan yer yalnızca yedide birdir). Plutarkhos'un ilettiğine göre (*Lüsander*, 15,3), Sparta'lılar MÖ.404'te, bir sempozyumda bu parodos'u dinleyince, Atina'yı yok etme saldırısından vazgeçmeye yönelmişler.
174. Muhtemelen, Argos'un koruyucu tanrıçası Hera'nın tapınağının (Argos ile Miken arasındaki Heraion) hem yanında, hem içinde yapılan Heraia şenliğine anıştırma yapılıyor. Hera rahibesi, Argos'tan tapınağa giden bir tören yürüyüşünün başını çekerd; evlilik yaşındaki genç kadınlar, tanrıçaya yeni bir giysi (peplos) sunarlardı ve spor, müzik yarışmaları yapılırdı.
- 249 Babamın bir zamanlar beni vermek istediği: Kastor; (bkz. Dize 312 vd.)
- 259 *hakkı olmadığını*] Ailenin reisi, yani Krios, Agamemnon olacaktı, onun ölümünden sonra da Orestes olacaktı.
- 286 Dize 27 ile hiçbir çelişki yoktur. İhtiyar'ın bunu Klütaimestra ile anlaşılarak yaptığını kabul edebiliriz.
- 296 *akıllıların aklında aşırı akıl varsa*] Euripides'te çok rastlanan bir düşünce. Bakkha'lar oyununda ise bu düşünce oyunun odağındadır (395, 427vd. 890-896,1004-10).
- 308 dize 308'den sonraki dize düşmüş olmalı, ya da dize 308

uydurma veya sahtedir.

313 *Akrabam*] Dioskurlar Kastor ve Polüdeukes, Helena ile Klütaimestra'nın erkek Kardeşleridir, dolayısıyla Elektra ve Orestes'in amcası oluyorlar.

317 *İda giysisi*] Troya yakınlarındaki İda dağına özgü, Troya giysisi.

329 *bize karşı*] Tüm aile, Agamemnon, Orestes, Elektra, onun alay konusu oluyor.

360 Diggle, Reeve'ye uyararak bu dizeyi yok saymaktadır. Cropp, bu yok saymayı şu gerekçeye dayandırıyor: Bir Köylü, Orestes'in hizmetkârlarına emir veremez. Ama dizeyi yok etmek, yine de o kadar inandırıcı değil, nitekim Cropp da kendi yorumunda buna değinmiş. Eğer bu dize sahte değilse, Köylü'nün iyi niyetli işgüzarlığının ifadesini vurgulamaktadır.

400 Orestes'in bu tiradının her bölümü aynı oranda bütüne uygunluk göstermiyor, bu nedenle de modern araştırmacılar kimi bölümlerin sahteliğinden kuşku duyuyorlar.

Reeve, 368-372, 373-379, 383-385 (bunlara ihtiyat kaydı koyarak), 386-390, 396-400 bölümlerini atıyor. Diggle, Wilamowitz'i izleyerek 373-379 bölümünü sahte ilan ediyor, ilaveten Cropp da 386-390 bölümünü sahte kabul etmekte. Denniston ile Donzelli ise, dizelerin korunmasından yana.

368 *karışık*] Yani, doğuştan soyluluğun karakter soyluluğu olarak kesinlenmediği kastediliyor.

369vd. *Soylu ... beş para etmez*] Burada "soylu" ve "beş para etmez" deyimleri hem ahlaksal, hem toplumsal nitelermeler olmakta.

486. 1. *Stasimon'un içeriği*] (Stasimon: Sabit yerde söylenen şarkı. Bkz. Joachim Latacz, *Antik Yunan Tragdyaları*, Mitos-Boyut Yay. S.57. Y.O.)

1. *Salını (1. Strophe)*] Akhilleus güvertede olmak üzere Yunan donanması Troya yolunda.

1. *Karşı Salını*] Nereid'ler (Nereus kızları), (bir zamanlar) Pelion'da at adam tarafından eğitilmiş olan Akhilleus'un

donanımını getiriyorlar.

2. *Salını: Donanım*] a) Kalkan – dış çemberinde, Medusa başı olarak simgelenen Perseus’un kaçıışı çizilmiştir, Hermes eşliğinde.

2. *Karşı Salını: Kalkanın merkezinde ise, güneş, Pleyadlar ve Hüadlar çizilidir.* b) Miğfer: Sfenksler avlarını taşıyıp götürmekte. c) Göğüs zırhı: Pegasus, Khimaira’ya saldırıyor. Epode (Bir şiir tarzı, Y.O.) : Kılıç. Üstünde koşan atlar resmedilmiştir.

433. *Dansına ritim tutarak*] Gemiler, küreklerin suya vuruşuyla “ritim tutarak” Nereus kızlarının halayını döndürüyor. Deniz ihtiyarı Nereus ile Okeanos’un kızı Doris’ten olan 50 tane güzel Nereid kızı, deniz tanrıçalarının alt tabakasından oluyorlar (bkz. Hesiodos, *Theogonia*, 240-264). Bunların en çok bilinenleri, Poseidon’un karısı Amfitrite ile Akhilleus’un annesi Thetis’tir (bkz. 438 vd.).

434 *Yunus balığının*] Yunus, gemilere ve müziğe bağlılığı nedeniyle destanlara girmiştir (bkz. Herodotos 1,23 vd.). Gerek aulos (“flüt”, “kaval”, eski zamanın klarneti), gerekse gemi küreklerinin suya vuruş ritmi, bu memelilere çekici gelirdi.

441 *Simoeis*] Yunan donanmasının demir attığı alan, Troya’nın dört km. kuzeyinde Simoeis ırmağının ağzında bulunuyordu.

442 *Euboia’nın son tepelerini*] Demircilik tanrısı Hefaisthos’un, Euboia’daki Khalkis’te bir atölyesi vardı belki. Kalkan üstündeki resim tasviri, Homeros’un İliada, 18,478-608’deki tasvirinden bütünüyle farklıdır. Ayrıca burada Hefaistos’un Akhilleus için yaptığı teçhizat, Thetis’in oğluna armağan ettiği ilk teçhizattır. Oysa Homeros’ta Hefaistos, Hektor’un ölü Patroklos’tan ele geçirdiği teçhizatın yerine yenisini yapar. Thetis ile Nereid’lerin bu teçhizatı deniz üstünden Akhilleus’a götürmeleri, vazo resimlerinin en sevilen konularından olmuştur.

445 *Pelion*] Tesalya’yı doğudan çeviren ve antik dönemde Magnesia bölgesini oluşturan uzun dağ sırası; dar anlamda Pelion, buradaki esas doruğun adıdır. Bu dağ, ününü üstünde

yetişen pek çok şifalı ottan ve at adam (kentaür) Kheiron'un memleketi oluşundan almaktadır (bkz. 448-450 için verilen not).

446 Ossa] Tempe vadisinin güneyinde Olimpos'a komşu dağ silsilesi; güneyindeki Pelion'dan Agyia çukuru ile ayrılır.

448-450 At yetiştiricisi babanın ... Thetis'ten olma oğlunu] Memleketi Pelion olan ve başlangıçta ölümlülük çizgileri de taşımış sağlık tanrısı olan Kheiron, insan başlı, at bedenli öykü figürleri kentaür'lardandır. Doğası yönünden vahşi olan hemcinslerine oranla Kheiron, adil, ılımlı ve dindar oluşuyla farklılık gösterir. Kheiron, Thetis'in Peleus'tan ayrılmasından sonra Akhilleus'un eğitimini üstlenmiştir.

452 Nauplia] Nauplia, eski dönemde olduğu gibi şimdi de Argos'un limanıdır. Menelaos orada karaya çıkmıştır (bkz. dize 1279 vd.).

456 Frigler'i: Troyalılar'ı.

459-461 Argos'lu Perseus, ona bakan herkesi taşlaştıran Gorgo Medusa'ya, tunç kalkanını ayna yapıp bakarak, Medusa'yı öldürmeyi başarmıştır. Hermes'ten aldığı orak biçimli kılıçla Medusa'nın başını keser. Perseus söylencesini gösteren resimler, öncelikle de baş kesme sahneleri ve Perseus'u, kendisinin peşine düşmüş Medusa'nın iki kız kardeşinden kaçarken gösteren sahneler arkaik ve klasik sanatta çok sevilirdi. Olayın ayrıntılı tasvirini, Hesiodos, "Skutum" (Kalkan) bölümünde (216 -237) yapmıştır. O tasvire göre Gorgo'lar, bellerinde dehşet verici yılanları taşıyorlar ve anne katili olduğu için Orestes'in peşine düşecek olan Erinis'lere benziyorlardı. (Bkz. d.1252 için çevirenin notu. Ç.N.)

464 kalkanın ortasında] Kalkanda merkez çevresinde iki tane daire vardır; merkezdeki halka içinde güneş ve yıldız resimleri görülür, dış halkada ise Perseus sahnesi resmedilmiştir (2. Salını); bkz. Homeros, İliada 18, 484-489.

468vd. Hektor'un gözünü korkutmak için] Homeros'ta (İliada 22,131-137) Hektor, Akhilleus'un bronz taçhizatını görünce kaçır: "... ve çevresinde, yanan ateşin parlaklığı gibi/ Veya

güneşin doğuşu gibi ışıldıyordu metal./ Bunu görünce Hektor'u bir titreme aldı, daha fazla dayanamadı,/ ... ayrıldı ve kaçtı" (134-137);

471 *Sfenksler*] Siren'ler ve Sfenks'ler, şarkı söylemeleri güçlü, çeki-ci ve öldürücü kuş-kadınlar olarak gösteriliyorlardı. Thebai sfenksinin gizemi, şarkı olarak işlenmişti: Sofokles, *Oidipus Tirannos* 36; 130.

474vd. *Dişi aslan*] "Önü aslan, arkası yılan ve ortası keçi olan", ağzından ateşler püsküren bir öykü hayvanı Khimaira (Homeros, *İliada*- 6,181). Bellerofonte, büyülü atı Pegasos'a binip bu canavarı yere serer. Göğüs zırhında Khimaira'nın Pegasos önünde kaçış gösterilmiştir. Peirene kaynağının ise, Belerofonte'nin ehlileştirdiği Pegasos'un bir tekmesiyle ortaya çıktığı söylenir (Pindaros, *Olimpik Odlar*, XIII, 63-92).

478 *efendisini*] "erkeklerin efendisi" anlamına gelen anax andron konumundaki Agamemnon kast ediliyor.

480 *Tündareos kızı*] Mitolojideki Sparta kralı Tündareos'un kızı olarak burada Helena değil Klütaimestra kast edilmekte.

499 *daha zayıfıçki*] Su (bkz. Homeros, *Odüsseia* 9,209vd.).

507 *yaramadığına*] Çocukların anne babalarına yaptıkları gibi İhtiyar Adam da ihtiyarlığında Agamemnon'dan bakım görecekti.

508 *dayanamadığım*] Agamemnon'un mezarının bakımsızlığı kastediliyor.

517 *bir Argoslu, asla*] Yerliler Aigisthos'un öfkesinden korkuyorlar.

546 Bu metin uydurma. Çeviri, Labón tarzında değil de Lathón tarzı okumaya göre yapılmış. Yoksa bu dize "Yerli biri baba mezarına sunular getirmiş," gibi olmalı.

625 *Nümfalar'a şölen*] Aigisthos'un kayalık Nümfalar'ı için kurban eylemini Ulak dize 800 ve devamında tasvir ediyor. Onların kaldıkları yer, Menandros'un Dükolos'unda Sostratos'un annesinin ziyaret ettiği Fyle Nümfaeum'u gibi bir mağara olacak.

Aigisthos bunlardan, kendisi ve Klütaimestra için genel bir

erinçli yaşam diler ki bu, Nümfalar'ın sağlık ve bereket sunma ve işlevlerine uymaktadır.

641 Argos] Kuşkusuz ki burada memleket değil kent kastediliyor.

647 279-281. dizelerle karşılaştırınız.

651vd. Bize ulaşan metinler, 651 ve 652. dizeleri Elektra'ya veriyor ve böylece stikhomithie'yi (diyalogun, dize-dizeye karşılıklı replikler tarzında yoğunlaşması) bozuyor (bkz. Latacz, *Antik Yunan Tragedyaları*, Mitos-Boyut Yay. İst. 2006, S.56). 612-650. dizeler ve 653-684. dizeler arasındaki stikhomythie'nin aynı replik içinde arka arkaya gelen iki dize nedeniyle bozulması için, bir kesim araştırmacı bir dizenin aslında yok olduğunu kabul ediyor (Diggle, Cropp; buna karşı Denniston, Parmentier).

654 loğusanın temiz olma süresi] Denniston burada seksüel sakınmanın söz konusu olduğuna inanıyor.

658 çocuğumun konumuna ağlayacaktır] Çünkü Klütaimestra'nın kanısınca Aigisthos'un planladığı gibi (bkn.39-42. dizeler) çocuk, köylüden doğmuş oluyor.

671 Ey atalarımın tanrısı, düşmanları kovansın sen] Zeus, "tanrıların ve insanların babası", Olimpos ailesinin reisi ve dolayısıyla aile düzeninin, baba-oğul ilişkilerinin ve miras haklarının koruyucusu ve buyurganı olarak, patroios (babaerki) idi. Bizim kontekstimizde ise Zeus, Tantalos'un babası olarak Orestes'in ailesinin kurucusu

oluyor ve Agamemnon yoluyla da bir Sparta kültüyle bağlantı oluşturuyor. - tropaios ('düşmanı kaçırmaya zorlayarak'), Zeus'un bir kült adydı; bkz. Sofokles, *Antigone*, 143.

678 ellerimle vurduğum] Elektra, ölümlerin uyuyan ruhlarını uandırmak için elleriyle yere vurmaktadır (bkz. Homeros, *İliada*, 9,568).

685-689 Diggle ve Cropp, Nauck'u izleyerek bu dizelerin sahte olduğu kanısına varmışlardır. (Cropp: "a 'melodramatic interpolation', making much of El.'s thought of suicide"). Ayrıca dilsel yetersizlikleri de bu dizelerin çıkarılmasını öneriyor.

699-746 Koro, 2. stasimon'da, Pelops soyunun başına gelen bir

lanetin öyküsünü anlatan bir epizot getiriyor. "Elektra"nın anlaşılması için, içinde Agamemnon'un, Orestes'in, Elektra'nın ve Aigisthos'un bulunduğu şecerenin bilinmesi zorunlu. Daha Zeus'un oğlu Tantalos bile bir caniydi (bkz. Dize 11 için verilen soy ağacı şeması): Tanrılar sofrasına kabul edilince, tanrı yemeği olan Ambrosia'yı yürüttü, tanrıların sırlarını orda burda söyledi, tanrıların her şeyi bilme iddialarını sınamak için oğlu Pelops'u öldürüp göktekilerin sofrasına yemek olarak sundu. Tanrılar, cinayeti vakitlice fark ettikleri için Pelops ölümünden kurtarıldı. Tantalos'a çok ağır ceza verildi (Tantalos işkenceleri).

[Ancak, değerli mitoloji uzmanı Azra Erhat'ın *Mitoloji Sözlüğü*'ndeki (Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984) Tantalos mad-desinde, en başta onun (Anadolu'da) Lidya kralı olduğu belirtildikten sonra, hakkında iletilen yukarıdaki tür söylenceler için şunlar yazılıdır: "Tantalos, Sipilos (Manisa) dağında krallık kurmuş, çok güçlü ve zengin bir adammış. Asıl suçunun, bu üstünlüğü, tanrıların kendisine bağışladığı bu nimetlerden gurur duyması, şımarıp ölçüyü kaçırmaması olduğu ileri sürülür. Gerçek neden başka olsa gerek: Tantalos da öbür Anadolu'lu tanrı ve kahramanlar gibi, Olimpos'luların düzenine aykırı düşen bir din ve efsane çemberinin kişileridir. Anaerki bir düzeni, ana tanrıçanın egemen olduğu bir din görüşünü simgelerler. Spülos yamaçlarında kayaya oyulmuş bir Kibele heykelinin bulunması, Niobe efsanesinin bu dağın eteğindeki Sardes'e yerleştirilmesi, buna kanıttır. Başka bir din ve düzen adına baş kaldırdıkları içindir ki cezaya çarptırılmışlar, lanete uğramışlardır." Ç. N.]

Serpilip gelişen Pelops, ölümcül bir hileyle Oinomaos'un kızı Hippodameia'yı karısı olarak elde etmiş, kendisine yardım eden ve olayı bilen kişiyi de öldürmüştü. Hermes'in oğullarından olan bu kişi, ölürken Pelops ve soyu için lanet okumuştur. Pelops, Elis'te bir krallık kurdu, sonra bu krallığı kendi adıyla anılan bütün bir Peloponez olarak genişletti. Pelops'un Hippodameia ile olan evliliğinden Atreus ile Thüestes dünyaya

geldi. Bu ikisi birlikte, yarım kardeş oldukları Khrüsippos'u öldürdüler ve bu yüzden babaları o ikisini ülkeden dışarı çıkarttırdı. Atreus, Miken ve Argos'ta iktidarı üstlendi ama bunun elde edilmesi, kendi sürüsündeki bir kuzunun altın postuna sahip olmaya bağlanmıştı. Bunun üzerine Thyestes, kardeşinin karısı Aërope'yi ayarttı, onun yardımıyla altın kuzuyu ele geçirdi ve krallık iddiasına girdi. Ama Atreus, Aërope'yi denize düşürdü, kardeşini de kovdu. Thüestes, Atreus'un çocuklarından küçük Pleisthenes'i de birlikte götürmeyi başardı ve onu kendi oğlu gibi yetiştirdi. Delikanlı büyüyünce, Thüestes onu Atreus'u öldürmeye gönderdi. Kral, saldırının önüne geçti ve Pleisthenes'i etkisizleştirdi. Kendi çocuğu ile karşı karşıya olduğunu çok geç fark etmişti. Bunun üzerine Atreus, acısını gizleyerek, sefalet içinde dolanan kardeşini krallığı paylaşma sözüyle çekti ve çocuklarını da alıp yanına gelmesini sağladı. Thüestes'in oğullarını gizlice öldürttü, etlerini barışma ziyafeti numarasına babanın önüne yemek olarak sundu. Ziyafet sırasında, öldürülen oğulların kafalarını ve kollarını da masaya getirtti. Thüestes, kardeşini lanetledi ve yine gurbete çıktı. Ama efsaneye göre güneş tanrısı, öfkesinden yönünü değiştirmiş.

Bu arada Thüestes'e bir kehanet iletilmişti: Kızı Pelopeia'dan yapacağı bir çocuk, gün gelip Atreus'tan kendisinin intikamını alacaktı. Bunun üzerine kendi öz kızını hamile bıraktı. Kız az sonra kral Thesprotos'un evinde kalırken Atreus da oraya konuk geldi, kıza aşık oldu, kimdir, nedir diye sormaksızın onunla evlendi. Ardından kısa süre içinde kızın doğurduğu oğlan çocuğu Aigistos'u kendi çocuğu sandı. Büyüyüp serpilen Aigisthos'u, öldürmesi için Thüestes'e gönderdi. Oysa Aigisthos, tam zamanında tanıyarak asıl babasının Thüestes olduğunu fark etti. Geri döndü ve Atreus'u öldürdü. Böylece Thüestes için iletilen kehanet gerçekleşmiş oluyordu. Thüestes Argos'un kralı oldu. Atreus ile Thüestes arasındaki düşmanlık, oğullarına, yani Aërope'nin doğurduğu Agamemnon ile Pelopeia'nın doğurduğu Aigisthos'a miras

kaldı.

Sofokles bir Thüestes ile bir Atreus, Euripides bir Thüestes tragedyası yazdı; bunlardan bize yalnızca fragmanlar kalmıştır. Buna karşılık Seneca'nın Thüestes'i bütün olarak elimizde bulunuyor.

2. Stasimon'un içeriği: Salını 1. Argos'ta krallık sorunu Atreus ile Thüestes'i birbirine düşürdüğü için tanrılar, çobanların tanrısı Pan'ı, Atreus'a, anasının dibinden kaçırılıp çalınmış kuzusunu geri getirerek onun krallık iddiasını tanrıların desteklediğini göstermesi için gönderdiler.

Karşı Salını 1. Thüestes, Atreus'un karısını ayartmıştı. Kadın, kuzuyu gizlice sevgilisine getirmişti ve Atreus'a krallık verileceği için tam şenliğin göbeğinde Thüestes ortaya çıkıp pazar yerindekilere, altın postlu hayvanın kendi elinde bulunduğunu, dolayısıyla krallığın kendisine verilmesi gerektiğini haykırmış ve krallığını ilan etmişti.

Salını 2: Thüestes'in bu yaptığına bozulan Zeus, güneşin yönünü değiştirdi. Böylece Atreus'un krallık savı onaylandı: Atreus kral oldu, Thüestes'i sürgün etti ve Aerope'yi denize attı.

Karşı Sayını 2: Yazar, yıldız yörüngelerinin ters dönmesinden kuşkuludur. Ama korku salan mitosların iyi bir ahlaksal etkisi vardır. Klütaimestra'nın, kendi cinayeti üstünde kendince düşünmemiş olması çok yazık.

711 *Atreus soyunun*] Atreus'a bağlı olanlar; nasıl ki, "Theseus soyu" da Theseus'a bağlı olanlar anlamına geliyor (Sofokles, Oidipus Kolonos'ta).

716 *Lotus*] Burada Euripides, sözcük oyunu yaparak "aulos" (flüt, kaval) sözcüğü yerine "lotus"u kullanmış. Libya'da yaygın olan Lotus ağacının (Mısır nilüferinin) siyah ahşabı, abanoz gibi serttir ve ahşap üflemleri çalgılarda çok beğeniyle kullanılır (bkz. dize 434 notu).

734 *Amon'un kutsal mekânı*] Onun Libya'da Şiwa'daki vahası. Ammon, Mısır'ın başkenti.

Teb kentinin baş tanrısı olan tanrı Amana'nın grekçede aldığı

biçimdir - sonra Amun olmuştur -. Yunanlılar onu Zeus-Ammon olarak kutsarlar.

755 Bu feryat Argos'ça mı? Aigisthos'tan ve adamlarından mı geliyor? Aslında burada Elektra'nın "Argos'ça" diyerek Aigisthos'u Orestes'in karşısına koyması, oldukça garip geliyor kulağa.

771 *Dike*] Adaletin kişileştirilmiş simgesi, Hesiodos'ta Zeus ile Themis'in kızı (hukuk); bkz. Hesiodos, Theogonia 902; Erga, 220vd., 256 vd.,

781 *Alfeios*] Peloponez'in en büyük ve suyu en bol ırmağı. Arkadya'dan doğar, sağ kıyısındaki Olimpia'ya yaklaşık 20 km. batıdan denize dökülür. Yer belirleyici olarak Olimpia'nın kulanılması, "yabancılar"ın niçin Argos'u boydan boya geçtiklerini de akıllı bir bakışla açıklıyor.

790 *eve*] Evin avlusu kastediliyor.

791-839 Kurban ritüeli, şu eylemleri içermekte:

Kurban katılımcılarının kutsal suyla temizlenmeleri (dize 791 vd.); arpa tanelerinin yenip bitirilmesi (dize 803 vd.); dua (dize 805-810); kurbanlık hayvanın tüylerini yakmak (dize 811 vd.); hayvanın kesimi (dize 813); kanının sunağın üzerinden akıtılması (dize 800); organların incelenmesi ve yorumlanması (dize 826-832); kurban etinin kızartılıp yenmesi (dize 835 vd.).

800 *kurban leğenlerini getiriyor, ötekiler sepetleri*] Kurbanlık hayvan, doğrudan sunak üzerinde tutulamayacak kadar büyük olduğu için, boğazından akan kanlar kurban leğenlerine toplanır, sonra sunağa akıtılırdı. - Sepetlerde ise, arpa taneleri (dize 803) ile bıçaklar (dize 810 vd.) vardı.

802 *kazanlar*] Kutsanmış suyu taşırlardı (dize 792).

824 *at yarışı pistini*] Bir tur, dört stat boyundaydı (yaklaşık 720 m.). Bu karşılaştırma burada özellikle isabetli oluyor, çünkü Orestes'in bıçağı, hayvanın bir ucundan ötekine gidip dönüyordu.

848 *hizmetkârlarım*] Babasının yaşlı köleleri şimdi Orestes'in olmuştur.

- 853 *ihhtiyar*] Dize 287'de adı geçen, genç Orestes'i kaçırmış ve vaktiyle Agamemnon'un Lala'sı olmuş ihtiyar değil bu besbelli.
- 856 *Gorgo'nun değil*] Anlamı şu: Gördüğünüzde, Saçları yılan, bakışı taş olan Gorgo'nun (Medusa'nın) başını görmüş gibi dehşete uğramayacaksınız, tersine memnun olacaksınız (bkz. dize 459-61 için not).
- 862vd. *zafer çelengi kazandı*] Alfeios kıyısındaki Olimpiat oyunlarında kazanılan zafer çelengi kastediliyor.
- 883 *bir stadyum koşusundan*] Kelime anlamı: 6 plethr (ya da bir stat) uzunluğundaki (yaklaşık 180m. den fazla) yarış pisti. Bu koşu mesafesi, olimpiyat ve diğer yarışmaların en kısa ve dolayısıyla en gözde koşusuydu.
- 896-898 Homeros'un Odüssea'sında (3,258-261) Nestor'un söylediğine göre Menelaos, eğer Troya'dan döndüğünde Aigisthos'u evde sağ bulursa, köpeklerle ve kuşlara yem edecekmiş. Oysa Orestes, Aigisthos ile Klytimestra'ya bir ölüm ziyafeti çekmiş.
- 902 *Ölüye küfretmek*] Daha Odüssea'da (22,412) ölünün ardından kötü konuşmanın kabul edilemez olduğu ifade edilmiştir: "Ölmüş adamlar üstüne sevinç ünlemleri çıkarmak, münince bir hareket değildir".
- 931 Genellikle erkek, kadını evinden alıp kendi evine getirir. Klütimestra ise, Aigisthos'u "kendi" sarayına (Agamemnon'un sarayına) getirerek bu adeti tersine çevirmiştir.
- 963 *yardıma gelenleri*] Orestes'in geldiğini duyup Aigisthos'a yardıma koşan bir birlik.
- 990-993 Ve Zeus'un, (...) insanların kurtarıcısı olan / İki olağanüstü ikiz oğlunun kız kardeşi] İkiz kardeşler, Dioskurlar Kastor ile Plüdeukes. Cankurtaran olarak çağırılırdı, özellikle de yıldız kümesi olarak aydınlattıkları denizciler çağırırdı. Fırtınada aziz-Elmo-ateşleri (sivri direk tepelerinde biriken elektrik yükleri) çıktığında yardıma koşanlar Dioskurlardı; en basit bir alev Helena demekti (Dioskurların kız kardeşi), yani batmak anlamına geliyordu.
- 1024-26 Böyle bir kurban verme yürekliliğine klasik örnek,

Atina'yı Eleusis'li Eumolpos'tan kurtarmak için bir kızını kurban etmiş olan, Erechtheus'un karısı Praksithea'dır. Onun yaptığı yurtsever konuşma: Euripides frg.360'ta vardır. *Herakles'in Çocukları*'ndaki Makaria ile *Fenikeli Kadınlar*'daki Menoikeus, kendi istekleriyle kurban oluyorlar.

1036-38 *Bu mazeret Klütaimestra'nın kendi durumuna uymuyor*] Onun Aigisthos'la kocasına ihanet edişi, Agamemnon'un dönüşünden önce'dir.

1051 Anlamı şöyle: Yaptığın savunma, hukukun lafzına uygun, ama ruhuna aykırı. Adaletin rezalet de olabildiği düşüncesi için bkz. Euripides, Orestes 194.

1059 *senin saçmalıkların*] Elektra'nın Klütaimestra'nın intikamından korkarak kendini güvenceye almasını kastediyor.

1088vd. Atina hukukuna göre Agamemnon'un mülkünün kayyum eliyle Orestes adına yönetilmesi gerekirdi, genellikle de bu bir erkek akraba olurdu. Elektra bundan bir drahoma bekleyebilirdi, ama bunu hak olarak iddia edemezdi. Klütaimestra'nın talepleri, Agamemnon'un ölümünün ardından sarayı terk etmesi gerektiğinde kendi kişisel mülkleriyle drahomasını geri almak, ya da evlenmeyip Orestes'in efendiliğinde (küros) dul kalırsa, kendisine ait arazinin gelir desteğini sağlamakla sınırlıydı (M.J.Cropp'un yorumuna göre, 1988).

1089 *yabancı mal*] Agamemnon'un mirası çocuklarına kalır. (Çevirenin notu: Bütün bunlar, antik Yunan'daki vahşi erkek egemenliğine dikkat çekmekte. Bkz. d. 1252'ye ilişkin nota ek çevirenin notu. Y.O.)

1097-1101 Bu dizeler, yayıncıların çoğunluğunca haklı olarak yan yorum sayılıp (belki dize1090'a yönelik) ayrıç içine alınmıştır. 1097-1099. dizeler, Cropp'un saptamasına göre Elektra'nın repliğindeki doruğu ve Klütaimestra'nın son sözleriyle olan koşutluğu bozmaktadır. (Adalet: dize 1050, 1096). Bu dizeleri kaldıracak olsak bu kez onlarla ilintili 1100 vd. da düşer. Stobaios 4,22,122, bu dizelerden 1097-1099'u, *Giritli Kadınlar*'dan (Euripides, Frg. 464 N2) yine evliliği işleyen iki dize ile kombine ediyor.

- 1110 *kocama*] Agamemnon'u kastediyor.
- 1120 *benim evimde*] Klütaimestra "benim evim"den Agamemnon'un sarayını anlıyor, Elektra ise içinde Aigisthos'un cesedi bulunan kulübeyi anlıyor.
- 1126 Çocuğun doğumunun onuncu gününde aile bir kurban kesmeğe ve ziyafete davet eder, çocuğa da isim konurdu. Buradaki "ay" sözcüğü "gün" yerine kullanılmış.
- 1132vd. *Çocuğun dolan günleri:*] Doğumdan sonraki on gün kastediliyor; bkz. dize 654,1126.
- 1142 hazır zaten, boğayı yıkan bıçak da] Kurban ritüelinin açılışı.
- 1143 *o boğanın yakınına*] Aigisthos. Ama, yıkımı alnına yazılmış Agamemnon'u da anıştırıyor: Aiskhülos, Agamemnon, 1126; bkz. Homeros, Odüsseia, 11,411.
- 1158 *üstünde Kyklop'ların*] Küklop'lar (tepegözler), aynı zamanda duvarcı ve demirciydiler. Miken'i çevreleyen surlardaki dev blokları bir araya getiren onlarmış, nasıl ki Poseidon da Troya'nın inşasına katılmıştı.
- 1163 Klytaimestra, bir dişi aslan gibi vahşidir, ama anne aslanın yavrusuna nefisini adadığı gibi hararetle kızı İfigenya için de kendini verir.
- 1233-37 Bir çelişkiyi çözmek ya da geleceği işaret etmek üzere tragedyaların sonlarına tanrıların görünmesini koymanın öncüsü, Odüsseia'nın sonunda vardır: Athena, görünmezliğini atar üstünden ve İtakha'daki iç savaşa bir bitiş düzenler. Öteki Euripides tragedyalarının çoğunda da oyun, bu deus eks makhina-bitiş denen tarzda bizzat tanrının ortaya çıkıp müdahalesiyle son bulmakta (örneğin, *Hippolütos*, *Andromakhe*, *Tauris'te*, *Helena*, *Orestes*, *Bakkhalar*); bu durum, komedi yazarı Aristofanes'in alaylarını üstüne çekmiştir (Pax 154). Burada, *Elektra*'da Dioskurlar, méchané (bir çeşit uçak gibi) yardımıyla saray üstünde görünüyorlar. Oyunun büyük bir bölümünce herhalde sahne binasının çatısında (ya da eğer oyunumuzun sahnelendiği dönemde vardıysa tanrılar için ayrılmış bir platformda -theologeion-) kendilerinin tragedya sonunda sahneye çıkmalarına dek bekletilirlerdi. Bkz. dize

1357-59 için not.

1248 *Moir*a] “Pay”, “cansız”, “kader”. Homeros, bir *moira*’dan söz eder, ona da tanrılar bile sahip olmak zorundadır (*İliada*, 15,613; 20,300vd.), Hesiodos ve daha sonrakiler ise üç *Moir*a tanrılar (*Theogonia*, 904 vd.). “*Moir*a’dır o, özellikle de *Moir*a tanrılarca gerçekleştirilen düzendir. Demek ki bir anlamda Zeus ve tanrılar *Moir*a’yı gerçekleştirerek onun üstünde bulunular, ama bir anlamda da *Moir*a Zeus’un ve ötekilerin üstündedir, çünkü *Moir*a, onların gerçekleştirmek durumunda oldukları düzeni ifade etmektedir. Sıradan bir altlık veya üstlük konumu, bu tasarımın yapısını yanlış anlar” (Der Kleine Pauly)

1252 *Ker*’ler] Gerek burada, gerekse dize 3000’de *Ker*’ler, ölüm ve yıkım getirici kadın yaratıklar olarak, intikamcı *Erinis*’lerle özdeşleniyorlar. (Çevirenin notu: *Ker*’ler ve *Erinis*’ler, bu oyunda da “dehşet verici köpek yüzlü kadınlar”-dize 1252-, “onların yılanları” -d.1257- gibi deyimlerle tepkisel düzeyde aşağılanan kadın figürleridir. Hatta d.1343-1345’te bu aşağılama, kontrolü kaçırmış hezeyan gibi yansımakta: “Kaç o dışı köpeklerden, *Atina*’ya ulaş!/ Korkunç adımlarla sana saldırırlar;/ Kolları yılandır, vücutları kara karanlık ...” Benzer biçimde *Gorgo*’lar söz konusudur. Bkz. d.459 vd. için not (“...*Gorgo*’lar, bellerinde dehşet verici yılanları taşıyorlar ve anne katili olduğu için *Orestes*’in peşine düşecek olan *Erinis*’lere benziyorlardı.”) Yani dehşet verici kadın figürleri az değil. Hele *Aiskhülos*’un *Oresteia* üçlemesinde *Erinis*’ler için yazılanlar, bu açıdan iyice abartılıdır. Oysa bu figürlerin niteliği, kız çocuğunun savaş uğruna boğazlanarak kurban edilmesine karşı isyan, anne katilinin peşine düşmek vb. gibi hep kadına yönelik zulme karşı çıkmalarıdır; temelde de kadın-egemen uygarlığın yitirilerek kadınların nerdeyse kölelerle bir düzeye indirgenmesine karşı mücadele fikridir. Bunun fikrinden bile ödü kopan erkek egemenliği, tragedyalarında bile erkek savunusundan vaz geçmiyor. Üçlemenin son oyunu olan *Eumenidler*’i anlatımında J. Latacz, finalde mücadeleyi terk edip teslim olunca “iyi yurttaşlar” oluveren *Erinis*’lere ve *Athena*’nın - çocuğu

yapanın bile anne değil baba olduğu - yargısına ilişkin olarak şunları yazmış: “Daha önce aşağılananlar, şimdi yüksek saygı görüyor, çünkü artık kötüye değil iyiye hizmet ediyorlar. Akıldışılık (kadın egemenliği, Y.O.) akla uygunluğa dönmüş, dünyadaki en eski tanrısal inanç katından olan eski tanrılıkların (ana tanrıçaların, Y.O.) egemenliği yerine, yeni, manevileşmiş, akılsal tanrılar (Zeus ve Olympos tanrıları, Y.O.) Apollon ile Athena, geçmiştir. Tüm dünya durumu değişmiştir. (‘Zeus’tan başkası özgür değildir!’ - Bkz. Aiskhylos, ‘Zincire Vurulan Prometheus’ - Y.O.) Bu değişim nasıl ortaya çıktı? Burada bir kez daha vatansever Aiskhylos’u iş başında görüyoruz: O değişim, anne katili Orestes’in yargılanmasında Orestes’ten yana hüküm veren, Atina’nın site tanrıçası ve koruyucu tanrıçası Athena sayesinde gerçekleşmiştir. Peki neye karşıydı Athena’nın hükmü? (...) eskinin duygusal olan - Aiskhylos öyle görüyor - kadın egemenliğine karşı, açık düşünen erkek egemenliğini tutuyordu. Athena, Atina’yı temsil etmekte.”

Gerçekten de, Troya savaşında Troya’yı savunmuş, adı bile Grekçe olmayan Anadolu tanrısı Apollon’u devşirip kendilerine benzettikten sonra Helenler, o “mahkeme”de hüküm öncesi Apollon’a, çocukla annesi arasında kanbağı olmadığı, kadının yalnızca dölün taşıyıcısı olduğu iddiasını söyletecek kadar tersine çevirmişlerdir o tanrıyı. Yapılan oylamada oylar eşit çıkınca tanrıça Athena’nın oyuna başvurulur. “Babası Zeus’un yarılan alnından, mızrak ve kalkanla fırladığı rivayet edilen tanrıça” (Yeşim Dinçer, Evrenel Kültür, Ocak 2007) yargısını şöyle bildirir:

"Son kararı söylemek benim görevim

Ben oyumu Orestes'e verdim.

Beni doğurmuş bir ana yok,

Bir erkekten geliyor bütün varlığım,

Bir evlilikten değil. Babamın

Çocuğuyum ben."

Kadına anne doğasını bile tanımayan Atina’nın rejimi ise oyunun bitişinde “uysallaşmış” kadınlar haline getirdiği Erinis’lere

yönelik şu şarkıyı söylüyor:

“ey tanrısal Moira'lar,
 anamızın kızları,
 adaletin içten bekçileri,
 her evin içinde (çünkü kadınların evden dışarı çıkmaları yasak, Y.O)
 her an güçlü destekçi
 adaletle destekli birliktelik,
 hepsine yürekten bağlı,
 çepeçevre tanrılarla!
 Bu kentte artık asla
 ikilik çıkmasın sakın, doyumsuz acı,
 olmasın asla, bunu dilerim size.”

Görüldüğü gibi, hezeyan halinde hakaretler yağdırılan “intikam” tanrıçaları, herhangi rezil figürler değil, kent toplumundaki “ikilik”in bir yanı olan bütün kadınlardır.

André Bonnard, eski Yunan toplumunda kadınların durumu için şunları yazıyor:

“Giritliler döneminde kadın, mö. V. yüzyıl Yunan kadınıninkine göre çok daha özgürdü ve daha çok saygı görürdü” (P. Bonnard, Antik Yunan Uygarlığı, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2004, Cit 1. S.26). “Lidyalıları adı verilen halklar - Anadolu’da, Y. O. - ve daha birçokları ya anaerkil düzeni ya da anaerkil görenekleri koruyorlardı. Bu halklar barışçıydılar. (...) Durum Atina demokrasisinde (...) bambaşkadır. Antigone artık harem dairesine (...) kapatılmıştır. Oradan çıkmasına izin verilirse bu ancak Panatheneia bayramındadır; bu bayramda Antigone, kapalı kaldığı aylar boyunca arkadaşlarıyla birlikte işlediği yeni duvağını tanrıça Athena’ya götüren alay içinde yer alır. (...) Yunan şiirinde baştan başa tam bir kadın düşmanlığı görülür” (age. S. 163-64). “Demek ki, antik toplumda kadının durumu kölelik kadar ciddi bir yaradır. Bir köle kendine nasıl bir toplum ararsa, medenî yaşamdan kovulan kadın da ona öbür cinsle hak şitliği verecek, ona saygınlığını iade edecek bir toplum, bir uygarlık istemektedir” (S.167).

1254 *kutsal heykeline*] Herhalde Partenon tapınağındaki ahşap

Athena Polias heykeli olacak; heykelin tasviri: Pausanias 1,26,6.

1256 *Gorgon kalkanı*] Athena'nın göğüs zırhı burada Gorgo başlı bir yuvarlak kalkan olarak gösteriliyor. Kim Gorgo'nun başına bakarsa dehşetten donakalıyor (bkz. d.459-461)

1260-62 *Halirrhotos*] Poseidon'un Nümfâ Euryte'den olma oğlu Halirrhotos, Ares'in Kekropskızı Aglauros'tan olma kızı Alkippe'yi iffal etmişti. Ares de onu öldürmüştü. Poseidon, Ares'i şikâyet etti. Oniki Olympos tanrısı mahkeme kurdular ve Ares'e tanık yetersizliğinden beraat verdiler. Aiskhülos'a göre ise (*Eumenidler*, 482-484), Ares tepesinde - Areopag - sonradan mö. 5. ve 4. yüzyıllarda (özel bir iki istisna dışında) cinayet davalarına bakan mahkemeyi, Orestes davası vesilesiyle Athena kurmuştur. Euripides, gerek burada, gerekse "Tauris'te"nin 943-46 dizelerinde, mahkemenin kurulmasını, Ares'in Halirrhotos'u öldürmesi üzerine ilk kez oy taşlarıyla oy kullanmağa hazır olan tanrılara bağlamakta. Bu daha eski bir mitos olabilir ve mahkemeye Aeropag adının verilmesini de açıklar.

1272 *kehanet merkezi*] Başka hiç bir yerde, eumenid'lerin (uslanmış erinis'ler) Areopag'ın altında kendi mağaralarından kehanette bulundukları, söz konusu edilmemiştir. Aiskhülos'un *Eumenidler*'inde (d.778'den sona dek), Areopag önünde davayı kaybeden Erinis'leri Athena sakinleştirmiş, onlar da Atina'da kalmağa ve Atina kentinin kendilerine sunduğu kült karşılığı olarak verimlilik, zenginlik, politik ve sosyal refah garantisi vermeğe hazır olduklarını bildirmişlerdir.

1273-75 Orest(h)eion kenti, daha sonra kurulmuş Megalopolis kentinin yaklaşık 10 km güneydoğusunda ve Alfeios ırmağının kaynağından 5 km uzaklıkta bulunuyor; Zeus Lykaion tapınağı, Oresteion'un 20 km batısında Lykaion tepesindeydi. Euripides'in "Orestes"ine göre Orestes, Atina'ya davası için gitmeden önce kendini bir yıl kadar Arkadya'ya adamıştır, sonra da Atina'dan Argos'a döner.

1280-83 Helena söylencesinin bu okunuş tarzında Euripides,

kendi Helena'sını esas alıyor. Herodotos (2,113-120) başka bir vesiyon iletmekte, ona göre suçlu çifti ters rüzgârlar Mısır'a sürüklemiştir. Stesikhoros'un ünlü "Palinodya"sına göre Helena, memleketinden hiç ayrılmamıştır. Küpria'lara (Troya konusunun bütününü kapsayan derlenmiş anlatılara) kadar giden bir söylenceye göre ise Zeus, dünyayı aşırı artmış insan yığınınan kurtarmak için Troya savaşını kendisi çıkartıyor. "Hayalet" (Grekçesi: eidolon), taa Stesikhoros'a, hatta belki Hesiodos'a dek gerilere gider. (Frg. 266).

1284 *Akhalar ülkesi*] Burada Peloponez kastediliyor. Tam olarak söylemek gerekirse, Homeros'ta bütün Yunanistan'ı kapsayan Akha bölgesi, Peloponez'in kuzey kesimi veya güney Tesalya'dır. Burada Akhalar ülkesi, Argos'u da içine alsın diye güneye uzatılmış görünüyor.

1289 *Kekropeia kentine git*] Söylenmek istenen: Atina'da adımlarını Akropolis'e çevir. Söylenceye göre Kekrops, Attika'nın ilk kralı, Atina'nın kurucusu ve tutarlı toplumsal yaşam yasalarının öncüsü olan, yarı yılan yarı insan bir figürdü.

1290 Cinayetten dolayı sırtındaki yükün gereğini / Yaptıysan] Kovalanması ve dolaşıp durması, daha önce son bulmayacaktır.

1293-1359 Bitiş sahnesinin ikinci yarısı anapest tarzında şarkılarla söylenir ("konuşma ritmi yürüme ritmine uyar: Buna 'anapest' denir." Bkz. J. Latacz, *Antik Yunan Tiyatroları*, age. "Tragedya, Oluşumu, Biçimi ve Özü" ana bölümü, "Dış Biçim" maddesi, S. 56-57. Y.O.).

1306vd. *suçu / İkinizi de ezip geçmiştir*] "Ataların" (Tantalos, Pelops, Atreus) başına gelen ve Elektra'yı "ezip geçen" ate'nin (belanın) kaynağı, ailedeki düşmanlıklar zincirinin sürekli yeniden bağlanmasıdır (bkz. d.699-746 için not).

1327-30 Buradaki düşünce, Euripides'in zaman zaman tanrılara yüklediği, insanların acılarına karşı umursamazlıkla çelişmekte; bkz: "*Hippolütos*" 1396, 1441; *Troyalı Kadınlar*, 835-837.

1329 *Çünkü ben de ve göktekiler de*] Bu dize, "ben de ve diğer göktekiler de" diye tamamlanabilirdi, gerek yok, çünkü Dioskurlar,

Olimpos tanrıları içinde değildirler.

1347-53 Muhtemelen İÖ. 413 baharında, Siraküza önünde sıkıştırılan Atina ordusunu rahatlatmak için Atinalılarca Sicilya'ya gönderilen, Demosthenes komutasındaki 65 gemilik Atina donanmasına anıştırma.

1355 *güverteye çıkmasın*] Denize açılmak, zaten yeterince tehlike-
liyen üstelik tanrılara da iyi bir cezalandırma fırsatı veriyordu
(bkz. *Troyalı Kadınlar*, 84-86). Halkın inanişinde, ahlakı kötü
kişilerle birlikte seyahat, denizin tehlikesini daha da artırır.
(Bkz. Aiskhülos, *Thebai'ye Karşı Yediler*, 602-604; Horatius,
Odlar- 3,2, 26-30). Belirli bir seyahat veya belli bir kınlganlık
anıştırması düşünülmemeli.

1357-59 Bu dizeler Dioskurlara yöneltilmiş ama genel bir kapanış
sözü işlevi görmektedir. Tanrılar göksel izleri üstünde uçmayı
sürdürür, bundan böyle ayrı yollardan giden Elektra ile
Orestes'i geride bırakırlar. Belki Ekküklema (dekor taşıtılan bir
çeşit araba. bkz. *Antik Yunan Tragedyaları*: "Dış Biçim", age.
Y.O.) burada geri gidip sahne yapısının kapıları kapanıyordur
(bkz. d. 1233-37 için not [böyle bir not bulunamadı, Ç.N.]).
Müzik eşliğinde koro dışarı çıkar.

SONSÖZ

Aiskülos'tan önce *Elektra* malzemesi

Öykünün çekirdeğini oluşturan, Aigisthos'un ve Klütaimestra'nın intikam için öldürülmeleri, daha Homeros'un epos'undan bilinmektedir. Orestes'in bir gün babasının intikamını alan olarak ortaya çıkacağı yolundaki tanrısal uyarıya karşın Aigisthos, Klütaimestra'yı kendine eş yapar ve Başkomutan'ı Troya'dan dönüşünde öldürür (*Odüsseia* 1,35-43). Kraliyet gaspçısı, Orestes'in Atina'dan gelerek babasının katilini öldürmesine ve onunla Klütaimestra için bir ölüm ziyafeti vermesine dek, yedi yıl süreyle Argos halkına köle muamelesi yapar (*Odüsseia*, 3,303-310). Ardından Orestes, annenin Orestes eliyle öldürül-düğü hiçbir yerde açıkça söylenmese de, her ikisinden intikamını alır. *Odüsseia*'nın 11. kitabı olan *Nekyia*'da (405-439) Agamemnon'un öldürülüşü anlatılır: Aigisthos, memleketine döneni yemeğe davet etmiş ve öldürmüştür; "yemlikte geyik öldürür gibi" (411). Onunla birlikte yanındakiler de "ak dişli domuzlar gibi" (413) telef edilmişler, Agamemnon'un Troya'dan alıp getirdiği bilici Kasandra'yı ise Klütaimestra öldürmüştür. Klütaimestra, ilk ürküntünün ardından Aigisthos için "ne isterse yapabilir" (3,265-272) demiş olduğu ve hukuksal kocasının öldürülme planına katılmış (3,234d.; 4,91d; 11, 409d.) olduğu halde, olayın bir yan figürü gibi kalır.

Homeros'ta Agamemnon'un üç kızı vardır: Khrüsothemis, Laodike ve İfianassa (*İliada* 9, 145), fakat Orestes'in intikamıyla ilintili olarak hiçbirinin adı geçmez. Agamemnon'un kızı olarak Elektra, Homeros'un epos'unda henüz bilinmemektedir.

Troya üstüne anlatıların derlendiği epik küklos'taki (çevrim'deki) Küpria anlatıları, dördüncü bir kız olarak

İfigenya'dan ve onu Agamemnon'un Aulis'te kurban ettiğinden söz eder. Ama Agamemnon'un öldürülmesiyle bir ilintiye işaret eden hiçbir şey yoktur.

İfianassa, Sofokles'in *Elektra*'sında (158) Khrüso-temos'in yanında gelgeç biçimde anılır, daha sonra İfigenya'yla özdeşlenmiştir (Euripides, *Orestes*, 23). Aelian'ın bildirdiğine göre ("Variae Historiae" 4,26) Elektra ismi, hiç evlenmemiş (a-lektros) olan Laodike'den sözcük oyunu ile ortaya çıkmıştır. Elektra ("parıldayan") ise, gerçekte grek öncesi bir ışık tanrısı olmalı. Adının ve kültürünün kalıntıları, Yunanistanın çeşitli yerlerinde bulunmaktadır.

Elektra'dan ilk kez söz eden, yanlışlıkla Hesiodos'a maledilmiş Ehoia ("Kadın Katalogları") Fragman 23a,16'dır (Papirüs olarak bulunmuş ve ilk kez 1927'de yayınlanmıştır). Elektra için yazılan, sadece "güzellikte tanrılara taş çıkartır" olduğudur; bunun yanında kız kardeşi İfimed'e'nin Aulis'te Artemis sunağında Yunanlılarca kurban edildiği de yazılıdır. Buradaki İfimed'e, sonraki İfigenya oluyor demek ki. Orestes'in eylemiyle ise bir ilinti yoktur.*

MÖ. 7.yy. sonu ile 6.yy.'ın ilk çeyreği içinde Sicilya'daki Hime-ra'da yaşamış olan koro lirikçisi Stesikhoros'un İskenderiye baskısı 26 ciltlik eserinin büyük bölümü kaybolmuştur. Bunlar arasında, hellenist yayıncıların Oresteia adını verdikleri ve iki kitaba bölüş-türdükleri bir koro şarkısı da vardı. Elde bulunan çok az kalıttan şu esaslar çıkarsanabiliyor: İfigenya'nın kurban edilişi gerçekleşmiştir ve büyük olasılıkla Klütaimestra ile Aigisthos'un ortaklaşa intikamına da temel teşkil etmiştir. Agamemnon'un öldürülmesinden, (daha önceki yazımlarda olduğu gibi) Aigisthos değil, Klütaimestra sorumludur; cinayetin ardından düşünde yılan biçiminde Erinis'ler görünür Klütaimestra'ya ve ardından Erinis'ler, Agamemnon (ya da Orestes mi?) suretine dönüşürler. Bir ebe, küçük Orestes'i korumaya alır. Orestes,

Apollon'un görevlendir-mesiye, annesinin cinayetinin öcünü alır. Elektra (adı ancak çıkarsanabilir, hiç açıkça söylenmez), memleketine dönen erkek kardeşini, onun Agamemnon'un mezarına adadığı saç buklelerinden tanır. Erinis'ler, Orestes'in peşine düşerler, Orestes, Apollon'un armağanı olan bir yayla kendini savunabilmektedir. Demek ki, tragedyalara pek çok epik motif kazandırmış Stesikhoros'ta, trajik oresteia da en başat motifleriyle yer almış oluyor. Pindaros'un, MÖ.474'e tarihlenen, dolayısıyla Stesikhoros ile Aiskhülos arasında bir zamana denk gelen ve Stesikhoros'tan etkilenmiş olan (olay yeri Miken değil Lakonya, Klütaimestra hem Agamemnon'un hem Kasandra'nın katili) 11. Fthia od'unda, söylencenin geneli Aiskhülos'ta önümüze geldiği gibi yansır. Pindaros, İfigenya'nın kurban edilişinin mi, yoksa Klütaimestra'nın seksüel hırsının mı cinayete sürüklediği sorusunu koymakta. Orestes, Delphi'de "Parnassos'un eteğinde" Strofios'un yanında yetişir, daha sonra döner annesini ve Aigisthos'u öldürür. Elektra'nın adı geçmez.

Aiskhülos'un Oresteia'sı

Aiskhülos, MÖ. 458'de Atina Dionüsotheater'da sahnelenen *Agamemnon*, *Khoeforlar*, *Eumenidler* üçlemesinde, Orestes'in intikam eylemini, Atreusoğullarının sırtındaki soydan soya geçen büyük lanet bağlamına oturtmuştu.

Üç dramın ilki, bize Agamemnon'un Aulis'te kendi çocuğunu devlet uğruna kurban edişini gösterir. Artemis'in öfkesini dindirmek ve ters rüzgârları yumuşatmak için Agamemnon, İfigenya'yı ölüme götürür ve böylece donanmanın serbestçe Troya seferine çıkmasını sağlar. Ama bu yaptığı, Klütaimestra'nın içinde öyle bir nefret ateşi yakar ki, bir daha sönmek bilmez.

Agamemnon, Troya'nın kral kızı Kasandra'yı, karısının yanında ikinci bir kadın olarak eve getirir. Erguvan halılar

üstünde Klütai-mestra ile, onun kendisini kurbanlık bir hayvan gibi öldüreceği saraya yürüyüp girer. Kasandra, onlarla aynı kaderi paylaşmadan önce, kısmen vizyoner-esrik şarkı, kısmen aşkın bir konuşma içinde, Atreus soyunun nicedir ördüğü ve gelecekte de örülecek olan suç zinciri halinde yaklaşan felaketleri sıralar. Oyunun sonunda Klütaimestra, kendisine bu eylemi yaptıran ve şimdi büyük zafer havasına bürünen Aigisthos ile, birlikte yıllarca keyifle hüküm sürecekleri saraya girer.

Üçlemenin ortasında yer alan Khoeforlar (“Adak Sunucular”), Orestes’in intikamını işlemektedir. Başta onu Pülades ile birlikte Agamemnon’un mezarında görürüz. Uzakta, Agamemnon’un konuksever dostu Strofios’un yanında büyümüş ve şimdi, Delfoi’de Apollon’un, yerine getirilmezse korkunç cezalara bağlayarak buyurduğu gibi babasının intikamını almak üzere memleketine dönmüştür. Babasının mezarına, kutsama adağı olarak Saçının bir buklesini sunar. O sırada, koyu örtülere bürünmüş kadınların Elektra ile birlikte mezara yaklaştıklarını görürler. Gelenlerin niyetini anlamak için Orestes ile Pylades gizlenirler. Klütaimestra, gördüğü kâbus etkisiyle bozuktur ve tepkili kızı Elektra’yı, uzlaşma için ölüye sunulacak adaklarla birlikte, ölünün mezarına göndermiştir. Oysa Elektra, erkek kardeşinin dönmesi için, önceki koşulların yeniden yaşama geçmesine Agamemnon’un destek vermesi için ve katillerinin cezalandırılması için yakarmaktadır. Mezarlıktaki saç buklesi ile ayak izinden kardeşinin döndüğünü sezer, taşıdığı giysi ise bu sezgisini kesinleştirir. Tanıma olgusu (anagnorisis), oyunda, biraz erken ama içtenlikle oluşur. Kardeşler, egemenlerden nefret eden koro ile birleşerek uzun bir karşılıklı şarkıyla, Zeus’a, derindeki güçlere ve babalarına, intikam sırasında destek için seslenirler. Elektra, yaşam boyu çektiğine yanar (“çok zararlı bir köpek gibi kovulmuş”, d. 446), Orestes ise intikam planını hazırlar.

Elektra'ya, saraya girip göz kulak olmasını önerir. Böylece onun rolü, daha Orestes saraya girmeden, d. 584'te (tamamı 1076) bitiyor; bu yüzden de Elektra, Sofokles'te ve Euripides'teki gibi anne ile bir karşı karşıya gelme yaşamıyor. Ardından Orestes ve Pylades, yolcu giysileriyle çıkar, sarayın kapısını vururlar. Kapı açılır, Klütaimestra görünür, Orestes kendi ölümünün habercisi olarak davranır. Sözde yabancılar konuk gibi karşılanırlar. Orestes'i bir zamanlar büyütmüş olan yaşlı ebe Kilissa, dışarılarda olan Aigisthos'u çağırmağa gönderilir. Klütaimestra'nın, ölüm haberine derinden üzülmüş gibi yaparken, "aslında gözlerinin içi gülüp de / Bunu gizliyor, her şey çok iyi / Kendisi için ..." (d.738-740) olduğunun farkına varmıştır. Koronun isteğine göre de Ebe, bayanının buyruğunun tersine Aigisthos'un, yanında korumaları olmaksızın gelmesini sağlamalıdır. Aigisthos gelir, saraydan içeri girer ve anında Orestes'in kılıcıyla oracığa düşer. Bir hizmetkârın çılgılığı üstüne Klütaimestra koşup gelir. Onun şu sözünden, gerçeği hemen anlar: "Ölüler, diyorum, yaşayanları öldürüyorlar" (d.886). Bir kez daha mücadele hırsı uyanır içinde ve baltayı ister, ama oğlunun karşısındadır işte. Hayatının bağışlanması yakarısı ile, ancak şimdi keşfettiği göğsünü çıkarıp gösterir, onunla emzirmişti oğlunu. Orestes bir an için duraksar, ama bir tek burada dili açılan Pülades - Elektra değil, Elektra Aiskhülos'ta hâlâ bir yan figürdür - Apollon'un buyruğunu anımsatır. Kısa bir söz düellosunun ardından Orestes, annesini sarayın içine sürükler ("Bütün bunlarda kader suçlu, ah çocuğum"; d.910) ve orada öldürür. Koronun bir kutlama şarkısının ardından anne katili, saraydan çıkar ve Troya'dan köle yapılmış kızlar korosuna, iki kurbanının cesetlerini gösterir. Her şeyi gören tanrı Helios'a, intikam eyleminin başarıyla gerçekleştiğine tanıklık için seslenir. Kanıt olarak da koroya, Agamemnon'un direnmesiz öldüğü durum gibi, "Eller kelepçede, ayaklar

düğüm" (d.982) yaptırır. Ama her çeşit haklı görünme çabasına karşın ve Apollon ona suçtan ve işkenceden arınmış olacağını bildirmiş olsa da, zaferinin kendisini korkunç bir suça boğduğunu fark etmeye başlar. Delilik çöker üstüne ve içten içe, "anne intikamcısı köpekler" (d.1054) olan Erinis'lerin, kendisinin peşine düşmek için toparlandıklarını görür. Delfoi'de gınahtan arınma ve huzur bulmak için panik halinde sahneden fırlar. Bitiş dizelerinde Koro, en son cinayeti, Atreusoğulların evininin üstünde dönen belalar zincirine ekler ve dehşetin sonunda korku dolu soruyu getirir. Albin Lesky (*Geschichte der griechischen Literatur*, 31971, S. 301), intikam eylemindeki iklemi şöyle ifadeleştiriyor: "Tanrının buyruğuna uyup babasının intikamını alan Orestes, tüm oğulların en sofusudur ama aynı anda kendi annesinin katili olarak önünü görememenin döngüsüne kapılır, onun cinsini kötü eylem ve günah kuşatır." Lesky, Aiskhülos'ta korkunç eylemin ikili motive edildiğini vurguluyor: Orestes, Delfoi tanrısının buyruğuna göre davranmakta ve d.306-478'deki kommos'ta (ağıt; kavramın daha geniş açıklaması için bkz. Lavacz, age., Y.O.) görüldüğü gibi, kendi sorumluluğunda eylem yapmakta. Tanrısal buyruk ve insansal istek onu eyleme şartlıyor.

Üçüncü bölüm olan *Eumeniden* ("İyi Huylular") oyununda Orestes, Delfoi'de Apollon tarafından gınahtan arındırılır ve Atina'da Areopag mahkemesi önünde de beraat eder. Klütai-mestra'nın Erinis'leri ise, uzlaşınca artık şefkat dağıtan "eumenid'ler" ("iyi huylular", "şirinler") olarak kült saygısı görmeye başlarlar. Athena, Ares tepesindeki yargı yeri Areopag'a bundan böyle cinayet davalarına bakma yetki ve görevini bahşeder. Suçlu ya da suçsuz deme konusundaki oylamada oyunu Orestes'ten yana verince oylar eşitlenir ki bu da başta yine kendisinin bildirdiği gibi, suçlu için beaat anlamına gelir. "Analar Dünyası"nın hukukunu temsil eden Erinis'lerin "koskoca eski dünya"sı

(bkz. d.1252 için dip not. Ç.N.), daha genç tanrılar kuşağının temsilcisi olarak Agamemnon'un öldürülmesini ve Orestes'e verilen intikam buy-ruğunu, annenin öldürülme cinayetinden daha ağırlıklı bulan, Zeus'un oğlu Apollon'un altında kalmıştır. (Apollon'un, anaerkil Anadolu tanrılığından babaerkil Olympos tanrılığına devşirilerek tam ters cephede bir misyona büründürülmesi konusunda bkz. Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi İstanbul 1984, Apollon maddesi, Y.O.) Bu şiddetli çelişkide analar dünyası ile babalar dünyası karşı karşıya geliyor ve iradesi oyunun bitiş sözüne göre kişisel üstü kader demek olan moira ile örtüşen, Zeus'tan anasız doğmuş Athena, zaferi baba hukukuna verir. Ama tanrıça herhalde Erinis'lerin karşı gücünü, derin toprağın gücünü, Atina'nın kültüne ve sosyal yaşamına entegre etme zorunluluğunun da bilincindedir, çünkü insanlar cezalandırıcı normların tehdidi olmadıkça hukuku delmeğe eğilimlidirler: "(Tavsiyem,) Dehşeti de kentten tümüyle kovmamalı, / Çünkü hiç bir şeyden korkmayan hangi insan, hukuka uyar?" (d. 698 vd.). Ve ancak adalet tanrıçası Dike görevini sertlikle yaparsa kente anarşisiz ve despotluksuz bir yaşam nasip olabilir: "Hem üstlerden yoksun kalmayıp, hem de tiranlara uşak olmamak uğruna / çaba göstermeyi en yüksek hedef bilin, derim yurttaşlara" (D.696vd.; bkz. d.526-529).

Sofokles'in *Elektra*'sı

Sofokles'in *Elektra*'sı, kesinlikle yazarın son dönem oyunları arasındadır, "bunun ötesinde daha kesin bilgi verebilme cesareti bulunmamıştır." (Lesky, S.329). Tarihlemeler mö. 422 ile 413 arasında salınmakta. Bitiş sahnesinde "Sicilya Denizi" denmesinden (d.1347) dolayı Euripides'in *Elektra*'sı için 413 yılına uzun süre kesin gözüyle bakılmıştı. Walter Burkert *Museum Helveticum*'daki bir makalesinde (Vol 47, 1990) Euripides'in *Elektra*'sını mö.420 yılına tarih-

lemiş ve böylece onun önceliği kanıtlanamasa da, en azından akla yakın olmuştu. Gerek, Dioskurlar anılarak, özellikle de rolü “duyarlık ve düzenin parlak ufku” olan Kastor’dan söz edilerek Sparta’ya çok sayıda gönderme yapılması, gerekse Klütaiembra’nın, Dioskurlar ile Helena’nın kız kardeşi ve Sparta’lı Tündareos’un kızı olarak altının pek sık çizilmesi, “Sparta’ya yönelik kesin bir sempati”nin işaretiydi; Atina ile Sparta arasında mö.421’de imzalanmış olan savunma ittifakı, her yıl yenilenme koşulunu da içeriyordu, bunun için “Lakedaimon’lular (Sparta’lılar) Atina’ya Dionüsiyalara (Dionizos şenliklerine, bkz. Latacz, age. Y.O.) gelecekler, Atinalılar da Sparta’ya Hüakinthos şenliğine (Apollon şenliği, Y.O.) geleceklerdi (Thuküdides 5,23,4). İlk ve tek kez 420’de ittifak anlaşmasının yenilenmesi için, Sparta’dan tragedyaların sahnelendiği büyük dionüsiyalara gönderilenler Atina’da bekleniyordu. Demek ki Kastor, Helena ve Tündareos’a yapılan göndermelerde politik umut ve etkilime tonu kesinlikle vardı. Burkert, kısır döngüyü saptıyor: “Metin (Euripides’in *Elektra*’sı), 420 yılının dionüsiyalara uygundu, başka da hiçbir yıla uygun değildi.” Çünkü daha 420 yazında Atina, yeniden Sparta ile çatışmalara girdi.

Daha Günter Zuntz (*The Political Plays of Euripides*, 1955, S.64-71), vezin özelliklerinin (uzamaların iambik trimeterlerde erimesi) ve bütünüyle dil üslubunun, Euripides’in *Elektra*’sını ileriye tarihlemeğe uygun düşmediğini göstermişti. Ama öncelik sorusu bugüne dek tartışmalıdır. (Willy Theiler’in 1966’daki “Sonsuz Elektralar” makalesinin başlığı, her iki oyunun göreceli kronolojisine yöneliktir ve tarihlemeye kesin karara varılamamıştır. Euripides’in *Elektra*’sını Walter Burkert gibi MÖ. 420’ye tarihleyecek olursak, onun Sofokles’in *Elektra*’sına önceliği olasılık kazanır. Oysa Helmut Flaschar, içeriksel argümanlar nedeniyle daha ziyade Sofokles’in *Elektra*’sına öncelik tanımaktan yanadır (Flaschar, 2000, S.123).

Oyunlar arasında geçen zamanın saptanması da göreceli kronoloji yanında kesinlikle güvenilir olmuyor: “Demek ki her iki Elektra, birbirini çok yakından izlemiş olmamalı” (Flaschar 1994, S.101). Sofokles’in Elektra’sı, tarihlemeye yardımcı olacak hiçbir güncel anıştırma içermemekte.

August Wilhelm Schlegel’den bu yana (“Berliner Vorlesungen”, 1802/03) üç Elektra dramı sık sık birbiriyle karşılaştırıldı. Gerek Sofokles’in, gerekse Euripides’in Elektra malzemesini işleyişleri, Oresteia’nın oynanışından yaklaşık kırk yıl sonra Aisküylos’a karşı tümenden kendilerine özgü bir tartışma gösterirler. Belki de Aiskhülos’un Oresteia’sı öbür tragedya yazarlarının her iki Elektra dramının oynanışından kısa süre önce oynandı, şelinde - tartışmalı- bir varsayım var.

Kendi *Elektra*’sını *Adak Sunucular*’a bakarak oluşturan Sofokles, çeşitli motifleri kendinden önceki yazarın oyununa borçludur: Apollon’un intikam buyruğu, Orestes’in tanınmasını sağlayan mezar başına bıraktığı saç buklesi ve Klütaimestra’nın mezar adağına vesile olan kötü rüyası (ne var ki, daha Stesikhoros’ta da bulunan bu dehşet rüyası motifini Sofokles, hem içerik hem de işlev olarak yeniden biçimlemiştir; Euripides’in Elektra’sında ise rüya hiç yoktur). “*Adak Sunucular* olmasa *Elektra* da olmaz” (Flaschar, 2000, S.127). Ama Sofokles’in oyunu, trilogya bağlamından ayrı ve özerktir. Temelden ayrı bir oyundur.

Aiskhülos’un *Adak Sunucular*’ında Elektra’nın, daha tanıma sahnesinin ve kommos’un (ağıt’ın, Y.O.) hemen ardından oyun dışında kalması, adının başlıkta hiç bulunmamasından da zaten belli olduğu gibi, asla bir merkez figür olmadığını gösteriyor. Oysa kırk yıl kadar sonra, yaklaşık 75-80 yaşlarındaki Sofokles’in oyununda Elektra, Parodos’tan bitişe dek sahneye egemendir. Bu tragedyanın trajiği, onun acısıdır, yoksa Goethe’nin 6 Haziran 1824’te şansölye von Müller’e, trajik olan her şeyin dayanağı olarak belirttiği gibi

“uzlaşmaz karşıtlıklar”ın çelişkisi değildir. Aiskhülos’ta Orestes, Apollon’un korkunç cezalarla tehdit ederek verdiği buyruk gereği öldürme eylemiyle yükümlüyken, Sofokles’ta intikam kararını kendi başına verir. Yalnızca bunu nasıl yapacağı meselesi, onun Delfoi tapınağındaki sorularının konusu olmuştur. *Adak Sunucular*, bir Orestes dramıdır, Sofokles’in oyunu ise bir Elektra-tragedyasıdır. Dolayısıyla Sofokles’ta anne cinayetinin etik sorunsalı oyunun odağını teşkil etmez. Klütai-mestra, soyların lanetinin bağları dışındadır ve Sofokles’ta kayıtsız koşulsuz kötü’nün cisimleşmiş olarak gösterilir ki böylece onun yok edilmesini adil bulalım. Aiskhülos ve Euripides’tekinden farklı olarak Klütaimestra da sevgilisinden önce ölür. Doruk ve finalde, anne cinayeti değil, Aigisthos’a uygulanması greken intikam ağırlıktadır. İki kardeşin karşıtları, Sofokles’ta öbür iki tragedya yazarından çok daha olumsuz gösterilmişlerdir: Aigisthos, Elektra’yı, saraydan kovup canlı canlı zindana gömmekle tehdit eder (Kreon’un Antigone’ye yaptığı gibi), Klütaimestra’nın planında, Agamemnon ile birlikte Orestes’i de öldürmek vardı; Agamemnon’un cesedini parça parça doğramıştı ve her ay, öldürmenin gününde, yaptığını ürkütücü halaylarla kutlardı. Orestes’in geleceğine ilişkin olarak bu oyunda tek sözcük edilmez; annenin, katilin peşine düşen Erinis’lerinin hiç sözü geçmez ve Delfoi, Atina, Areopag üstüne hiçbir şey söylenmez. Helmut Flaschar şöyle toparlıyor (1994, S. 107): “... siteye iyimser bir yaklaşım (Aiskhülos’taki gibi) olsun, her şeyi kucaklayacak tanrısal bir ufuk olsun, bunların hiç biri yok, yani ne katarsisli tatmin edici bir bitiş, ne uyumlu bir törpüleme, ne de Elektra veya Orestes için bir perspektif söz konusu ve bütün bunlar da seyircinin beklentisine karşıdır. Belki de ihtiyarlamış yazara oyununu bir hiçle bitirten, gerçekten de zamanın çok zor koşullarıydı.”

Elektra, sürekli yakınıp duran ve çok katı suçlayan, bir çeşit virgo dolorosa’dır (acı çeken bakire, Y.O.), yalnızlığına

gömülmüş, ölçsüz derecede öfkeli. Ne *Antigone*'deki İsmene gibi uyum ve uzlaşmaya açık kız kardeşi Khrisothemis (öteki Elektra dramlarında bu kız kardeş hiç yoktur), ne "yurttaşlar" korusu (politides, d.1227) - Aiskhülos'ta bu koro, savaş esiri Troyalı kadınlardan meydana geliyor, Euripides'te genç kızlardan meydana geliyor - onun, aşağılanmasına yönelik uçurum gibi derin yasını dindirme ve saray içindeki iflah olmaz durumlara ilişkin nefretini dengeleme gücüne sahip değildir. Elektra, yaşlı hizmetkârın Klütaimestra'ya getirdiği uzun haberden erkek kardeşinin sözde öldüğünü öğrenince, Aiskhülos'ta düşünülemeyecek bir şeye, intikamı Orestes'in katkısına gerek olmaksızın kendisinin gerçekleştirmesine ve yalnızca Aigisthos'u öldürmeye karar verir. Kardeşlerin birbirini tanı-maları, seyirci için dayanılmaz uzun bir kararsızlık içinde yürür. Orestes kendini yabancı gibi göstererek kız kardeşine, sözde içinde kendi külü bulunan bir kap verir. Elektra kendini bir "hiç" olarak hisseder (d.1166) ve artık tek bir isteği vardır, o da ölüm ve kardeşine yakın olmak. Ancak şimdi coşku dolu tanımaya varılır. Bunun üzerine Orestes saraya girmeyi başarır ve önce Klütaimestra'yı, sonra Aigisthos'u öldürür. Eylemin ardından ikisinde de hiç endişe görülmez, ikisinde de hiçbir suçluluk duygusu, hiçbir pişmanlık uyanmaz. Sarayın önünde koro yanında duran Elektra, ölümcül darbeyi alan annenin feryadını duyduğunda kardeşini şöyle kıskırtır: "İkinci kez vur gücün varsa eğer!" (D.1415). Orestes, Klütaimestra'nın cesedini fark etmeden önce bir kez daha halkın dizgincisi rolünü oynayarak binanın karanlık derinliğine, Agamemnon'u öldürdüğü yere doğru giden Aigisthos'a emir verir. Orada Orestes onu öldürecektir. Yani oyun, daha Aigisthos öldürülmeden son bulur. Aiskhylos ve Euripides'tekinden farklı olarak Orestes'in daha sonraki kaderi üstüne bir şey öğrenemeyiz, hiçbir gelecek ufku görülmez, Elektra'nın gelecekte payına neyin düştüğü,

karanlık kalır. “Oyunun sonunda Elektra, baştaki gibi öylesine yalnız ve bir başınadır yine. Sofokles’in bize ulaşmış hiçbir tragedyasında bu kadar acı bir son yoktur,” diye özetliyor Helmut Flaschar (2000, s.137).

Umutsuzluk ve perspektif yoksunluğu, muhtemelen Sicilya seferi nedeniyle Atina’ya çöken depresyonu yansıtmaktadır.

Euripides’in *Elektra*’sı

Acaba Euripides’in *Elektra*’sı, Sofokles’i, Atreusoğulları malzemesini biçimlemeğe teşvik mi etti, yoksa Euripides, kendi “*Elektra*”sı ile Sofokles’inkine eleştirel bir yanıt mı getirdi? Buna kesin karar vermek, yukarıda saptadığımız gibi, mümkün değil. Ama bir şey kesin ki, Euripides’in oyunu, en başta, Aiskhülos’un Adak Sunucular’ıyla bir hesaplaşmadır. Böylece, Sofokles’te hemen tümüyle gölgeleşmiş anne katilliği sorunsalı, Euripides’te yine öne çıkar.

Daha mekân seçiminde Euripides, kendinden öncekilerden ayrılır: Adak Sunucular, Argos’ta, Sofokles’in *Elektra*’sı ise Miken’de geçerken, yani her iki durumda da politik güç merkezleriyle burun buruna iken, Euripides oyun mekânını Argos’un dağlık arazisine çekmiştir, fukara, yalnız, ıssız bir sınır bölgesine. Elektra, intikama susamış erkek kardeşini, Miken sarayında Klütaimestra ve Aigisthos’la aynı çatı altında değil, böyle bir yerde beklemektedir. Agamemnon’un öldürülmesinden sonra Aigisthos, o kardeşi de öldürmekle tehdit ediyordu, ama ihtiyar lala, yani oyundaki İhtiyar Adam, onu Fokhis’e kaçırarak kurtarmıştı. Aigisthos, işlediği cinayetin bir intikamcısını doğurursa diye korkarak Elektra’yı da saf dışı bırakmak istiyordu, ama annesi öldürme planına karşı çıktı. Bunun üzerine Aigisthos yeni canilikler düşündü: Orestes için, başını getirene ödül koydu, Elektra’yı ise, güçlü biriyle evlenip de tehlikeli bir intikamcayı dünyaya getirmesini önlemek için, soylu kökenli yoksul-

laşmış bir köylüyle evlendirdi. Zayıf bir adamı gözetmek zorunda kalmayacaktı. Bu köylüyle Elektra'nın evliliği çocuksuz kaldı, yani evlilik tamamlanmamıştı bile.

Köylü, bir auturgos ('tarla işini']kendi yapan) olarak bu tamamlanmamayı: Sefil konumda oluşu ve Orestes'in bir gün dönmesinden duyduğu kaygı ile gerekçelendiriyor. Elektra ile tek odalı zavalıca bir kulübede oturmaktadırlar. Köylü, soyluca bir duyguyla, Euripides'te sık sık rastladığımız gibi, özgür olmayan bedenleri içinde saygın bir ruh barındıran köleleri anımsar. Oyunda yazar, Orestes'in ağzından şu soruyu koyar: Bir adamın gerçek değerinin bellilikleri nelerdir? Dış görünüş aldatılabilir (d.367-385). Bu mütevazı çiftçi, Elektra için iyi bir kocadır, "tanrılara eş bir dost"tur o (d.67), ama evlilik konusunda aldatılmış olanın duyduğu ruhsal işkenceyi dindiremez. Elektra sürekli kendi felaketini gözünün önüne getirir ve içten içe egemenlerin sarayındaki büyük görkemi ve pervasız caniliği kurar: Kendisi, eski bir kral kızı, paçavralara bürünmüş, kir pas içinde, saçını kazıtmış, mecalsiz, tanrısı terk etmiş, ruhsal çöküntü içinde, ırmaktan su taşımak ve giysilerini kendisi dikmek zorundadır; hiçbir halay, hiçbir dinsel tören onun kalbini rahatlatmaz, hiçbir toplumsal ilinti içinde değildir, oysa bir zamanlar erkeklerin, hatta sonradan tanrılaşan Kastor'un bile istediği bir kızdı. Klütaimestra ise, tacıyla tahtıyla, çevresinde troyalı hizmetçiler, bir zamanlar Agamemnon'un getirdiği ganimetlerin şaşaası içinde, sevgiliyle kan lekeli kötülük yatağında keyif çatmakta; babasının katili Aigisthos, Agamemnon'un kraliyet âsâsını kuşanıp onun arabasıyla geziyor, sarhoş olunca Agamemnon'un mezarı üstünde dans ederek mezarı taşıyor ve alaylıca bağırıyor: "Hani nerede oğlun Orestes? Mezarını güzelce / Koruyor mu gelip?" (v.330vd.). Metinde, bir muhbir devlette bulunduğu düşün­dü­ren yerler var (bkz. d.516 vd.). Aigisthos hep Orestes'in intikamından korkarak yaşamakta. Bir bakıma

İsa'nın yeniden doğuşunu bekleyen adventistler gibi Elektra da, gerilim içinde erkek kardeşinin, yani "uzaktaki bir dost"un gelip halletmesini bekliyor (d.245). Orestes, "Tanrının gizli yol göstermesiyle" (d.87) halen ülkededir ve kendi sözleriyle, öldürmeye kızkardeşinin de katılmasını istemektedir: "Öldürürken onu yanımda görmek istiyorum" (d.100 vd.). Kardeşlerin tanıma süreci ve buluşması, Sofokles'teki gibi gerilimli bir duraksamalar zinciriyle uzatılmamıştır. Üç bölümde meydana gelir bu: Monodi'nin (solo şarkı, tirad, Y.O.) de dahil olduğu prologda, Elektra ile Orestes henüz birbirinden habersizdir; ikinci evrede iki kardeş birleşmiştir, önce Orestes Elektra'yı tanır, ama Elektra henüz tanımamıştır (d.167-340); üçüncü adımda ise İhtiyar Adam, Elektra'nın Orestesi tanımasını sağlar (d.341-576) ve ikisi, yeniden görüşmenin sevincini yaşarlar (d.577-595). Elektra'nın, erkek kardeşinin geldiğine yönelik İhtiyar Adam'ın kanıtlarını - Agamemnon'un mezarında bulunan saç buklelerini ve ayak izlerini - mantık yoluyla ve alaylıca reddettiği 518-546. dizelerin gerçekten Euripides'e ait olup olmadığından kuşku duyulmakta. Kuşku ve kadercilik, Elektra'nın özündeki çizgilerdir;; Aigisthos'un öldürüldüğüne yönelik açık seçik güvenceler istemesinin nedeni de budur (d.765). Tanıma öncesi Orestes, birkaç kez az kaldı meydana çıkacak olan kendi kimliğine ilişkin Elektra ile oyun oynar.

İntikam eylemine geniş yer ayrılmış. Mekânı değiştirmekle Euripides, olayı iki evreye bölme ve değişik yerlerde geçmesini sağlama olanağını elde etmiş. Aiskhülos'ta olduğu gibi eylem, önce Aigisthos'a, sonra Klütaimestra'ya uygulanıyor. Bir zamanlar Agamemnon'nun eğitmeni ve Orestes'in kurtarıcısı olan İhtiyar Adam, Aigistos'un öldürülüşünü planlar - Aiskhülos ve Sofokles'te bunu Orestes kendisi yapar, ama Klütaimestra'nın öldürülüş planını, öbür iki tragedya yazarının yaklaşımının aksine olay-

da çok daha etkin olan Elektra hazırlıyor.

Aigisthos'un öldürülüşü, Euripides'in o çok sevilen uzunca ulak iletimlerinden biriyle tasvir edilmekte (*Bakkhalar*'daki 677-774. dizelerle karşılaştırınız). Aigisthos, Nümfa'lara bir boğa kurban etmek üzeredir. Kendilerini Olimpia'da Zeus'a giden gezginciler olarak tanıtan Orestes ile Pülades'i konukseverce kurban ziyafetine davet eder. Aigisthos kesilen boğanın iç organlarını kontrol etmek için eğildiğinde Orestes, onun kendi kurban bıçağını sırtına saplar. Bu ölümde Aigisthos, kendisini kimin öldürdüğünü anlayamaz. Buradan Orestes karakterine bir gölge düşmüştür: Kutsal konukseverliği kötüye kullanmış ve tanrısal bir kurban eyleminin dokunulmazlığına aykırı davranmıştır. Sofokles'teki sanatlı hile, Euripides'te kaba bir aldatma ve aşağılık art niyet derecesine düşüyor. Öldürülenin cesedini canavar pençelerinin önüne atma isteği ise, sırf çıplak nefretten kaynaklanıyor. Getirilen cesedin yüzüne karşı Elektra, kentin her şeye itiraz etme huyunu bilerek ölüye küfredilmemesi şartını kendisi koyduğu halde, retoriğin bütün kurallarına uygun -gerçi alt düzey bir retorik- bir nefret ve hakaret konuşmasını yine de artık karşı çıkma olanağı bulunmayan birine yöneltir. Yıllardır içinde birikmiş nefret, serbestçe dökülür ağzından ve Aigisthos'un erkek filan olmayıp karı gibi kaypak bir yosma olduğunu söylediği yerde hakaret doruğa çıkar. Konuşmasında yoğunlaşmış vurucu ifade eğilimi görülüyor ki bu da Elektra'nın tüm o acı çektiği yıllar içinde gelecekteki nefret tiradını tam olarak hazırladığını kanıtlamakta (d.909-911). Onun ataerkil anlayışı bu konuşmada kendini gösteriyor: "Evde erkeğin değil de kadının sözünün geçmesi/Utanç verici değil mi?" (d.932vd)

Klütaimestra, Elektra'nın çok ince entrikasının tuzağına düşer. (Ona ağ örülmesi, yani bir av metaforu çok kez ortaya çıkar.) Anne, Elektra'nın kısa süre önce doğum yaptığı

yalanıyla bebeğe çekilir. Hemen de görünür - arabada görkemle ve maiyetiyle - Aiskhülos'ta Agamemnon'un öldürülmeden öncesi gibidir. Anne ölmeden önce, Sofokles'teki mukabil konuşma yarışının daha da geliştirilmesi halinde, kızıyla söz düellosuna girer, içe işleyen bir söz çatışması olur. İlk sözlerinden biri, Agamemnon'un kurban ettiği İfigenya üstünedir. Anne, Sofokles'te esas suçlama gerekçesi olan bu cinayeti bile Agamemnon'a bağışlayabilir-di, ama değil mi ki Kasandra'yı (Sofokles'te hiç yok, buna karşılık Aiskhülos'ta bkz. Agamemnon, d.1438-1447) Klütemnestra'nın yatağını paylaşmak üzere getirmiştir, kendini tutamaz. Euripides'te Klütaiestra, uzlaşmaz bir nefret yumağı halinde değil, kızının yontulmamış suçlamaları karşısında anlayış gösteren, pişmanlık duymayı öğrenmiş bir kırgın kadın olarak görünür (d.1109vd.). Yaşam bilançosu uyarıcıdır: "yaptığımdan / Ben de çok memnun değilim," (1105 vd.). Orestes'in dönmesinden korktuğunu açıkça itiraf eder. Oyunda en azından kısmen bir öğrenme süreci geçirmiş, bir anlayış değişikliğini başarmış tek figür olarak anne vardır. Elektra'yı, saf dışı etmek için kulübeye gönderen kadındır bu.

Elektra, Orestes'te daha anneyi öldürme işinden önce başlayan acıma duygusunu güçlü konuşmalarla yenmek zorundadır. Kuvvetli olan, korkusuz olan odur, genellikle erkeklere özgü eylem gücü olarak bilinen şeyler daha çok kendisinde cisimleşmiştir. Uygulamada bile etken bir payı vardır. Orestes'i kışkırtır; o, giysisini yüzüne kapatıp öylece kalır olduğunda, saplanacak kılıcı da birlikte alır. Orestes, nasıl Aigisthos'u öldürürken onun gözüne bakamamışsa şimdi de ölmekte olan annenin bakışına dayanamaz.

Kanlı eylem öncesi daha Klütaiestra ufukta görüldüğünde, Orestes'i nasıl acıma duygusu, eylem sonrası olacakların korkusu ve Apollon'un kehanetindeki bilgelikten kuşkulama kapladıysa, izleyen karşılıklı şarkıda da

(1177-1232), yüreklerindeki nefret ateşi sömüştü olan iki kardeşin nasıl öldürme eylemlerinin toplamında tanrısal buyruğun anlamına ilişkin derin kuşkuya düştüklerini ve ağır suçluluk duygusu altında nasıl ezildiklerini dinleriz. Demek ki Sofokles'te dışlanmış olan suç sorunsalı, Aiskhülos ile hesaplaşma içinde yeniden ele alınmıştır.

“Uçurum gibi kötü kadının” (d.645) örnek erkek kardeşleri olan, yani katil iki kardeşin amcaları olan Dioskurlar da, deus eks makhina-bitiş'te (oyuna makineyle tanrı sokularak bitiş, bkz. Latacz, age. S. 295. Y.O.) Apollon'a eleştiri yöneltiyorlar (d.1238 vd.). Tüm akıllılığına karşın Delphi tanrısı, akıllıca olmayan bir buyruk vermiştir: “bu kanlı olayı Foibos / Apollon'a yüklüyorum ben.” (d.1296 vd.). Ama bu ikisi, tanrılararası hiyerarşi gereği, daha ileri gidemezler. Onların sözüne göre Moira ve Zeus ne düşündüyse onu yapmak gerekir (bkz. d.1248 için not). Klütai-mestra'nın idam edilmesi adildir, ama Orestes'in eylemi adil değildir (bkz.d.1244). Soyların laneti motifiye iyice kenarda kalır (d.1305-1307).

Euripides, bir tanrıya, her yönden insanlığa aykırı bir eylemi düzenleyen bir mitosun dehşetini gözden geçiriyor. Onun Elektra'sı, ayrıca vahşi bir tanrılığa karşı aydınlanmacı bir protestodur. Apollon'un suçu üstlenecek olması ve ardından Areopag mahkemesinin oy eşitiği nedeniyle Orestes'in ölümden dönecek olması, pek bir yarar sağlamaz.

Bitişte Kastor'un yönlendirmeleri, olayı söylene çizgilerine getirir: Elektra, Pülades'le evlenecek ve Orestes Atina'da huzura kavuşacaktır. Ama oyunun sonunda ayrılmanın sancısı baskındır, iki kardeş birbirini asla bir daha göremeyecektir. Böyle olunca Kastor'un, göktekiler 'Sıkıntıdaki insanlar' için acı çeker, demesi (d.1327-30), alay eder gibi geliyor. Erinis'lerin peşine düştüğü Orestes, çılgıncasına fırlar çıkar sahnedir.

Euripides'in Orestes'i

Tekrar oynanmalarda özellikle sevilen Orestes'inde (mö. 408) Euripides, Orestes'in eylemini bir kez daha tragedya konusu olarak seçmiş. Gösterilen zaman, Klütimestra'nın öldürülüşü ile anne katilinin beraati arasına denk geliyor. Oyun, Atreusoğullarının Argos'ta olduğu düşünülen sarayı önünde geçer. Elektra, intikam eyleminden beri akli dengesi bozulmuş yatan kardeşine bakıyor. Suç sorunsalı, Aiskhülos'un Eumenidler'yle hesaplaşma olarak öne çıkar. Agamemnon'un çocukları, Helena ile birlikte dolambaçlı bir yolculuktan sonra ülkeye dönen Menelaos'tan, öfkeli kente karşı Orestes'e yardım beklentisi içindedirler. Ama Menelaos, öldürülen kızının intikamı için Sparta'dan koşuturup gelmiş olan Helena ve Klütimestra'nın babası Thündareos'un tehditlerinden korkarak yardımdan kaçınır. Argos'luların halk meclisi, Tündareos'un da kışkırtmasıyla iki kardeşi, kendi kendilerini öldürmeğe mahkûm eder. Ama Pülades onları girdikleri uyuşukluktan uyandırır ve Helena'yı öldürme planı yaparlar. Burada anne katilliği suçunun dışında kalan - bu yeni bir şey - Elektra ise, Menelaos'un intikam olasılığına karşı kendilerini güvenceye almak ve onu iki kardeşten yana çaba göstermeğe zorlamak için, Helena'nın kızı Hermione'yi rehin almayı önerir. Ataktan sonuç alınamaz, çünkü Helena daha önce kaçmıştır. Bunu, Helena ile birlikte Troya'dan gelmiş olan Frigyalı bir köle, garip derecede stilize bir dille anlatmaktadır. Bu kördüğüm durumu, deus eks makhina (makine ile gelen tanrı, Y.O.) yoluyla Apollon açıklığa kavuşturur: Yanında görünen Helena'nın kaçışını bildirir, Pülades ile Elektra'nın bağlılığını pekiştirir, Orestes'e, Hermione'yi öldürmek yerine onunla evlenmesi buyruğunu verir ve Arkadya'da bir yıl kaldıktan sonra bir tanrılar (isanlar değil) mahkemesinde beraat edeceğini söyler. Euripides'in *Elektra*'sında-kindenden daha da kuvvetle etki yapan makine tanrı müdahalesi ve o

yolla gelen mutlu dönüşüm, inandırıcı değildir. Düşümlerin böyle yapay çözümleri, derin kuşku uyandırıyor, tanrıların *Oresteia*'da görülen yardımcı müdahalelerine yönelik inançlı güven kalmıyor. Beklenmediklikler olsun, sert efektleri hedeflemek olsun, sahne uzamının her yerinin aksiyona katılması olsun, bütün bunlar Orestes'in, tüm klasik Yunan tragedyası gibi, Euripides'in sonraki eserleri arasında yer aldığını göstermekte.

Malzemenin Zaman İçinde Yaşamasi

Elektra tematiğinin zaman içinde yaşamasını esaslıca inceleyen, H. Flaschar olmuştur: "Sofokles - *Elektra*" (1994, S. 121-149); ayrıca "Sofokles, Dichter im demokratischen Athen" içinde de (2000, S.141vd.) alımlama ile ilgilenmiş, ama burada kapsamı 20. yy. ile sınırlamış. Flaschar'ın bu iki kitabında konuya ilişkin esas ağırlık sunulmuş olduğu için, bunun ötesinde yalnızca yazar adları ve eser adları verilecek. Farklı bir şey söylenmemişse tragedyalar söz konusu demektir:

Seneca: *Agamemnon* (MS. yaklaşık 50 ile 60 arası.).

Thomas Goffe: *The Tragedy of Orestes*, 1633.

Voltaire: *Oreste*, 1750

Johann Jakob Bodmer: *Elektra oder die gerechte Übeltat*, 1760 (düzyazı tragedyası).

Vittorio Alfieri: *Agamemnone*, 1783; *Oreste*, 1786.

Alexandre Dumas (Père): *L'Orestie*, 1856.

Hugo von Hofmannstahl: *Elektra, Tragödie in einem Akt frei nach Sophokles*, 1903. Richard Strauss'un seslendirmesi için tragedyanın uyarlanması. Operanın ilk oynanışı, 1909.

Eugene O'Neill: *Mourning Becomes Elektra*, 1921. (Türkçe'de: *Elektra'ya Yas Yaraşır*, Çev. Müçteba Dorukman, Nüzhet Şenbay, 1960, MEB, Modern Tiyatro Eserleri Serisi: 83, Y.O.). Oyun, 1865-66'da Mannon ailesinin Newengland'daki mekânında geçer, kişiler ve isim-

ler moderndir.

Ernst Krenek: *Leben des Orest*, 1929 (opera). İlk oynanış 1931. Metin kompozitöre ait.

Jean Giradoux: *Électre*, 1937.

Gerhard Hauptmann: *Elektra*, *Atridentetralogie*'nin bölümü olarak, yazılış 1942-45. İlk oynanış 1947.

Pier Paolo Pasolini: *Pilade*, tiyatro oyunu, ilk yazım 1966, geçici son yazım 1977'de ölümünden sonra yayınlandı.

Matthias Braun: *Elektras Tod*, 1970.

Joyce Carol Oates: *Angel of Light*, 1981 (roman).

August Wilhelm Schlegel, Euripides'in "*Elektra*"sı için, "poetik akıldışılığın nadir bir örneği" ve "belki onun en kötü oyunu", demiş. Gerçi bu yargı bugün sakat bir yargı olarak kabul ediliyor, ama Euripides'in oyunu hâlâ Sofokles'in "*Elektra*"sının gölgesinde kalmakta ve oyuna haksızlık edilerek çok seyrek sahneleniyor. Hellmut Flaschar da, standard eseri *Inszenierung der Antike*'de ("*Antiğin Sahnelenişi*", Y.O.) Euripides yazımının yalnızca iki dikkate değer sahne uygulamasını anmış: Biri, Hans Neuenfels'e nasip olmuş, 1986'da Freie Volksbühne Berlin tiyatrosunda, Elektra rolünde Elisabeth Trissenaar ve Klütaimestra rolünde Lola Müthel ile. Çeviri olarak elde Buschor'un (aslında özellikle Avrupa Elektra'sı için pek de uygun olmayan) aşırı patetik metni" vardı (Flaschar, 1991, S.379, Dipnot. 77).

Alımlama açısından da Elektra malzemesinin Euripides biçimlemesi kenarda kalmıştır. Bir istisna ile: *Aleksi Zorba* filmi ile (1964) geniş seyirci kesimlerince tanınan, 1922 doğumlu Michael Kakoyannis, 1961'de de Euripides'in *Elektra*'sını filme almıştı. Bu metinle karşılaşması salt bir raslantı sonucuydu: Atina'da bir kitapçıdan Sofokles'in *Elektra*'sını almak istemişti. Yanlışlıkla, Kakoyannis'in varlığını bile bilmediği Euripides *Elektra*'sı paket-lenmişti. Tersliği ancak evde fark etmiş ama Euripides'in dramını da oturup okumuştur Kakoyannis ve oyunun güzelliğinden,

derinliğinden ve zenginliğinden etkilenmişti. Bu karşılaşmanın ürünü, müziğini Mikis Theodorakis'in yaptığı, hareketli bir *Elektra* filmi oldu. Film, Cannes'da özel ödül aldığı gibi Oscar'a da aday oldu. Film analiz eden (*Inszenierung der Antike*, S.223 vd.) Flaschar'a göre, "aslında hiçbir şey antikleştirilmemiş, tarihselleştirilmemiş ve tam tersine mümkün güncelleştirmelere ufuk (Passolini'dekinden tamamen farklı olarak) açık bırakılmış olduğu halde, Yunan tragedyasının ruhuna Kakoyannis'in bu *Elektra*'sı kadar yakın bir başka film daha yoktur besbelli."

Eldeki malzemenin olay dizisine oldukça sadık yürüyen bu siyah beyaz filmi öylesine olağanüstü ve uygun yapan şey, Miken'deki ve Argolis'in fakir arazisindeki mekânların orijinalliğiydi; ayrıca, Yunan halk müziğinin ve Yunan-ortodoks kilise müziğinin öğelerinden meydana gelen ve tipik Yunan enstrümanlarıyla icra edilen müzik; dahası: Salt insan sesi için ve kıta-bölüm'lü ("deyiş", Y.O.) yapının korunduğu koro şarkılarının, kara giyinmiş köylülerce söylenmesi; boşalmış şiddet sahnelerinin değişimlerindeki katıksız sessizlik anları; felâketin darbesi öncesi patlayacak derecede yoğunlaşan gerilim; yüzlerde yansıyan duyguları acımazca araştıran yakın çekim kamera hareketleri, ruhsal durumların etkilendiği itici doğaya yönelen genel çekimler; ve her şeyden önce de Irene Pappas'ın Elektra rolünü yorumlayışı; bütün bunlardı filmi öne çıkaran. Saçı kazınmış, en yoğun biçimde kederli, yaşamsal düzeyde aldatılmış, ama buna karşın hâlâ inat enerjisiyle ve intikama susamış affetmezlikle yüklü o acılı kadın, seyirci üzerinde sanki İrene Pappas Elektra'yı oynuyor değil de, Elektra'nın kendisiymiş izlenimi yaratıyor. Euripides de kendi esas figürünü böyle tasarlamış olmalı. Bu çevirinin yazarı, o filmi ilk kez onyediyedi yaşındayken izlediğini belirtir. Klasik filoloji eğitimi alma kararı, bu anahtar olaydan az etkilenmemiştir.

Antik Yunan Trageyaları

kitabının yazarı

JOACHIM LATACZ'ın

Euripides'in *Elektra*'sına ilişkin değerlendirmesi

Elektra

Geçmişten gelen tanrı inancının anlamına ilişkin soru, *Elektra*'da da vardır. Konuyu Aiskhülos'un *Adak Sunucular*'ından ve Sofokles'in *Elektra*'sından biliyoruz. Öyle görünüyor ki, kendi versiyonunu yaratırken bu iki drama Euripides'in de önünde bulunuyordu. *Adak Sunucular* için bu gayet doğaldır: Bu oyun, *Oresteia*'nın ikinci oyunu olarak 458'de oynanmıştı. Ama Sofokles'in *Elektra*'sı için de, Euripides'in o oyunu bildiğini ve sorguladığını gösteren işaretler var. Çünkü özellikle Sofokles, *Orestes*'in anne katilliğini -Aiskhülos'tan çok daha kesinlikle- Apollon'un emri olarak haklı göstermiştir (Orestes, prolog'da: "Haklı olarak geliyorum, temizlik için, tanrılar gönderdi beni!": 70; Orestes, sonda: "Yasalar karşısında kim olursa olsun / bu hakyerini bulmak zorundaydı: / O öldürülmeliydi!": 1505 vd. Aigistos'u öldürdükten sonra). Burada kararsızlıktan ve kuşkudan eser yok. Oysa Euripides'te: Annelerini birlikte öldürdükten sonra her iki katilde de, hem Orestes'te, hem *Elektra*'da, tam bir çöküş var! Ve dei eks makhina olarak gelen Kastor ile Polydeukes'in yargısı şöyledir:

*(1244) Buradaki [=Klütaiestra] bunu hak etmişti gerçi, ama senin yaptığın haklı değil!

Phoibos'a gelince? Phoibos - evet, benim efendimdir: susarım. Ama kendisi nice akıllı da olsa: Senden istediği, akıllıca değildi!

*(1296) Bunu Phoibos'un hanesine yazıyorum:

Cinayet!

*(1301) Kaderin zorlamasıyla olmuştu bu (alna yazılıydı!)

ve Phoibos'un hiç de akıllıca olmayan sözleriyle olmuştu!

*(Alıntıların, elinizdeki çeviriyle tam çakışmaması doğaldır, çünkü adı geçen kitap 2006'da yayınlanmıştır ve metin alıntılarının çevirmenleri farklıdır. Ancak, dize numaraları çakışır.Y.O.)

Yani görülüyor ki, Euripides'e göre kocasını öldürenin çektiği ceza haklıydı gerçi, ama kendi oğlunun onu öldürmesi haklı değildi; ve tanrılar anneyi öldürme emri verseler de bu, insanı kurtarmaz, "bu emri veren (ya da verdikleri iddia edilen) tanrılar acaba ne kadar "akıllı"?" sorusu gelir ortaya. Birçok başka belirtiyile de birlikte (bkz. Schwinge 1968, 300-303) bu eleştirel vurgu, özellikle Sofokles'in inanç kesinliğini Euripides'in bilinçlice sorguladığına işaretir.

Oldum olası pek yoğun tartışılan Euripides'in "Elektra"sının görece ve kesin oynanış tarihi için, önden verdiğimiz bu düşünce, sürekli öne sürülen tek bir dizede (1347. dizede) Dioskur'ların, Atreusoğulları'nın evinde olanlara müdahalelerinin bitiminde (ve oyunun bitiminde), yardımlarını bundan böyle "Sicilya denizindeki" adaletli ve tanrıdan korkan denizcilere ulaştıracaklarını söylemelerinden çok daha önemlidir. Dioskur'ların bu sözünden şu sonucun çıkarılması gereğine inanılıyor: Burada Euripides, 413 ilkbaharında Sicilya'ya gönderilen takviye seferine anıştırma yapıyor olmalıymış. Bu kabulün hiç de zorunlu olmadığını Zunst (1955, 64-71) göstermiştir; Zunst ayrıca oynanış tarihinin 416/15 olduğunu gösteren metrik argümanları da derlemiştir ki Lesky, tereddütle de olsa, ona katılıyor (1972, 394). Son zamanlarda sıklıkla dile getirilen 417 yılı ise (örneğin Matthiessen 1979, 122, bkz. Schwinge 1968, 238 Dipnot: "416'dan önce"; Knox 1985b, 316), şundan dolayı uygun görünüyor ki, *Elektra*'da Pelepones savaşına gönderme hemen hiç yok ve bunun en

iyi açıklaması da, o zamanlar 421 öncesinde ve 415 sonrasında savaşın gerçekten bitmiş sayılabiliyor olmasıydı.

Aiskhülos ile Sofokles, Orestes'in annesini öldürüşünü, dışsal olarak da, böyle olağanüstü bir eylemin boyutu nedeniyle de destekleyen büyük bir yücelikle çevrelemişlerdi. Büyük lâflara hep ters tepki veren Euripides, gerek eylemi, gerekse eylem koşullarını acımasızca gündelik ölçülere indirgedi: Olay yeri bu kez, kalıntıları bugün bizi bile önünde diz çöktüren görkemli Miken kral sarayı değil, Argos'un kırılık bir yerinde herhangi salaş bir köylü evidir; Elektra burada, annesinin kara vicdanını kişileştirerek karalar giymiş ama soylu, sarayın koridorlarında gidip gelen, yaşamının anlamını buradan çıkarmış bir yaşlı prenses değil, ailesi bir zamanlar Miken'de saygın olan yoksul bir köylünün, paspal, yırtık pırtık köylü giysisi içindeki sıkıntılı karısıdır, su taşır, yemek yapar, ev işlerine bakar ve her gün biraz daha öfkesine ve acısına gömülür (yeter ki Aigisthos'un onu evlendirdiği adam, kendisinden saygıyla uzak dursun); Orestes de, Apollon'un buyruğu gereği baştan sona planlanmış bir hile ile gelen kesin kararlı, cesur, bağımsız intikamcı (Aiskhülos, *Adak Sunucular*, 555-559; Sofokles, *Elektra*, 32-37) değildir, bölgeyi yoklamak isteyen, güvensiz ve ürkek bir sürgündür, en ufak bir tehlike sezdiğinde tekrar sınırların dışına çıkmaya hazırdır (96.dize vd.): "Kendisine verilen görevi yerine getirme meselesiyle çaresiz karşı karşıyadır, kararsız ve tetiktedir: Elinde bir kılıç [...] henüz hiç eylemci gibi değildir" (Schwinge 1968, 04).

Dolayısıyla aksiyon da "burjuvaca" gelişir. Prolog'un girişinde yoksul köylü, aksiyon için en önemli ön olayları hızla geliştiren bir serim konuşması yapar: Eve dönen Agamemnon'un öldürülmesinden ve dul karısı Klütaiestra'nın Aigisthos ile evlenmesinden sonra Aigisthos, sarayda kalan çocukları, Orestes ile Elektra'yı, ölümle tehdit etmektedir; Orestes'i ihtiyar Lala'sı Phokis'e

götürüp kurtarmıştır; soylu biriyle evlenmesini Aigisthos'un önlediği Elektra'yı, Klütaimestra, kamuoyundan korkarak ölümden koruyordu; bunun üzerine Aigisthos, Orestes'in başına ödül koymuş, Elektra'yı da bu konuşan köylüyle evlendirmiştir; bu iyi kalpli adam, iki çocuğun kaderine acınmaktadır. - Su testisiyle pınara gitmeğe davranan Elektra ile kocası arasında kısa bir konuşmadan sonra Orestes ile Pülades görünürler. Orestes, monolog'unda, geceleri nasıl bir koyun kurban edip bir bukle adak bırakmak için gizlice Agamemnon'un mezarına süzüldüğünü, şimdi de faydalı bir şeyler var mı diye kulak vermeye geldiğini anlatır. Bir "hizmetçi" geldiği için Pülades'le birlikte kenara çekilirler. "Hizmetçi" Elektra'dır. Bir yakınma alyasıyla, annesi Klütaimestra'nın, sevgilisi Aigisthos'la birlik olup babası Agamemnon'u öldürmesinden, kendi sefil durumundan yakınır ve erkek kardeşi Orestes'i, babasının öldürölmesinin intikamını alması ve kendisini de kurtarması için göndersin diye Zeus'a yalvarır. - Koro girer, Argos'un genç köylü kızlarıdır bunlar, Elektra'yı Heraion'daki (Argos'un üst kısmında Hera tapınağı) bakire kızlar şenliğine davet ederler, ama zavallı talihsiz kız -Troya fatihinin kızı - kir bağlamış saçlarını ve üstündeki paçavraları göstermek zorunda kalarak daveti reddeder. Koro ile Elektra'nın birlikte yakınmaları, Orestes ile Pylades'in görünmeleri üzerine kesilir. Orestes, kendini Orestes'in arkadaşı olarak takdim eder ve bildirir: Orestes, hayattadır. Uzun bir stikhomütie'de iki kardeşin içsel yakınlaşmaları başlar. Tam tanıma kaçınılmaz olacakken, Euripides (kendinden öncekilere, Aiskhülos ve Sofokles'e, açık bir eleştiri olarak), araya (gerçekçi bir hesaptan kaynaklanan) bir engel koyar:

(282) Orestes: Ah, bu sözünü işitmek için Orestes neden burada değil?

Elektra: Fakat gözlerim onu tanımayacaktı.

Orestes: Taaccüp edilecek şey değil, sizi birbirinizden çocukluğunuzda ayırdılar.

(Çeviri: A. Hamdi Tnapınar, Maarif Vekaleti Yay. Ankara 1943, Y.O.)

Bundan sonra konuşma, bir kez daha şimdiki durumun dayanılmazlığına yönelir; Elektra, öfkeyle, bir kendisinin buradaki ilkel yaşayışını, bir de annesinin Aigisthos'la sürdüğü aşırı zevk-ü safayı ortaya döker. Yabancı gençten, bunların hepsini kardeşine iletmesini ister. - Köylü tarladan gelir, yabancıların kim olduğun öğrenir, karısının erkek kardeşinin arkadaşları olarak onları evine davet eder (bu da Euripides'e, Orestes'in ağzından insanın gerçek değeri üstüne bir ahlak konuşması yaptıрма olanağı sağlar: Soy değildir önemli olan, karakterdir! Aynen oyunun mekânlarının alt toplum düzeylerine indirilmesi gibi burada da protestocu belli olmaktadır). Elektra, yoksul kesimlerden gelme tam tedbirli bir ev kadını gibi, cıvıl ve bonkör kocasına yavaşça, evde böyle bir ikram için hiç bir şeyin bulunmadığını fısıldar. Çobanlarla yaşayan babasının ihtiyar Lala'sına koşup bir şeyler istemesini söyler. Elektra'nın da aslında ait olduğu Agamemnon ve Akhilleus'un parlak dünyasını bir karşıtlık olarak anımsatan ve Klytaimestra'nın ölümünü isteyen bir Koro şarkısının ardından ihtiyar Lala, bir kuzu, peynir ve köy şarabı ile gelir. Elektra'ya, gelirken Agamemnon'un mezarından da geçtiğini ve mezar başında taze adaklar gördüğünü söyler: Kurban edilmiş kuzunun kanı ile yeni kesilmiş saç bukleleri görmüştür. Orestes'in gelmiş olduğu umuduyla, saç buklelerini Elektra'ninkilerle karşılaştırmak ister. Ama Elektra reddeder, sonra İhtiyar, yine henüz taze olan ayak izlerine Elektra'nın kendi ayağını koyarak kontrol etmesini ister, Elektra bunu da reddeder; bu kez İhtiyar, hiç yoktan, bir zamanlar Orestes'e dokuduğu giysiyi de mi anımsamadığını soruverince Elektra, çocukken

nasıl giysi dokuyormuş ki, diye tepki gösterir, hem öyle de olsa bugün hâlâ onu giyiyor olabilir mi? ("Meğer ki giysiler de bedenle birlikte büyüsün!":544). Euripides, kendi öyküsü için tümenden fazla olan bu ara oyunda, Aiskhülos'un *Adak Sunucular*'ındaki tanıma sahnesine yönelik sert bir parodiyle eski tragedya pratiğine eleştirisini somut bir noktadan sürdürmekte. Söylemek istediği açık: Küçük olsun, büyük olsun - yüce tavırlar, majestik davranışlar, gerçekliklerin görmezden gelinmesi, kısaca: Bizim dünyamız değil! - Dolayısıyla bunu izleyen kendi tanıma sahnesi, yalın ve gerçekçidir ("doğal" demek istiyor yazar! Y.O.): İhtiyar, Orestes'i bir yara izinden tanır (Odüsseia'ya gönderme) ve kardeşler birbirlerine sarılırlar.

İntikam eylemi hemen başlar. Bu eylemde de kahramanlık yoktur: Orestes, Aigisthos kurban sırasında eğilince arkasından bıçaklayarak öldürmüştür. Klytaimestra'yı Elektra, "kızın bir çocuk dün-yaya getirdi", haberiyle köy evine çekmiş ve - anne ile kız arasında bir ağız dalaşından sonra iki kardeş, titreyerek, ürkererek birlikte bir kılıç saplamasıyla anneyi öldürmüşlerdir. Hemen ardından da yıpratıcı bir pişmanlık başlar. Adalet ve tanrıya dayanarak kendi kendilerini teselli etme çabaları fayda vermez. - Genel acınmayı dei eks makhina olarak gelen Kastor ile Polüdeukes durdurur: Haksızlık yapmış olan Orestes, mutlaka Atina'ya gitmelidir, orada cinayet davası duruşmasında Apollon'un sağlayacağı oy eşitliği sayesinde ölüm cezasından kurtulup beraat edecektir, Elektra ise Pylades ile evlenmeli ve o zamana kadarki hayat arkadaşı ile birlikte Pylades'le Phokis'e gitmelidir. - Bir veda kommos'unda kardeşler ayrılırlar. Anesini öldürdüğü için aklı karışmış durumda olan Orestes hızla uzaklaşır. Dioskur'lar, Kastor'un tanrıların ve insanların haklarına saygı isteyen genel bir çağrısıyla oyunu bitirirler.

Üç Elektra versiyonu içinde Euripides'inki hep en kötü sayılmıştır. Onun versiyonunun, kaderciliğe, tehdide, sinir geren acımasızlığa çok uzak olduğu tartışılmaz. Olayın küçük insanlar ortamına taşınmasının sonuçları vardır. Her şey ucuzluk kokar - giysiler, yemekler, tavırlar ve duygular. Yalnız, Euripides'in bunu fark etmemiş olma ihtimali yok. Tam tersine, birçok eserindeki gibi niyeti budur! Her yerinde açıkça dile gelen protestodan söz etmiştik. Ne var ki, protesto da salt isyan zevkinden kaynaklanmıyor. Euripides, özellikle dünyaların ayrını yoluyla tepkiyi beslemek için kışkırtma yapıyor. Görünürde kuşkusuz büyük olanı, insanların yaşamak zorunda oldukları dünyaya indirgemesindeki hoşgörüsüzlükle Euripides, özellikle karşılaştırmanın net açıklanması gereken burada öyle görünüyor ki, düşünmeye, sınamaya, hatta kılı kırk yararcasına incelemeye çekmek amacındaydı. Anne katili olmak ne demek? İntikam ne? Hangi tanrı böyle eylemleri talep edebilir? Elektra, asla zayıf bir eser değildir. Tanrı inancını özellikle keskin biçimde sorguluyor. Çünkü Orestes'in annesini öldürdüğü bu mitos, kimsenin ilgisiz kalamayacağı kadar önemliydi. Euripides'in, hiç bir tanrı yardımı olmaksızın, herkesin kendi kararını kendisinin vermesini istediği görünüyor.

Joachim Latacz,
Antik Yunan Tragedyaları, Mitos-Boyut Yay. İstanbul
 2006, S.347-352.

KAYNAKÇA

Euripidis Fabulae. Tomus II. Edidit j. Diggle. Oxford: Oxford University Press, 1986. (İlk yayın 1981.)

Karşılaştırma yapılan metin:

Euripides: Electra. Edidit G.Basta Donzelli. Stuttgart/Leipzig: Teubner, 1995. (Düzeltilmiş Edisyon: München/Leipzig: Saur, 2002).

Yorum

Cropp, M. J. : Euripides. Electra. With translation and commentary. Warminster / Wiltshire 1988.

Denniston, j. D. : Euripides. Electra. Oxford 1977. (İlk yayın: 1939.)

İkinci Yazın

Ayrıntılı veriler: M.J. Cropp (bkz. "Yorumlar"), liivd.

Basta Donzelli, G.: Studio sull' Elettra di Euripide. Catania 1978.

Dalfen, J.: Die Bearbeitung des Orest-Elektra-Stoffes in der griechischen Tragödie. In: Festschrift R. Muth. Innsbrucker Beiträge 22(1983)S.55-71

Dingel, J.: Der 24. Gesang der Odyssee und die Elektra des Euripides. In: Das Rheinische Museum 112 (1969) S. 103-109.

Flaschar, H.: Inszenierung der Antike. Das griechische Drama auf der Bühne der Neuzeit. München 1991.

Sofokles: Elektra. Sunan: W.Schadewaldt. Yayınlayan H. Flaschar. Pek çok resimle birlikte. Frankfurt a. M. 1994. [Alınılma tarihçesi açısından önemli.]

Sofokles: Dichter im demokratischen Athen. München 2000.

Fritz, K. von: Die Orestessage bei den drei grossen griechischen Tragikern. Antike und moderne Tragödie içinde. Berlin 1962. S. 113-159.

Hölscher, U.: Die Atridensage in der Odyssee. Festschrift R. Alewyn. Köln 1967. S. 1-16.

Lesky, A.: Griechische Literaturgeschichte. Bern 31971. [Aiskhylos: S. 279-311, Sofokles: S.311-344; Euripides: S.409-461.]

Lloyd, M.: Realism and character in Euripides' Electra. Phoenix 40'da (1986) S.1-19.

Melchinger, S.: Die Welt als Tragödie. Bd.2: Euripides. München 1980.

Steiger, H. Warum schrieb Euripides seine Elektra? Philologus 56'da (1987) S.561-600.

Theiler, W.: Die ewigen Elektren. Wiener Studien 79'da (1966) S.102-112

Vögler, A.: Vergleichende Studien zur Sofokleischen und Euripideischen Elektra. Heidelberg 1967.

Wilamowitz-Moellendorff, T. von: Die dramatische Technik des Sofokles. Belin 1917. [Über die Beziehung zwischen Sofokles' und Euripides' Elektra: S.228-264.]

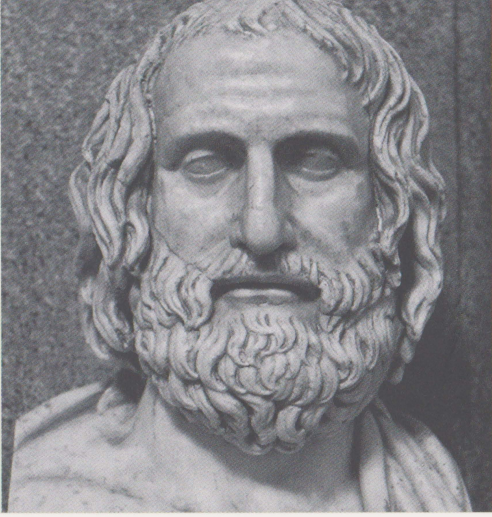
Wilamowitz-Moellendorff, U. von: Die beiden Elektren. Hermes 18'de (1883) S.214-263. Ayrıca aynı Kleine Schriften VI. Berlin 1972. S. 214-263

Wuhrmann, W. : Strukturelle Untersuchungen zu den beiden Elektren und zum euripideischen Orestes. Doktora tezi. Zürich 1940.

Mitos-Boyut Oyun Dizisi

420. Henrik IBSEN / Toplu Oyunları 2 *Nora, Bir Bebek Evi / Hedda Gabler*
421. ARİSTOFANES / Eski Yunan Komedyaları 4 *Kurbağalar*
422. Zeynep ÜNAL / Radyo Oyunları (6 Oyun)
423. MOLİÈRE / *Don Juan*
424. William SHAKESPEARE / *Othello*
425. Arnold WESKER / Toplu Oyunları.2 *Kökler / Mutfak / Annie Wobblers*
427. SOFOKLES / *Antigone*
428. Yıldırım KESKİN/Toplu Oyunları.1
Uzaktakiler / İnsansızlar / Soruşturma / Tut ki Öleceksin / Çiçek Sepetli Kız
429. HIRVAT OYUNLARI / *Bedensiz Kadın /Uykudan Önce*
430. AHMET VEFİK PAŞA/ Eski Türk Oy. 8 *Zor Nikâhı / Tabibi Aşk*
431. Yıldırım KESKİN / Toplu Oyunları. 2
Aklı Başında Bir Adam / Son Çıkan Işığı Söndürsün / İçlerinden Hangisi
432. Güngör DİLMEN / *Canlı Maymun Lokantası*
433. David GREIG / *Sarı Ay*
434. Ayşe BAYRAMOĞLU / *Beyaz Yalanlar*
435. Deyan DUKOVSKI / *Boş Şehir*
436. Asmin N. SİNGEZ / *Dağ Gülü Beybin - Beybin, The Wild Rose*
438. Matéi VISNIEC / *Pandaların Hikâyesi*
439. Celal PERK/Toplu Oy.1 *Sürgün Misa firlir / Londra'ya Kiraz Geldi /Dayak Delisi*
440. Alberto MORIVIA / *Aylaklar*
441. Denise CHALEM / *Yarın Ola Hayrola*
442. Muhammed YAKUBİ / Toplu Oyunları 1 *Kuraklık ve Yalan / Ay Suda*
443. August STRINDBERG / *Baba*
444. William SHAKESPEARE / *Hamlet*
445. Güngör DİLMEN / *Sokrates "Bulutlar"da*
446. Ariel DORFMAN / *Araf*
447. Yeton NEZİRAY / *Şehir Büyüyor*
448. William SHAKESPEARE / *Kral Lear*
449. Ariel DORFMAN / *Ölüm ve Kız*
450. William SHAKESPEARE / *Antonius ve Kleopatra*
451. AİSKHÜLOS / Eski Yunan Tragedyaları 13. *Tebai'ye Karşı Yediler*
452. Şaban OL / *Serçe*
453. Gülsüm Siren KINAL / Toplu Oyunları 1 *Tolstoy ve Anna / Üç Yılbaşı*
454. Ülkü AYVAZ / *Radyo Oyunları (7 Oyun)*
455. Lady GREGORY / *İrlanda Oyunları 2 (7 Kısa Oyun)*
456. Yeton NEZİRAY / *Aşk Zamanı*
457. Gülsüm S. KINAL/Toplu Oyunları 2
Gönlümdeki Osman Hamdi Bey / Pembe Evin Gelinleri
458. William SHAKESPEARE / *Julius Caesar (Jül Sezar)*
459. A.Cüneyd KILCIOĞLU/Toplu Oyunları 1
Piranının Kırık Dişleri / Dilek Ağacı / Mumyalar

460. Ayşe BAYRAMOĞLU / Toplu Oyunları 1 *Pencere / Transit Geçiş*
461. Nesrin KAZANKAYA/Toplu Oyunları. 3
Ah Smyrna'm Güzel İzmir'im/ Kazaen (Beyoğlu'nda Çarpışmalar)
462. William SHAKESPEARE / *Troilos ile Kressida*
463. Behiç AK / Toplu Oyunları 3 *Bina / Ayrılık / Hastane*
464. Gülsüm KINAL/Toplu O. 3 *Dinmeyen Alkışlar (Cahide)/ Farklı Bir Kadın*
465. T. Yılmaz ÖĞÜT / *Eski Türk Oyunları 1-4*
(A.Vefik Paşa-Âli Bey-Teodor Kasap)
466. Edward BOND / *Lear*
467. Şahin ÖRGEL / Toplu Oyunları 1 *Yosunlar / Uçurum / Gece Oyunu*
468. Henrik IBSEN / *Rosmerler (Rosmersholm)*
469. Botho STRAUSS / *Büyük ve Küçük*
470. A. Cüneyd KILCIOĞLU / *Plastik Aşklar*
471. William SHAKESPEARE / *Onikinci Gece*
472. Umut UĞUR/Toplu Oyunları .1
Kabakçı Mustafa Vakası / Evham / Huysuzlar Kulübü
473. Nihat ASYALI / Toplu Oyunları. 2
Yanar Elleri / Cehennem Yargıçları / Devlet Kuşu
474. EURİPİDES / *Hekabe*
475. Tarkan ŞERBETÇİOĞLU / Toplu Oy. 1 *İstanbul Hatırası / İstanbul ve Aşk*
476. Matei VISNIEC / *Madox ile Üç Gece*
477. Yılmaz ONAY / Toplu Oyunları 3
Bu zamlar Bana Karşı / Bir Yiğit Masal Kuranda / Sonsuz Operet
478. Volkan Taha ŞEKER / Toplu Oyunları 1
Yasaklarını Sat Bana / Yıldızların Gölgesinde Ağlamak / Kürük
479. Kemal BEKİR/Toplu Oyunları. 2 *Düğün / Utanmaz Adam*
480. Harold PINTER / *Git Gel Dolap*
481. PLAUTUS / *Çömlek*
483. EURİPİDES / *Helena*
484. A. Cüneyd KILCIDOĞLU / *İkinci Dereceden İşsizlik Yanığı*
485. PLAUTUS / *Urgan*
486. Alexandra ARES / *Uyanan Güzel*
487. T. Yılmaz ÖĞÜT / *Eski Türk Oyunları 4-5*
Recaizade Ekrem, Çok Bilen Çok Yanılır / Feraizcizade - İlk Göz Ağrısı
488. Carlo GOLDONİ / *Otelci Kadın*
489. George F. WALKER / *Karanlık Güçler Üstadı*
490. David FRENCH / *Pırpırlı Yaşam*
491. Andor Szilagyi / *Angelina ile Angelus*
492. Andras NAGY / *Bir Kadın Avcısının Andaçı*
493. Ali Mustafa Kemal TUT / *Kurbanın Kalça Eggersizleri*
494. Ebru Nihan CELKAN / Toplu Oyunları. 1
Kimsekin Ölmediği Günün Ertesiydi / Nerde Kalmıştık
495. William SHAKESPEARE / *Hamlet (Çev. Özdemir Nutku)*
496. PLAUTUS / *Latin Komedyaları 3 İkizler*

Euripides (İÖ 480-406)

Aiskhülos ve Sofokles'ten sonra

Atina'nın yetiştirdiği üçüncü büyük tragedya yazarıdır. Eserlerine güçlü kadın karakterler ve akıllı köleler katarak geleneksel Yunan tragedyasına yeni bir şekil vermiştir.

Bu oyun,

Elektra'nın babası Agamemnon'un intikamını alması ve buna bağlı olarak gelişen olaylar üzerine kuruludur.

Bu tragedyanın önemli bir noktası, tanrıların buyrukları ile bireyin karar ve davranışlarını karşı karşıya getirmesi ve diğer antik tragedyalardakilerin aksine, bireyin tanrılara körü körüne boyun eğmeye karşı çıkmasıdır.

Kapak Tasarımı: Mengü Ertel